

Maa- ja metsätalous-
ministeriö

JANNE ANTIKAINEN
ELINA AURI
SARI RANNANPÄÄ
JERE TALVITIE

Saaristo- ja vesistöaluepolitiikat Euroopassa -selvitys

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:1

Saaristo- ja vesistöaluepolitiikat Euroopassa -selvitys

Janne Antikainen, Elina Auri, Sari Rannanpää ja Jere Talvitie

Maa- ja metsätalousministeriö

ISBN PDF: 978-952-453-996-8

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2019

Kuvailulehti

Julkaisija	Maa- ja metsätalousministeriö	8.1.2019	
Tekijät	Janne Antikainen, Elina Auri, Sari Rannanpää ja Jere Talvitie, Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI		
Julkaisun nimi	Saaristo- ja vesistöaluepolitiikat Euroopassa -selvitys		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Maa- ja metsätalousministeriön julkaisu 2019:1		
Diaari/hankenumero	1581/07.01.00/2017	Teema	saaristopolitiikka
ISBN PDF	978-952-453-996-8	ISSN PDF	1797-397X
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-996-8		
Sivumäärä	112	Kieli	suomi
Asiasanat	saaristo- ja vesistöaluepolitiikat, saaristopolitiikka		
Tiivistelmä	<p>Saaristoasiain neuvottelukunta ja MMM tilasivat ja rahoittivat 2017–2018 ”saaristo- ja vesistöaluepolitiikat Euroopassa” -selvityshankkeen.</p> <p>Hankkeen tavoitteena oli luoda vertaileva kuva Euroopan maiden saarista ja saaristo- ja vesistöaluepolitiikoista sekä tehdä EU:n seuraavaa ohjelmakautta koskevia kehittämissuosituksia.</p> <p>Selvityksen työmenetelminä olivat tilastojen ja tehtyjen selvitysten analyysi, verkkohaku-, paikkatieto- ja kyselymenetelmät, haastattelut ja tapaustutkimukset.</p> <p>Selvitys osoittaa, että Suomella Euroopan suurimpiin kuuluvana saaristo- ja vesistömaana on eurooppalaisittain kehittynyt lakiin perustuva saaristopolitiikka.</p> <p>Raportissa suositetaan, että Suomi esittää saaristo-, rannikko- ja vesistöalueidensa huomioimista EU-ohjelmissa ja tukijärjestelmissä uudella EU-ohjelmakaudella vähintään nykyisen tasoisena.</p> <p>Edelleen esitetään, että saaristoisuutta ja vesistöisyyttä koskevaa nykyistä puutteellista eurooppalaista tilastointia yhtenäistetään ja kehitetään.</p> <p>Hankkeen toteuttivat Janne Antikainen, Elina Auri, Sari Rannanpää (projektipäällikkö) ja Jere Talvitie Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI:stä.</p>		
Kustantaja	Maa- ja metsätalousministeriö		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Jord- och skogsbruksministeriet	8.1.2019
Författare	Janne Antikainen, Elina Auri, Sari Rannanpää och Jere Talvitie, Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI	
Publikationens titel	Utredning om policyerna för skärgårds- och insjöområden i Europa	
Publikationsseriens namn och nummer	Jord- och skogsbruksministeriets publikationer 2019:1	
Diarie-/ projektnummer	1581/07.01.00/2017	Tema Skärgårdspolitik
ISBN PDF	978-952-453-996-8	ISSN PDF 1797-397X
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-996-8	
Sidantal	112	Språk finska
Nyckelord	skärgårds- och insjöområdespolicyer, skärgårdspolitik	
Referat	<p>Skärgårdsdelegationen och JSM beställde och finansierade 2017–2018 ett studieprojekt om policyerna för skärgårds- och insjöområden i Europa.</p> <p>Syftet med projektet var att skapa en jämförande bild av öar och skärgårds- och insjöområdespolicyer i de europeiska länderna samt att ge utvecklingsrekommendationer för EU:s följande programperiod.</p> <p>Metoderna i projektet omfattade analys av statistik och tidigare utredningar samt webbsökning, GIS, enkäter, intervjuer och fallstudier.</p> <p>Studien visar att Finland som ett av de största skärgårds- och insjöländerna i Europa har en europeiskt sett välutvecklad skärgårdspolitik som bygger på lag.</p> <p>I rapporten rekommenderas det att Finland föreslår att landets skärgårds-, kust- och insjöområden beaktas i EU-program och stödsystem på minst den nuvarande nivån under EU:s nya programperiod.</p> <p>Dessutom föreslår rapporten att den nuvarande bristfälliga europeiska statistiken över skärgårdar och vattendrag förenhetligas och utvecklas.</p> <p>Projektet genomfördes av Janne Antikainen, Elina Auri, Sari Rannanpää (projektledare) och Jere Talvitie på Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI.</p>	
Förläggare	Jord- och skogsbruksministeriet	
Distribution/ Beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Agriculture and Forestry	8.1.2019	
Authors	Janne Antikainen, Elina Auri, Sari Rannanpää and Jere Talvitie, Consultancy for Regional Development MDI		
Title of publication	Report on island and river basin policies in Europe		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Agriculture and Forestry 2019:1		
Register number	1581/07.01.00/2017	Subject	Island Policy
ISBN PDF	978-952-453-996-8	ISSN (PDF)	1797-397X
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-453-996-8		
Pages	112	Language	Finnish
Keywords	island and river basin policies, island policy		
<p>Abstract</p> <p>The Island Committee and Ministry of Agriculture and Forestry commissioned a study project on island and river basin policies, funded in 2017–2018.</p> <p>The aim was to compare and create a picture of the islands and island and river basin policies of the European countries and make development proposals for the next programming period of the EU.</p> <p>The working methods were the analysis of statistics and reports on the matter, web searches, spatial data analysis, questionnaires, interviews and case studies.</p> <p>The study shows that, in the European context, Finland as a major country in terms of archipelago, islands and waters has an advanced law-based island policy.</p> <p>The recommendation is that Finland should propose for the next programming period of the EU that its archipelago, coastal and water areas be taken into account in the EU programmes and support schemes at least in the same way as now.</p> <p>The report also proposes that the European statistics on archipelago and water areas that now are quite inadequate should be harmonised and improved.</p> <p>The project was implemented by Janne Antikainen, Elina Auri, Sari Rannanpää (Project Manager) and Jere Talvitie from the Consultancy for Regional Development MDI.</p>			
Publisher	Ministry of Agriculture and Forestry		
Distributed by/ publication sales	Distribution by: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

1 Tausta	33
1.1 Selvityksen tavoitteet	34
2 Hankkeen toteutuksen menetelmät	36
2.1 Tehdyt tilastot ja selvitykset.....	36
2.2 Verkkohaku.....	36
2.3 Kyselyt ja haastattelut: EU ja kohdemaat.....	37
2.4 Paikkatietomenetelmällä haku.....	37
2.5 Esitysten laatiminen	38
3 Saaret Euroopassa	39
3.1 Pohjois-Eurooppa: Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti, Viro.....	40
3.2 Länsi- ja Keski-Eurooppa: Yhdistyneet Kuningaskunnat, Irlanti, Hollanti ja Saksa.....	45
3.3 Etelä-Eurooppa: Kroatia, Kreikka, Italia, Ranska, Espanja ja Portugali	48
4 Järvet ja joet Euroopassa	52
4.1 Pohjois-Euroopan järvet	56
4.2 Pohjois-Euroopan joet	61
4.3 Länsi-, Keski- ja Etelä-Euroopan järvet.....	67
4.4 Länsi-, Keski- ja Etelä-Euroopan joet.....	71
5 Saaristopolitiikka Euroopassa	73
5.1 Euroopan unioni	73
5.2 Pohjois-Eurooppa: Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti, Viro.....	79
5.3 Länsi-Eurooppa: Yhdistyneet Kuningaskunnat ja Irlanti.....	90
5.4 Etelä-Eurooppa: Kroatia, Kreikka ja Italia	95
6 Järvet ja joet politiikkatekijöinä Euroopassa	102
6.1 Euroopan unioni	103
6.2 Pohjois-Eurooppa.....	105
6.3 Keski-Eurooppa.....	106
7 Johtopäätökset ja esitykset	108

TIIVISTELMÄ

Saaristo- ja vesistöaluepolitiikat Euroopassa -selvityshankkeen tavoitteena oli luoda kuva Euroopan maiden

- a. ilman kiinteää tiheyttä olevien saarten, nk. vakinaisesti asuttujen saarten määrästä ja väestöstä,
- b. saaristo- ja vesistöalueiden huomioimisesta aluepolitiikassa sekä
- c. analysoida ja verrata tuloksia Suomea koskeviin vastaaviin tietoihin ja
- d. tehdä kehittämissuosituksia EU:n seuraavaa ohjelmakautta varten.

Selvityksen tilasivat ja rahoittivat Saaristoasiain neuvottelukunta ja maa- ja metsätalousministeriö, ja sen toteutti Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI. Tutkimukseen osallistui MDI:stä Janne Antikainen, Elina Auri, Sari Rannanpää (projektipäällikkö) ja Jere Talvitie. Hankkeen ohjausryhmänä toimi Saaristoasiain neuvottelukunta, joka hyväksyi hankkeen projektisuunnitelman, väliraportoinnin ja loppuraportin. Selvitystyö aloitettiin marraskuussa 2017, ja loppuraportti oli valmis lokakuussa 2018.

Hankkeen loppuraportin tarkoitus on välittää asiaa koskevaa tietoa saaristopolitiikan ja saaristo-, rannikko- ja vesistöalueiden kehittäjille ja poliittisille päättäjille.

Selvityksen työmenetelminä oli käytettävissä olevien tilastojen ja tehtyjen selvitysten analyysi sekä verkkohaku-, paikkatieto- ja kyselymenetelmät. Lisäksi tehtiin eri maiden saaristoasiain tunteijoiden syventäviä haastatteluja ja kolme tapaustutkimusta joki- ja järvi-aluepolitiikoista.

Tarkemmin selviteltäviä kohdemaita saaristoisuuden suhteen olivat Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti, Viro, Hollanti, Saksa, Yhdistyneet kuningaskunnat, Irlanti, Kroatia, Kreikka, Italia, Espanja ja Portugali ja vesistöisyyden suhteen Suomi, Ruotsi, Norja, Islanti, Viro, Puola, Itävalta ja Sveitsi. Näiden maiden kansallisille toimijoille ja alan eurooppalaisille toimijoille suunnattiin kysely, sekä tilastoihin ja politiikkoihin kohdistuva verkkohaku ja täydentävät haastattelut.

Valmiita tilastoja saarten, jokien ja järvien lukumäärästä ja ominaisuuksista on yllättävän puutteellisesti saatavissa eri Euroopan maista. Yhteismitallista tietoa löytyy ainoastaan joista. EU:n vesipuitedirektiivin toimeenpano on edellyttänyt jäsenmailta jokia koskevien tietojen keräämistä ja jakamista.

Tilastojen puuttuessa otettiin yhteyttä useiden maiden maanmittauslaitoksiin ja tilastoviranomaisiin, mutta tälläkään tavalla kaikista maista ei saatu tietoja järvien ja saarien lukumäärästä. Usein syynä oli se, että tällaista tietoa ei ollut koottu, ei ollut mahdollista nopeasti koota eikä joissakin tapauksissa ollut tarkoitus koota myöhemminkään.

Mikäli tietoja oli saatavissa, oli lisähaasteena se, että Euroopan maiden eriävät määritelmät ja tilastoinnin alarajat (esimerkiksi järvien vähimmäiskoko tilastointia varten) vaikeuttavat maiden järjestelmällistä vertailua. Tilastotiedot onkin koottu monista lähteistä pyrkimyksellä löytää luotettavin lähde. Tiedonkeruun haasteista johtuen tiedot ovat siten osittain yhteismitattomia. Ne antavat kuitenkin riittävän luotettavan suuruusluokkakuvan. Lukijoiden on otettava tilastotietojen puutteet huomioon.

Suomea koskevat varsin luotettavat tiedot saatiin saaristoasiain neuvottelukunnan, tilastokeskuksen ja maanmittauslaitoksen tiedostoista.

Eurooppa saaristo-, meri- ja vesistöalueena

Meret, joet, järvet ja saaristot ovat Euroopan maantieteellisiä tunnuspiirteitä. Eurooppaa ympäröivät pohjoisessa jäämeri, lännessä Atlantin valtameri, etelässä Välimeri, ja Kaakossa Mustameri ja Kaspianmeri. Itämeri sijaitsee Euroopan sisällä sen pohjoisosassa ja Viananmeri koillisessa. Yli 200 miljoonaa eurooppalaista asuu rannikkoseuduilla.

Määrällisesti Euroopan suurimmat saaristomaat ovat pohjoismaat Ruotsi, Norja, Suomi sekä Venäjä (Euroopan puoleinen osa). Venäjän saarista ei kuitenkaan ole saatavilla kattavia tietoja. Ruotsissa, Suomessa ja Norjassa on yhteensä 686 000 saarta, joista Suomen osuus on 224 661 saarta. Pohjoismaiden tunnuspiirre on se, että saaria on lukumääräisesti erittäin paljon myös järvissä ja joissa. Välimeressä saaria on muutama tuhat.

Euroopan asukasluvultaan ylivoimaisesti suurimmat saaret sijaitsevat kuitenkin Etelä-Euroopassa (Italia, Kreikka, Espanja, Portugali ja Ranska). Osa Euroopan maille kuuluvista saarista sijaitsee nk. merentakaisilla alueilla.

Euroopan suurimmat sisävesistömaat suhteessa maa-alaan ovat Suomi, Ruotsi, Norja ja Viro. Myös Venäjän Karjala on hyvin vesistörikasta aluetta. Euroopan suurimmista yli 100 km²:n järvistä (93) yli puolet eli 47 sijaitsee Suomessa. Suomi on suhteellisesti (vesistöala/maa-ala) sisävesistörikkain maa maailmassa (10 %).

Jokia on kaikkialla Euroopassa. Suurimpia ja tunnetuimpia jokia Euroopassa ovat mm. Volga, Tonava, Rein, Seine, Oder, Elbe, Thames, Veiksel ja Neva. Suomessa on n. 750 jokea. Virtaamaltaan suurin on Vuoksi ja pituudeltaan Kemijoki.

Paljon saaria, järviä ja jokia omaavilla pohjoisilla mailla on hyvin paljon rantaviivaa verrattuna muihin maihin. Suomessa on rantaviivaa 336 000 kilometriä, kun jokien osalta otetaan huomioon vähintään viiden metrin levyiset uomat. Suomen rantaviiva on yleensä rakentamiseen, matkailuun tai virkistykseen sopivaa. Toisin on asia maissa, joissa rannat ovat jyrkkiä kalliorantoja ja vuorovesivaihtelut suuria.

Meriin, jokiin, järviin ja saariin kohdistunut politiikka Euroopassa

Meriin, jokiin, järviin ja saariin liittyvät asiat on huomioitu vaihtelevasti eri aikoina Euroopan maiden kansallisissa ja Euroopan Unionin perustamisen jälkeen Euroopan yhteisissä politiikoissa. Poliitikoilla on tuettu elinkeinojen, kuten kalatalouden, maatalouden, teollisuuden, energiatalouden ja matkailun, kokoaikaisen ja osa-aikaisen asumisen sekä virkistykseen edellytysten parantamista, liikennettä, puolustusta, rajavalvontaa, pelastustointia ja ympäristö-, kulttuuri- ja maisema-arvojen suojelemista.

EU:n perussopimuksen (2008/C 115/01) 174 artiklan mukaan EU pyrkii vähentämään heikommassa asemassa olevien alueiden jälkeenjääneisyyttä. Erityistä huomiota kiinnitetään muun muassa vakavista ja pysyvistä luontoon tai väestöön liittyvistä haitoista kärsiviin alueisiin, kuten saaristoalueisiin. EU-maissa, myös Suomessa, saaristoalueita on nimetty korkeampaan EU-tavoitealueeseen kuin mitä sosioekonomiset mittarit olisivat välttämättä edellyttäneet.

Euroopan Unionin tilastotoimen Eurostatin yleisen saarimääritelmän mukaan saarilla ei saa olla kiinteää tieyhteyttä, pinta-alan tulee olla vähintään 1 km², etäisyyden mantereesta vähintään 1 km, ja asukkaita tulee olla vähintään 50. Määritelmä ei ota huomioon sitä, että varsinkin Pohjois-Euroopassa on paljon asukasluvultaan pieniä saaria, eikä sitä, että saaria on myös järvissä. Esimerkiksi Suomessa on n. 530 ja Ruotsissa n. 700 alle 50 asukkaan saarta. EU-käsitteen mukaisen väestökriteerin täyttää Manner-Suomessa vain n. 17 saarta. Unionin tilastointia palvelevalla kapealla saarimääritelmällä ei ole kuitenkaan vaikutuksia käytännön politiikkaan.

Kansallisesti saaristot huomioidaan Euroopan eri maiden lainsäädännössä ja hallinnoidaan eri tavoin. Kansallinen saaristolaki on voimassa Suomessa, Kroatiassa ja Skotlannissa, kun taas Virossa on laki piensaarista. Perustuslaissa saariston erityisasema on lisäksi huomioitu Kreikassa ja Suomessa. Italiassa asiaa koskeva esitys on käsiteltävänä. Yleensä saariston erityisasema tunnustetaan rahoituksellisilla tai muilla järjestelyillä jollakin tavalla lähes kaikissa saaristoissa Euroopan maissa.

Saaristopolitiikka Suomessa

Vuonna 2019 Suomen saaristopolitiikka täyttää 70 vuotta. Tätä ja saaristoasiain neuvottelukunnan 50-vuotista olemassaoloa juhlittiin Suomessa jo 2018. Saaristopolitiikka on vanhin järjestäytyneen aluepolitiikan osa Suomessa.

Suomessa on vuodesta 1981 ollut voimassa saaristolaki (494/81, 1138/93). Se velvoittaa valtiota ja kuntia toimimaan saariston elinkeinojen, liikenneyhteyksien ja muun infrastruktuurin, palvelujen sekä ympäristön turvaamisen puolesta. Saaristolaki ei koske itsehallinnon omaavaa Ahvenanmaata.

Saaristolain pohjalta valtioneuvosto on nimennyt asetuksella (1089/2016) kahdeksan saaristokuntaa ja 40 saaristo-osakuntaa, jotka kattavat maan suurimmat saaristoalueet. Nämä kunnat saavat erityishuomion saaristopolitiikassa. Tämän lisäksi saaristoa on lähes kaikissa muissa maan kunnissa.

Saaristokunnissa asui vuoden 2017 lopussa 36 133 pysyvää asukasta ja saaristo-osakuntien saaristo-osissa 34 535 pysyvää asukasta. Yhteensä niissä oli asukkaita 70 668. Suurin osa näistä saaristolaisista on kiinteän tieyhteyden omaavia saaristolaisia, sillä Suomen saaristolain mukainen saaristokäsitys sisältää paitsi ilman kiinteää tieyhteyttä olevat saaret myös kiinteän tieyhteyden saaria ja muita saaristomaisia vesistöjen rikkomia alueita. Kun itsehallinnon omaavassa Ahvenanmaan saarimaakunnassa asuu 30 616 asukasta, on Suomen saaristoväestön kokonaismäärä 101 284 henkilöä. Ahvenanmaan maakunta päättää itse pääsaarensa ulkopuolella sijaitsevien pienempien saarten mahdollisesta erityishuomiosta lainsäädännössään.

Ilman kiinteää tieyhteyttä olevia koko- tai osa-aikaisesti asuttuja saaria on Suomen järvissä ja merialueilla eurooppalaisittain hyvin paljon, noin 20 000. Näistä 590 on kokoaikaisesti ja 19 498 osa-aikaisesti asuttuja saaria. Kokoaikaisesti asutut saaret sijaitsevat noin 120 kunnassa. Pysyviä asukkaita näillä saarilla on 35 947, joista 30 616 asuu Ahvenanmaan maakunnassa. Manner-Suomen 5 331 saaristoasukkaasta yli puolet asuu Varsinais-Suomessa. Lisäksi monet maan asutuskeskukset sijaitsevat saarilla, joihin on kiinteä tieyhteys. Näissä tieyhteyden omaavissa saarissa asuu yli 200 000 suomalaista – esimerkiksi lähes 50 000 helsinkiläistä.

Saaristopolitiikan lähtökohtana on taloudellisesti, ympäristöllisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä aluekehittäminen. Lisäksi saaristopolitiikalla tuetaan ilmastopoliittisten tavoitteiden saavuttamista. Saaristopolitiikan tuella on aikanaan sähköistetty suurimmat saaristoalueet sekä järjestetty saaristoliikenne lautoin, yhteysaluksin, yksityistein ja maantein suurimmille saaristoalueille.

Saaristolle on annettu lainsäädännössä korotettu aluetukiasema elinkeinoelämän kehityksen tukemiseksi sekä osoitettu saaristolisiä kuntien valtionosuuksissa peruspalvelujen tuotannon turvaamiseksi. Saaristopolitiikan myötävaikuttamana saaristo- ja vesistöalueille on perustettu kansallispuistoja, suojelualueita sekä virkistysalueita saaristoluonnon ja -maisan suojelemiseksi ja kansalaisten virkistysmahdollisuuksien turvaamiseksi.

Saaristoliset kuntien valtionosuuksissa perustuvat saaristolain 6 §:ään (Peruspalvelut ja erityispalvelut) ja lain kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta (1704/2009) 11 §:ään (Saaristoisuuden laskennalliset kustannukset). Vuonna 2018 saaristoliset olivat yhteensä 24,5 miljoonaa euroa.

Saaristoalueiden nostaminen ympäröivää aluettaan korkeampaan aluetukiasemaan perustuu saaristolain 4 §:ään (Elinkeinotoiminnan tukeminen) sekä alueiden kehittämisestä ja rakennerahastotoiminnan hallinnoinnista annetun lain (7/2014) 47 §:ään (Aluejaot). Vuonna 2018 kansalliset ja EU-tuet saaristoalueiden kehittämishankkeisiin olivat n. 15 miljoonaa euroa, kalataloustuet 30 miljoonaa euroa ja maataloustuet MMM:n määrittelemillä saaristoalueilla 10 miljoonaa euroa.

Saaristoliikenteen järjestäminen perustuu saaristolain 5 §:ään (Liikenne- ja kuljetuspalvelut). Vuonna 2018 maantielauttojen, saariston yhteysalusliikenteen ja yksityistielossien kustannuksiin osoitettiin valtion talousarviossa 70 miljoonaa euroa.

Saariston ympäristöavustukset perustuvat saaristolain 12 §:ään (Ympäristöhoitoavustus). Saaristo- ja vesistöalueiden kansallispuistojen, valtion retkeilyalueiden ja luonnonsuojelualueiden ylläpitoon osoitetaan vuosittain n. 15 miljoonaa euroa.

Suomen laaja saaristopolitiikka kohdistuu koko maan saaristo-, meri-, rannikko- ja vesistöalueisiin. Saaristopolitiikan kehittämistyötä tekee saaristoasiain neuvottelukunta sihteeristöineen. Sen tehtävät on säädetty saaristolaissa ja asetuksessa saaristoasiain neuvottelukunnasta (387/1987) ja sen asettaa valtioneuvosto vaalikaudeksi kerrallaan. Saaristoasiain neuvottelukunnan toimintamääräraha ja projektimääräraha on vuonna 2018 n. 250 000 euroa.

Monet viranomaistoiminnot sijoittuvat saaristo- ja vesistöalueille, joiden merkittävimpiä järjestäjiä ovat Metsähallitus, ELY-keskukset, Liikennevirasto, Rajavartiolaitos, Puolustusvoimat, Liikenneturvallisuusvirasto, Luonnonvarakeskus sekä Museovirasto. Vapaa-ajan asuminen, veneilyn, virkistyskalastuksen, luontoharrastusten, maisemien katselun ja matkailun kautta saaristo- ja vesistöalueet koskettavat koko maan väestöä.

Suomessa on noin 600 000 vapaa-ajan asuntoa, joilla on yli 2,4 miljoonaa säännöllistä käyttäjää. Lähes puolet kaikista vapaa-ajan asunnoista sijaitsee alle 50 metrin etäisyydellä rantaviivasta. Eniten mökkejä on Varsinais-Suomessa, Etelä-Savossa ja Pirkanmaalla. Joka

viidennessä kunnassa vapaa-ajan asuntoja on enemmän kuin vakituisia asuntoja ja monissa kunnissa kesäasukkaat kaksinkertaistavat kunnan väkimäärän kesäisin. Vapaa-ajan asumiseen käytetään Suomessa vuosittain 7,2 miljardia euroa.

Suomen vesillä liikkuu arviolta 1,1 miljoonaa vesikulkuneuvoa sekä noin 23 miljoonaa laivamatkustajaa. Kotimaan vesiliikenteen matkustajamäärä rannikolla ja sisävesillä oli vuonna 2015 yhteensä 4,2 miljoonaa. Ulkomaan matkustajaliikenne meritse oli vuonna 2015 yhteensä 18,5 miljoonaa matkustajaa, josta 8,8 miljoonaa Ruotsiin ja 8,4 miljoonaa Vieroon. Vesillä liikkuvat myös ulkomaankaupan ja kotimaan kaupan rahtilaivat (liikenne 100 miljoonaa tonnia) sekä noin 900 ammattikalastajaa ja noin 1,7 miljoonaa vapaa-ajan kalastajaa. Satamaverkko (30 Suomen satamaliiton jäsensatamaa ja noin 1 300 veneilyn käyntisatamaa) on maan tärkeä infrastruktuuri.

Saaristo on luonnonsuojelun ja virkistykseen painopistealueita. Kansallispuistoissa ja valtion retkeilyalueilla käy noin 2,9 miljoonaa kävijää vuodessa. Kaikkiaan Metsähallituksen hallinnoimissa virkistysellisesti merkittävässä kansallispuistoissa, retkeilyalueilla, suojelualueilla, puistoissa ja historiakohteissa käy vuodessa 6,2 miljoonaa kävijää. Vesistöisyyttä on runsaasti lähes kaikilla näistä alueista. Veden laatu on hyvä tai erinomainen yli 80 prosentissa Suomen järvistä ja 65 prosentissa joista. Monien matalien järvien ja rannikon jokien tila vaatii kuitenkin kohennusta.

Esitykset

Suomi on yksi Euroopan saaristomaisimpia maita saarten määrällä mitattuna ja maailman suhteellisesti suurin sisävesistömaa. Suomella on myös suuret merialueet. Lisäksi vesistöt ja meri rikkovat Suomen sisäistä aluerakennetta aiheuttaen lisäkustannuksia ja kehittämissaasteita alueille ja maalle.

Euroopan Unionin toiminnan tärkeä osa sisämarkkinoiden luomisen rinnalla ja sen vaikutusten tasaajana on alue- ja rakennepolitiikka. EU:n ja kansallisella aluepolitiikalla mahdollistetaan kaikkien alueiden vahvuuksien hyödyntäminen ja Euroopan ja jäsenvaltioiden tasapainoinen kehitys. Niillä turvataan saaristo, rannikko- ja vesistöalueiden elinkeinotoiminnan, paikasta riippumattoman työnteon sekä opiskeluedellytysten kehitys ja edesautetaan parhaimmillaan julkisten ja yksityisten palvelujen kohtuullista saatavuutta.

Saariston kehittämiseen on käytettävä jatkossakin sekä kansallisia että EU-rahoitusvälineitä. Parhaiten tuloksia saadaan aikaan silloin, kun saariston kehittämiseen on yhteinen tahtotila eli strateginen näkemys. Toimenpiteiden tulee olla toisiaan tukevia ja muodostaa hyvä pohja saariston kokonaisvaltaiselle kehittämiselle.

Saariston kehittämisessä on tärkeää myös paikallislähtöisyys ja saariston asukkaiden osallistuminen. Alueperustaista, yhteisölähtöistä paikalliskehittämistä eli CLLD/Leader-toimintaa tulisi edelleen vahvistaa saaristoalueilla maaseudulla ja kaupungeissa. Saariston elinvoiman uudistamiseen tulisi budjetoida riittävästi varoja.

Saaristo- ja vesistöaluepoliittista yhteistyötä ja keskustelua tulee kehittää Euroopassa. Suomen EU-puheenjohtajakaudella voitaisiin järjestää seminaari, jossa keskusteltaisiin eurooppalaisen saaristo- ja vesistöaluepolitiikan kehittämisestä sekä kansallisella tasolla että eri EU-rahastojen yhteistyön areenana.

Saariston erityisasema tulisi huomioida riittävällä painoarvolla Suomen EU-linjauksissa, Suomen EU-puheenjohtajakaudella, merialuesuunnittelussa ja muussa päätöksenteossa.

Suurimmilla järviolueilla tulisi saada aikaan toimivat laaja-alaiset yhteistyömuodot. Paikka-perusteisella strategisella kehittämisellä voitaisiin kehittää järviolueita kokonaisvaltaisesti ja koordinoida hankkeita sekä muuta rahoitusta koherentilla tavalla.

Saarten, jokien ja järvien tilastointia tulee parantaa ja harmonisoida Euroopassa. Tähän tarvitaan toimia sekä kansallisella tasolla (maanmittauslaitokset, tilastokeskukset, vastuulliset viranomaiset ja tutkimuslaitokset) että EU-tasolla (Eurostat, DG Regio). Lisäksi tarvitaan kansallisten ja EU-toimijoiden yhteistyötä tilastoinnin kehittämisessä ja yhdenmukaistamisessa.

Tilastoinnin edellytys on tilastoitavan kohteen määrittely. Saaren ja järven määritelmät tulisi yhtenäistää ja niiden tulisi olla sellaiset, että ne kattaisivat myös pienet saaret ja järvet. Asukas-, sijainti- ja kokoluokituksella voidaan saaria ryhmitellä tarpeen mukaan eri kategorioihin. Tilastoinnissa tulee huomioida myös saarten osa-aikaiset asukkaat.

Edellä olevaan viitaten esitetään, että Suomi EU-ohjelmakauden 2021–2027 linjauksissaan, Euroopan neuvoston puheenjohtajuutensa 2019 aikana ja muussa EU-toiminnassaan

- a. tukee EU:n aluepolitiikan jatkamista riittävin resurssein ja Suomen saaristo, rannikko- ja vesistöalueiden tarpeiden vahvaa huomioimista tämän osana, ja
- b. esittää saaristo-, rannikko- ja vesistöalueidensa matkailun, jalostuksen, maatalouden, kalatalouden, yhdyskuntien ja asumisen kehityksen, rajat ylittävän yhteistyön, liikenteen ja tietoliikenteen, sosiaalisen ulottuvuuden, globaalin, kansallisen ja alueellisen ympäristönhoidon ja kulttuurin kehitystarpeiden huomioimista EU-ohjelmissa ja tukijärjestelmissä vähintään nykyisen tasoisena,

- c. hakee aluepoliittisia lisäkeinoja maan runsaan vesistöisyyden ja saaristoisuuden haasteisiin vastaamiseen ja vahvuuksien hyödyntämiseen,
- d. edistää saarten, jokien, järvien ja merialueiden eurooppalaisen yhtenäisen määrittelyn ja tilastoinnin kehittämistä. Tämä tulee tehdä siten, että kehittämistyössä huomioidaan asianmukaisesti myös Pohjois-Euroopan maantieteelliset muusta Euroopasta poikkeavat olot, ja
- e. edistää yhteen sovittavan laaja-alaisen paikkaperusteisen yhteistyön synnyttämistä Euroopan suurilla järviolueilla.

SAMMANFATTNING

Syftet med "Skärgårds- och vattenområdespolitiken i Europa"-utredningsprojektet var att skapa en bild av de europeiska ländernas

- a. antal av och befolkning på öarna utan fast vägförbindelse, de s.k. ständigt bebodda öarna
- b. uppmärksammande av skärgårds- och vattenområdena i regionalpolitiken samt
- c. analysera och jämföra resultaten med motsvarande uppgifter gällande Finland och
- d. ge utvecklingsrekommendationer för EU:s nästa programperiod.

Utredningen beställdes och finansierades av skärgårdsdelegationen och jord- och skogsbruksministeriet och den genomfördes av Regional Utvecklingsbyrå MDI. Till undersökningen deltog Janne Antikainen, Elina Auri, Sari Rannanpää (projektledare) och Jere Talvite från MDI. Som projektets styrgrupp fungerade skärgårdsdelegationen, som godkände projektets projektplan, mellanrapportering och slutrapport. Utredningsarbetet påbörjades i november 2017 och slutrapporten var färdig i oktober 2018.

Syftet med projektets slutrapport är att förmedla information gällande ämnet till skärgårdspolitikens och skärgårds-, kust- och vattenområdenas utvecklare och beslutsfattare.

Utredningens arbetsmetoder var en analys av tillgänglig statistik och tidigare gjorda utredningar samt webbsöknings-, geodata- och enkätmetoder. Därtill genomfördes fördjupande intervjuer med olika länders skärgårdsexperter och tre fallstudier om älv-, å- och insjöområdespolitik.

Mera specifikt utreda målländer gällande skärgårdsförhållanden var Finland, Sverige, Norge, Danmark, Island, Estland, Holland, Tyskland, Förenade kungariket, Irland, Kroatien, Grekland, Italien, Spanien och Portugal och gällande vattendragsförhållanden Finland, Sverige, Norge, Island, Estland, Polen, Österrike och Schweiz. Till dessa länders nationella aktörer och sektorns europeiska aktörer riktades en enkät, en webbsökning gjordes med fokus på statistik och politik och kompletterande intervjuer utfördes.

Färdig statistik om antalet öar, älvar, åar och sjöar och deras egenskaper är överraskande dåligt tillgänglig från olika länder i Europa. Jämförbara data finns enbart om älvar och åar. Genomförandet av Eus ramdirektivet för vatten har förutsatt sammanställning och utbyte av data av medlemsländerna.

Eftersom statistiken saknades, kontaktades flera länders lantmäterier och statistikmyndigheter vid utredningen men från alla länder erhöles inte information om antalet sjöar och öar. Orsaken var ofta att den här sortens data inte har sammanställts, det var inte möjligt att samla statistik i kort tid, eller i några fall, man kommer inte till att erhålla statistiken senare heller.

Om information fanns, försvårade skiljande definitioner och statistikens bestämningsgränser (t.ex. minimistorleken av en sjö för statistikföring) mellan de europeiska länderna organiserad jämförelse av data. Därför har statistiska data från utlandet samlats ihop från många olika källor, med strävan efter att alltid finna den mest tillförlitliga källan. Beroende på källornas datasamlingsutmaningar är data delvis inte jämförbar. Den ger dock en tillräckligt tillförlitlig bild på storleksklass. Läsarna måste ta hänsyn till bristerna i den statistiska informationen.

Den tämligen tillförlitliga informationen gällande Finland erhöles från skärgårdsdelegationens, Statistikcentralens och Lantmäteriverkets filer.

Europa som skärgårds-, havs- och vattenområde

Havet, älvarna, åarna, sjöarna och skärgårdarna är Europas geografiska kännetecken. Europa är omringad av Ishavet i norr, Atlantiska oceanen i väster, Medelhavet i söder och Svarta havet och Kaspiska havet i sydöst. Östersjön ligger inom Europa i dess norra del och Vita havet i nordöst. Över 200 miljoner européer bor på kustområdena.

Europas största skärgårdsländer i volym är de nordiska länderna Sverige, Finland, Norge och Ryssland, över vars öar det dock inte finns omfattande data. Sverige, Finland och Norge har totalt 686 000 öar. Ett stort antal av öar i Nordeuropa finns i sjöar, älvar och åar. Medelhavet har ett några tusen öar.

De största bebodda öarna ligger i Sydeuropa (Italien, Grekland, Spanien, Portugal och Frankrike). En del av öarna som tillhör Europa ligger i de s.k. utomeuropeiska territorierna.

I proportion till markytan är Europas största insjöländer Finland, Sverige, Norge, Estland och Ryssland (den europeiska delen). Av Europas största insjöar med en yta på över 100 km² (93) ligger över hälften, 47, i Finland. Finland är i proportion (vattenområde/landområde) landet med flest insjöområden i världen (10 %).

Åar finns allt över Europa. De största och mest kända floderna i Europa är Volga, Donau, Rhen, Seine, Oder, Elbe, Themsen, Wisla och Neva. Det finns ca 750 älvar och åar i Finland. Av dem har Vuoksen det största flödet och Kemi älv är längst.

De nordliga länderna som har många öar, sjöar, älvar och åar har ett mycket långt kustlinje jämfört med andra länder. Finland har en kustlinje på 336 000 kilometer, när man räknar med åar som är minst fem meter breda. Finlands kustlinje med föga variationer i vattennivån är generellt lämplig till bygge, turism och rekreation. Detta till skillnad från länder där stränderna är branta klippstränder och tidvattenskillnaderna är stora.

Politiken riktad mot haven, älvarna, åarna, sjöarna och öarna i Europa

Ärenden som har att göra med hav, älvar, åar, sjöar och öar har i olika tider beaktats i varierande grad i de europeiska ländernas nationella politik och i Europas gemensamma politik efter grundandet av Europeiska Unionen. Med politiken har man stött förbättring av villkoren för näringar som fiskerinäring, jordbruk, industri, energihushållning och turism, heltids- och deltidsboende och rekreation, trafik, försvar, gränsbevakning, räddningstjänst och skydd av värden som har att göra med miljö, kultur och landskap.

Enligt EU-fördragets (2008/C 115/01) artikel 174 strävar EU efter att minska eftersläpningen av utsatta regioner. Särskild hänsyn tas bland annat till regioner som drabbas av allvarliga och permanenta natur- eller befolkningsskador som skärgårdsområdena. I EU-länder, också Finland, har skärgårdsområden blivit nämnda till ett högre EU-målområde än vad de socioekonomiska mätarna hade nödvändigtvis krävt.

Enligt Europeiska Unionens statistikmyndighet Eurostats allmänna ödefinition får öarna inte ha fast vägförbindelse, ytan måste vara minst 1 km², avståndet från fastlandet minst 1 km och det skall finnas minst 50 invånare. Definitionen tar inte till hänsyn att det speciellt i Nordeuropa finns många öar med små invånarantal och att öar finns också i sjön. Till exempel i Finland finns de ca 530 och i Sverige ca 700 öar med mindre än 50 invånare. Endast ca 17 öar i Fasta Finland med ca 7 000 invånare uppfyller EU-begreppets befolkningsskriterium. Den snäva definitionen som tjänar Unionens statistikmyndighet har emellertid ingen påverkan till den konkreta politiken.

Nationellt beaktas och förvaltas skärgården på olika sätt i olika europeiska länders lagstiftning. En nationell skärgårdslag gäller i Finland, Kroatien och Skottland. Emellertid har Estland en nationell skärgårdslag för småöar. Därtill beaktas skärgårdens särställning i Greklands och Finlands grundlag. I Italien behandlas ett förslag som rör ärendet. I allmänhet erkänns skärgårdens särställning med finansiella eller andra arrangemang på något sätt i nästan alla europeiska länder med skärgårdsförhållanden.

Skärgårdspolitiken i Finland

År 2019 fyller Finlands skärgårdspolitik 70 år. I 2018 firade skärgårdsdelegationen sin 50-åriga tillvaro. Skärgårdspolitiken är den äldsta delen av organiserad regionalpolitik i Finland.

I Finland har skärgårdslagen (494/81, 1138/93) varit i kraft sedan året 1981. Den förpliktar staten och kommunerna att vidta åtgärder för att trygga skärgårdens näringar, trafikförbindelser och annan infrastruktur, tjänster och miljö. Skärgårdslagen gäller inte på autonoma Åland.

På grund av skärgårdslagen har statsrådet utnämnt med en förordning (1089/2016) åtta skärgårdskommuner och 40 kommuner med skärgårdsdel som omfattar landets största skärgårdsområden. Förutom detta finns det skärgård i nästan alla andra kommuner i landet.

I slutet av 2017 bodde i skärgårdskommunerna 36 133 fasta invånare och i skärgårdsdelarna av kommunerna med skärgårdsdel bodde 34 535 fasta invånare. Sammanlagt hade de 70 668 invånare. De flesta skärgårdsbo bor i öar med fast vägförbindelse, för att den finska skärgårdslagens skärgårdsbegrepp innehåller både öar utan fast vägförbindelse och öar med fast vägförbindelse och andra skärgårdsaktiga områden som bryts av vattendrag. Eftersom Åland har 30 616 invånare, är det totala antalet finska skärgårdspopulationer 101 284. Åland beslutar om eventuellt särskilt erkännande av de mindre öarna utanför deras huvudö i sin lagstiftning.

I de finska sjöarna och på havsområdena finns ca 20 000 bebodda öar utan fast vägförbindelse, som är mycket i Europa. 590 öar är heltidsbebodda och 19 498 är deltidbebodda. De heltidsbebodda öarna ligger i ca 120 kommuner. På dessa öar finns 35 947 fasta invånare, av vilka 30 616 bor i landskapet Åland. Av Fasta Finlands 5 331 skärgårdsinvånare bor nästan hälften i Egentliga Finland. Därtill ligger många av landets bosättningar på öar med fast vägförbindelse. På dessa öar med vägförbindelse bor över 200 000 finländare – till exempel nästan 50 000 Helsingforsbor.

Utgångspunkten av skärgårdspolitiken är en ekonomiskt, miljömässigt, socialt och kulturellt hållbar regional utveckling. Därtill bidrar skärgårdspolitiken till att uppnå klimatpolitiska mål. Med stöd av skärgårdspolitiken har man tidigare elektrifierat de största skärgårdsområdena och organiserat skärgårdstrafiken med färjor, förbindelsefartyg, privata vägar och landsvägar till de största skärgårdsområdena.

Skärgården har givits en förhöjd regionalstödställning för att stöda näringslivets utveckling och den har mottagit tillägg i kommunernas statsandelar för att trygga tillhandahållandet av grundläggande tjänster. Skärgårdspolitiken har bidragit till grundandet av

nationalparker, naturreservat och rekreationsområden i skärgårds- och vattenområdena för att skydda skärgårdsnaturen och -landskapet och trygga medborgarnas rekreationsmöjligheter.

Skärgårdstilläggen i kommunernas statsandelar grundar sig på skärgårdslagens § 6 (Basservice och specialservice) och på lagens om statsandel för kommunal basservice (1704/2009) § 11 (Kalkylmässiga kostnader för kommuner med skärgårdsdel). I 2018 uppgick skärgårdstilläggen totalt 24,5 millioner euro.

Att skärgårdsområdena har lyfts till en högre ställning än områdena som omringar dem grundar sig på skärgårdslagens § 4 (Stödande av näringslivet) och lagens om utveckling av regionerna och förvaltning av strukturfondsverksamheten (7/2014) § 47 (Områdesindelningar). År 2018 uppgick nationella och EU-bidrag till utvecklingsprojekt i öar till cirka 15 miljoner euro, fiskebidrag 30 miljoner euro och jordbruksstöd 10 miljoner euro för öregioner definierade av Jord- och skogsbruksministeriet.

Organiserandet av skärgårdstrafiken grundar sig på skärgårdslagens § 5 (Trafik- och transportservice). År 2018 var kostnaden för färjtransporter, passagerarfartyg och privatvägfärjor 70 miljoner euro i statsbudgeten.

Skärgårdens miljövårdsbidrag grundar sig på avsnitt 12 i Skärgårdslagen (Miljövårdsbidrag). Ett årligt belopp på cirka 15 miljoner euro tilldelas underhåll av nationalparker, statliga vandringsområden och naturreservat i skärgården och avrinningsdistrikten.

Finlands breda skärgårdspolitik riktar sig till skärgårds-, sjö-, kust- och avrinningsdistrikten i hela landet. Skärgårdspolitikens utvecklingsarbete genomförs av skärgårdsdelegationen med dess sekretariat. Skärgårdsdelegationens uppgifter föreskrivs i skärgårdslagen och förordningen om skärgårdsdelegationen (387/1987) och statsrådet kallar den för en riksdagsvalsperiod i sänder. Skärgårdsdelegationens driftsbudrag och projektbudget är 250 000 euro i 2018.

Flera myndigheter är verksamma på skärgårds- och vattenområdena. De mest betydelsefulla organisationerna är Forststyrelsen, NTM-centralerna, Trafikverket, Gränsbevakningsväsendet, Försvarmakten, Trafiksäkerhetsverket, Naturresursinstitutet och Museiverket. Genom fritidsbostäderna, båtsporten, fritidsfisket, naturhobbyn, utsiktsnjutandet och turismen rör skärgårds- och vattenområdena hela landets befolkning.

I Finland finns ca 600 000 fritidsbostäder som har över 2,4 miljoner regelbundna användare. Nästan hälften av alla fritidsbostäder ligger på ett avstånd av mindre än 50 meter från kustlinjen. Flest stugor finns i Egentliga Finland, Södra Savolax och Birkaland. I var femte kommun finns det mera fritidsbostäder än fasta bostäder och i många kommuner

fördubblar sommarinvånarna kommunens invånarantal på somrarna. I Finland spenderas ca. 7,2 miljarder euro på fritidsbostäder årligen.

På de finska vattnen rör sig ungefär 1,1 miljoner vattenfarkoster och ca 23 miljoner båtpassagerare. Den inhemska vattentrafikens passagerarantal på kusten och på de inre vattenvägarna var i år 2015 sammanlagt 4,2 miljoner. Utlandets passagerartrafik till sjöss var i år 2015 sammanlagt 18,5 miljoner passagerare, av vilka 8,8 miljoner till Sverige och 8,4 miljoner till Estland. På vattnen rör sig också utrikes- och inrikeshandelns fraktfartyg (trafiken 100 miljoner ton) samt ca 900 yrkesfiskare och ca 1,7 miljoner fritidsfiskare. Hamnätet (30 medlemshamnar i Finlands Hamnförbund och ca 1300 anlöpsamnar för båtsporten) är en viktig infrastruktur i landet.

Skärgården är en av naturskyddets och rekreationens prioriterade områden. Nationalparkerna och statens strövområden besöks av ca 2,9 miljoner besökare per år. Allt som allt besöks rekreativt signifikanta nationalparker, strövområden, skyddsområden, parker och historiska objekt som förvaltas av Forststyrelsen av 6,2 miljoner besökare per år. Det finns rikligt med vattendragsförhållanden på nästan alla av dessa områden. Vattenkvaliteten är bra eller utmärkt i över 80 procent av Finlands sjöar och i 65 procent av älvarna och åarna. Konditionen av många grunda sjöar och kustens älvar och åar kräver dock förbättring.

Förslagen

Finland är ett av Europas länder med mest skärgårdsförhållanden, mätt som antalet öar, och världens relativt största inlandsvattenland. Finland har också stora havsområden. Därtill bryter vattendragen och havet Finlands inre regionala struktur och förorsakar tilläggskostnader och utvecklingsutmaningar till regionerna och landet.

En viktig del av Europeiska Unionens verksamhet vid sidan av skapandet av en inre marknad och utjämningen av dess effekter är regional- och strukturpolitik. Med EU:s regionalpolitik och den nationella regionalpolitiken möjliggörs utnyttjandet av alla regioners styrkor och den stabila utvecklingen av Europa och medlemsstaterna. Med hjälp av dem tryggas skärgården, kust- och vattenområdenas näringsliv, utvecklingen av arbete och studieförutsättningar oavsett plats och bidras i bästa fall till offentliga och privata tjänsters rimliga tillgänglighet.

Till skärgårdens utveckling används både nationella och EU:s finansieringsinstrument. De mest synliga resultaten åstadkommas när skärgårdens utveckling är ett gemensamt viljemässigt tillstånd, dvs en gemensam strategisk vision. Åtgärderna borde stödja varandra och forma koherenta helheter för skärgårdens omfattande utveckling.

I utvecklandet av skärgården är också lokallorienteringen och deltagandet av skärgårdsborna viktiga. Därmed borde den områdesbaserade, lokalt ledda lokala utvecklingen, CLLD/Leader-verksamheten, förstärkas i skärgårdsregionerna, både på landsbygden och i stadsområdena. Tillräckliga medel bör budgeteras för förnyande av skärgårdens livskraft.

Det skärgårdspolitiska samarbetet och diskussionen bör utvecklas i Europa. Till exempel i Finland kunde man under EU-ordförandeskapet organisera ett seminarium om europeisk skärgårdspolitik där man skulle diskutera om skärgårdspolitikens roll på den nationella nivån och som en samarbetsarena för olika EU-fond.

Skärgårdens särställning bör fortfarande understrykas både i Finlands EU-linjer, under sitt ordförandeskap i Europarådet 2019, havsområdeplanering och i annan beslutsfattning.

I de största insjöområdena borde fungerande omfattande samarbetsformer åstadkommas. Genom en platsbaserad strategisk utveckling skulle insjöområdena kunna utvecklas på ett heltäckande sätt och projekter och annan finansiering samordnas på ett koherent sätt.

Det borde föras en bättre och enhetligare statistik i Europa om öarna, skärgårdsborna, älvarna, åarna och sjöarna. Till detta behövs åtgärder både på nationell nivå (lantmäteriverk, statistikcentraler, ansvariga instanser och forskningsinstitut) och på EU-nivå (Eurostat, DG Regio). Därtill behövs samarbete mellan nationella och EU-aktörer i utveckling och harmonisering av statistik.

Statistikföringens förutsättning är statistikobjektets definiering. Definitionerna av en ö och en sjö vore bra att harmoniseras. Definitionen av en ö borde vara sådan att den skulle omfatta all skärgård, också holmar och skär. Likaså borde definitionen av en sjö vara sådan att även de minsta träsken skulle räknas med. Med hjälp av invånar-, läge- och storleksklassificering kan öar grupperas i olika kategorier enligt behov. I statistikföring bör hänsyn tas också till öarnas deltidsinvånare.

Med hänsyn till ovanstående föreslås, att Finland i sina linjer för EU-programperioden 2021–2027, under sitt ordförandeskap i Europarådet 2019 och i sin övriga EU-verksamhet

- a. stödjer fortsättandet av EU:s regionalpolitik med tillräckliga resurser och ett starkt beaktande av behoven av kust- och vattenområdena som en del av detta, och
- b. föreslår beaktandet av utvecklingsbehoven av turismen, bearbetningen, jordbruket, fiskerinäringen, samfunden och utvecklingen av bostäderna, det gränsöverskridande samarbetet, trafiken och telekommunikationen, den sociala dimensionen, det globala, nationella och regionala miljövårdet och kulturen i sina skärgårds-,

- kust- och vattenområden i EU-program och stödsystem minst på den nuvarande nivån,
- c. strävar efter att söka ytterligare verktyg för att svara till utmaningarna som medförs av landets rikliga vattendrags- och skärgårdsförhållanden och för att utnyttja deras starka sidor,
  - d. främjar utvecklingen av en enhetlig definiering och statistikföring av öar, älvar, åar, sjöar och havsområden. Detta bör göras så att i utvecklingsarbetet tas också vederbörlig hänsyn till Nordeuropas geografiska förhållanden som skiljer sig från övriga Europa, och
  - e. främjar utvecklandet av ett samordnande, omfattande platsbaserat samarbete i Europas stora insjöområden.

SUMMARY

The "Island, lake and river basin policies in Europe" study aimed at forming a picture of the European countries'

- a. islands without fixed land connection and their permanent population, and
- b. consideration given to islands, lakes and river basin districts in regional policy. Furthermore,
- c. to analyse and compare the results with the corresponding data concerning Finland; and
- d. to give recommendations for the next EU programming period.

The study was commissioned and funded by the Island Committee of the Finnish Parliament and the Ministry of Agriculture and Forestry. The study was conducted by Consultancy for Regional Development MDI (Janne Antikainen, Elina Auri, project manager Sari Rannanpää, and Jere Talvitie). The project Steering Group was the Island Committee, which approved project plan, interim report and the final report. The work started in November 2017 and the final report was finalised in October 2018.

The purpose of the final report of the project is to provide relevant information on island policy to the developers of archipelago, coastal and river basin districts, as well as to policy makers.

The working methods of the study included analysis of available statistics and existing studies, as well as web searches, use of spatial data, and an electronic survey. In addition, in-depth telephone interviews with island actors in the various countries, as well as three case studies of river and lake area policies, were conducted.

The countries under focus in terms of insularity were Finland, Sweden, Norway, Denmark, Iceland, Estonia, the Netherlands, Germany, the United Kingdom, Ireland, Croatia, Greece, Italy, Spain and Portugal. The countries targeted for information on lakes and river basins were Finland, Sweden, Norway, Iceland, Estonia, Poland, Austria and Switzerland. A survey was sent to the national authorities of these countries, as well as to relevant European-level actors.

The information on the number and characteristics of islands, rivers and lakes is surprisingly poorly available in the different European countries. The only comparable information available is related to rivers. The implementation of the EU Water Framework Directive requires the Member States to collect and share information on it.

Consequently, national ordnance surveys and statistical authorities of were contacted to obtain the information. However, the information on the number of lakes and islands was not available in all countries. Often the reason was that such information had not been collected, it was not possible to collect it quickly, or in some cases it was not going to be collected later on either.

Where information was available, an additional challenge was brought by differing definitions between the European countries and the lower boundaries of statistics collection (e.g. the minimum size of lakes for statistical purposes), which make systematic comparison difficult. Therefore, statistics are compiled from multiple sources, with the aim of finding the most reliable source for the information. Due to the challenges related to data collection, the information is partly incomparable. However, the data provides a sufficiently reliable picture of the scale of the issues in different countries. The readers must take the deficiencies in the statistical information into account when reading the report.

Reliable statistics Finland was obtained from the Island Committee, Statistics Finland, and the National Land Survey of Finland.

Europe as an area with archipelago, sea and inland waters

Sea, rivers, lakes and archipelago are typical geographic features of Europe. The continent is surrounded by sea – Arctic Sea in the North, the Atlantic in the West, the Mediterranean in the South, and the Black Sea and the Caspian Sea in the South-East. The Baltic Sea is located in Northern Europe, and the White sea in North-Eastern Europe. Over 200 million Europeans live in coastal areas.

The countries with most islands in Europe are the Nordic countries Sweden, Norway, Finland, and the European part of Russia (for which there is no available data). Sweden, Finland and Norway have altogether 686 000 islands, out of which 224 661 belong to Finland. The Nordic countries have a lot of sweetwater islands in lakes and rivers. The Mediterranean has a few thousand islands.

The largest populated islands are located in Southern European countries, namely Italy, Greece, Spain, Portugal, and France. Some of the islands belonging to European countries are located in overseas territories.

The European countries with the largest proportion of inland waters out of total land area are Finland, Sweden, Norway, Estonia and Russia (the European part). Over half (47 out of 93) of the largest European lakes (over 100 km² surface area) are located in Finland. Finland is the country with the largest proportion of inland waters of total area (10%) in the world.

Rivers are found everywhere in Europe. The greatest and the most famous rivers in Europe are Volga, Danube, Rhein, Seine, Oder, Elbe, Thames, Wistula, and Neva. Finland has around 750 rivers. Out of those, the biggest in terms of outflow is Vuoksi and longest is Kemijoki.

The Northern countries with a lot of islands, lakes and rivers have a lot of shoreline in comparison to other countries. Finland has around 336 000 kilometres of shoreline when counting riverbeds with at least 5 metres in width. The Finnish shoreline with its low tide variance is typically suitable for building, tourism and recreation, unlike countries with steep shore cliffs and large tide variances.

Marine, river basin, lake and island policies in Europe

Marine areas, river basins, lakes and islands have been given varied levels of attention at different times in national and common European policies. The policies have supported the improvement of livelihoods, such as fisheries, agriculture, industry, energy, tourism, and recreation. Furthermore, the policies have helped develop transport, defence, border control, rescue services, as well as the protection of environmental, culture and landscape values.

Article 174 of the Treaty on the European Union mandates the EU to aim at reducing disparities between the levels of development of the various regions and the backwardness of the least favoured regions. Special attention is paid to regions which suffer from severe and permanent natural or demographic handicaps, such as the insular areas. Finland, like other EU countries, have attributed insular areas to higher EU target areas than socio-economic indicators would have required.

Eurostat defines an island as a territory that has a minimum surface of 1 km², a minimum distance between the island and the mainland of 1 km, a resident population of more than 50 inhabitants, and no fixed link (bridge, tunnel, dyke) between the island and the mainland. The definition ignores the fact that especially Northern Europe has a lot of islands with small populations, and there are also islands in lakes. For instance, Finland has around 530 and Sweden some 700 islands with less than 50 inhabitants. Only 17 islands of Mainland Finland (excluding Åland Islands) fulfil the Eurostat definition of an island. However, the narrow Eurostat definition has no practical policy implications.

The legislation and administration regarding islands are done in various ways in different European countries. Finland, Croatia and Scotland have national island laws, whereas Estonia has a law on small islands. The special position of islands is written into constitution in Greece and Finland. The issue is being discussed in Italy. Typically, there are some financial tools or arrangements to provide specific support to the islands in most of the European countries with islands.

Island policy in Finland

The Finnish island policy will be 70 years old in 2019. This, and the 50th anniversary of the Island Committee, was celebrated in 2018. Island policy is the oldest form of organised regional policy in Finland.

The Finnish Island Development Act (494/81, 1138/93) has been in force since 1981. The law obliges the state and the municipalities to act in the interests of the islands' livelihoods, transport links and other infrastructure, services, and the environment. The law on islands does not apply to the autonomous region of Åland Islands.

The Finnish government decree 1089/2016 designates, on the basis of the Island Development Act, eight island municipalities and 40 partial island municipalities. These municipalities cover most of the insular regions of the country. In addition, there are islands in almost every municipality of the country. The definition of an island used in the Island Development Act covers the islands without fixed land connection, as well as islands with land connection and other areas fragmented by archipelago-like waters.

There were 36 133 permanent residents in the island municipalities. The island parts of the partial island municipalities had 34 535 permanent residents. Altogether these areas had 70 668 inhabitants at the end of 2017. Most of these residents live on islands with fixed road connection, as the Finnish Island Development Act includes islands without a fixed road connection, islands with fixed road connection, as well as other archipelago-like areas fragmented by watercourses. When counting the islanders from the autonomous region Åland Islands (30 166), the Finnish islands have a total of 101 284 permanent residents. Åland has the jurisdiction on the possible special treatment of its smaller islands.

There are about 20,000 inhabited islands without a fixed connection to mainland in Finland, which is a lot in European terms. Out of these, 590 are full-time and 19 498 are part-time inhabited islands. The islands inhabited full-time are located in some 120 municipalities. There are 35 957 permanent residents on these islands, of whom 30 616 live in the Åland Islands. Almost half of the 5 331 full-time island residents of Mainland Finland live in Southwest Finland. In addition, many of the country's population centres are located on islands with a fixed road link. There are over 200 000 Finns living in these islands, for example, nearly 50 000 Helsinki residents.

The starting point of the island policy in Finland is the economically, environmentally, socially and culturally sustainable regional policy. In addition, the island policy supports the reaching of the climate goals. The island policy has helped to bring electricity to the island regions and organise the island transport system through ferries, private roads and public roads to the largest archipelago areas.

The insular areas have been given an elevated status in regional funding to support the development of the business sector. Furthermore, the island municipalities receive higher levels of state support for the provision of basic services. The island policy has also contributed to the founding of national parks, protected areas and recreational areas to protect the nature and landscape, as well as to ensure the recreational possibilities of the people.

The higher levels of state support to island municipalities is based on section 6 of the Finnish Island Development Act (basic and special services) and Section 11 of the Law on Local Government Services (1704/2009) (estimated cost of insularity). In 2018, the state support to islands amounted to 24,5 million euros.

The elevated status (and hence higher levels of support) of the insular areas is based on Section 4 of the Finnish Island Development Act (support for businesses) and Section 47 (regional differentiation) of the Law on Regional Development and the Administration of Structural Funds (7/2014). In 2018 the national and EU support to development projects in islands amounted to approximately 15 million euros, fisheries fund support to 30 million euros and agricultural support to areas defined as islands by the Ministry of Agriculture and Forestry were approximately 10 million euros.

The organization of archipelago traffic is based on Section 5 of the Finnish Island Development Act (transport and transportation services). A total of 70 million euros was earmarked in the state budget in 2018 to connecting ferries and inter-island ferries.

The environmental funds for the archipelago on Section 12 of the Island Development Act (Environmental Assistance Grant). Approximately 15 million euros are granted annually to the upkeep of the island and water area national parks, state-owned recreational areas and natural protection areas.

The comprehensive island policy of Finland covers all insular, marine, coastal and waters of the country. The island policy development is done by the Islands Commission and its secretariat. The functions of the Islands Commission are laid down in the Island Development Act and the Decree on the Islands Commission (387/1987). The Commission is set by the Government for one electoral term at a time. The operating budget and the project budget for the Islands Commission was approximately 250 000 euros in 2018.

There are several administrative actions focused on the archipelago and river basin districts. The most important administrative organs working with issues relating to the archipelago are Metsähallitus, the regional Centre for Economic Development, Transport and the Environment, the Finnish Transport Agency, the Border Guard, the Finnish Defence Forces, the Finnish Road Safety Agency, the Natural Heritage Centre, and the National Board of Antiquities. Holiday homes, boating, recreational fishing, nature activities, and tourism through the archipelago, lakes and river basins affect the entire population of the country.

There are some 600 000 holiday homes with some 2.4 million regular users in Finland. Approximately half of all the holiday homes are situated within 50 metres of the shoreline. Southwest

Finland, Southern Savolax and Pirkanmaa are the Finnish regions with most holiday homes. Every fifth Finnish municipality has more holiday homes than permanent dwellings. Several municipalities double the number of their residents in the summer. The Finns spend approximately 7.2 billion euros on having holiday homes annually.

There are approximately 1.1 million vessels and 23 million passengers moving in the Finnish waters annually. The number of domestic waterway passengers in coastal and inland waterways was 4.2 million in 2015. Foreign passenger traffic by sea totalled 18.5 million passengers in 2007, of which 8.8 million passengers travelled between Finland and Sweden and 8.4 million between Finland and Estonia. Foreign and domestic trade freighters transport 100 million tonnes of goods on the Finnish waters. Finland has about 900 professional and some 1.7 million leisure fishermen. The port network (30 ports of the Finnish Harbour Association and about 1,300 boating ports) provides an important infrastructure in the country.

The archipelago is a priority area for nature conservation and recreation. There are about 2.9 million visitors annually in national parks and state recreational areas. In total, 6.2 million visitors visit annually in the highly significant national parks, recreational areas, conservation areas, parks and historic sites managed by Metsähallitus. There are plenty of waterways in almost all of these areas. Water quality is good or excellent in over 80% of Finnish lakes and 65% of rivers. However, the condition of many shallow lakes and coastal rivers requires improvement.

Proposals

Finland is one of the most island-rich countries in Europe in terms of number of islands. Finland is also the country with most inland waters in the world. Finland has also a large marine area. In addition, the waterways and the sea fragment the geographic structure of the country, causing additional costs and development challenges for the regions and the country as a whole.

Regional and structural policies are important parts of the European Union activities, in addition to the creating of the internal market. The European and national regional policies ensure the use of the strengths of all regions and the equal development of the Member States. The policies ensure the development of livelihoods, employment and development of educational opportunities in insular, coastal and marine regions. Furthermore, at best they support the reasonable availability of services.

Both national and EU funds should be used to develop insular regions in the future as well. The most visible results are reached when there is a common will, i.e. strategic vision, to develop island regions. The development measures should support each other and create a coherent set of development actions for the comprehensive development of the regions.

Local-led development and participation of island residents is also vital for the development of islands. Thus, the community-led local development (CLLD/Leader) should be strengthened in the island regions, both in the rural areas as well as in the cities. There should be enough funds budgeted for the renewal of the island livelihoods.

Cooperation and discussion on island policy should be strengthened in Europe. For instance, Finland could host a seminar on European island policy during its EU chairmanship. The seminar could discuss the role of island policy at national level, as well as island policy as an arena for co-operation between EU funds.

The special position of insular areas should be further underlined, both in the Finnish EU positions as well as in the national decision-making.

The integrated development of lake regions should be strengthened. Place-based strategic development can contribute to developing lake regions in a comprehensive manner and help coordinate the projects and other funding.

There statistics on islands, island residents, rivers, and lakes should be improved and harmonised in Europe. Both national level (ordnance survey, statistical authorities, responsible authorities and research institutes) and EU level (Eurostat, DG Regio) action are required for this. In addition, cooperation between national and EU actors is needed to improve and harmonise the statistical accounting.

Definitions are the precondition for statistics. It would be good to harmonise the definition of an island and a lake, especially amongst those European countries with a lot of islands and lakes. The definition of an island should be such that it covers all islands, including the small ones. Similarly, the definition of a lake should be such that even the smallest lakes are counted in. The statistics should also consider the part-time residents of the islands.

Based on the analysis above, it is recommended that the Finnish positions for the EU programming period 2020–2027 and the 2019 Presidency of the Council of the European Union and in other EU activities include the

- a. Continuation of the EU regional policy with sufficient resources and the strong attention paid to the needs of the Finnish islands, coastal areas and areas with waterways as a part of regional policy;
- b. Account taken on the development needs of the island, coastal and marine and inland waterway areas in terms of tourism, agriculture, food processing, fisheries, communities and housing, cross-border cooperation, transport and IT infrastructure, social dimension, global,

national and regional environmental management and culture.

The support should remain at least current levels;

- c. Seeking additional regional policy tools to meet the challenges related to the abundance of water resources and insularity in the country and to exploit its strengths;
- d. Promotion of the development of uniform European definitions and statistics for islands, rivers, lakes and marine areas. This must be done in such a way that the development work also takes due account of the geographic differences between Northern Europe and the rest of Europe;
- e. Promotion of the establishment of a coordinated horizontal, place-based strategic cooperation around the major lakes in Europe.

1 Tausta

Eurooppa on merien ympäröimä ja järvien sekä jokien halkoma maanosa. Saaristoisuus koskettaa erityisesti Pohjoismaita, Viroa, Hollantia, Yhdistyneitä kansakuntia, Irlantia, Kreikkaa, Italiaa, Kroatiaa, Espanjaa ja Portugalia. Tämän lisäksi Suomessa, Ruotsissa, Norjassa, Virossa, Puolassa, Itävallassa ja Sveitsissä on runsaasti sisävesiä.

Euroopan saarilla asuu yli 21 miljoonaa ihmistä. Heidän osuutensa on noin neljä prosenttia 28 jäsenvaltion EU:n kokonaisväestöstä. Kaikkien EU:n saarten väestö yhteenlaskettuna (lukuun ottamatta saarivaltioita eli Yhdistynyttä kuningaskuntaa, Irlantia, Kyprosta ja Maltaa) edustaisi väestöltään Euroopan yhdenneksitoista suurinta valtiota. Saaristoisuus ja vesistöisyys asettaa niitä koskettavat alueet elinolojen puolesta eriarvoiseen asemaan mantereeseen kanssa. EU:n perussopimuksen (2008/C 115/01) 174 artiklan mukaan EU pyrkii vähentämään heikommassa asemassa olevien alueiden jälkeenjääneisyyttä. Erityistä huomiota kiinnitetään muun muassa vakavista ja pysyvistä luontoon tai väestöön liittyvistä haitoista kärsiviin alueisiin, kuten saaristoalueisiin.

EU:n saarimääritelmä on muuttunut vuosien kuluessa. Saari määriteltiin ensimmäisen kerran EU:ssa vuonna 1994. Tällöin saari määriteltiin pinta-alaltaan vähintään 1 km² suuriseksi alueeksi, jolla ei ole kiinteää tieyhteyttä mantereelle, ja jonka etäisyys mantereesta on vähintään 1 km. Lisäksi saaren määritelmään kuului se, että asukkaita tulee olla vähintään 50 eikä maan pääkaupunki saanut sijaita saarella. Maltan ja Kyproksen EU-jäsenyyden myötä EU:n saarimääritelmästä poistettiin vaatimus siitä, että maan pääkaupunki ei saa sijaita saarella.¹ EU:n saarimääritelmä korostaa suuria, asuttuja saaria, eikä se siten voi antaa täydellistä kuvaa Euroopan saaristoisuudesta.

Eryteisesti Pohjois-Euroopassa on paljon pieniä saaria, jotka jäävät määritelmän ulkopuolelle. Esimerkiksi Suomessa on n. 530 ja Ruotsissa n. 700 alle 50 asukkaan saarta. EU:n määritelmän mukaisen väestökriteerin täyttää Manner-Suomessa vain n. 17 saarta, joilla asuu

¹ Eurostat, Regional typologies overview, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Regional_typologies_overview#Island_regions

noin 3 500 asukasta. Eurostat on perustellut 50 asukkaan kriteeriä sillä, että sitä pienemmän väestön omaavista saarista on liian haasteellista muodostaa kattavaa kuvaa, mutta on myös itse tunnustanut rajauksen ongelmallisuuden. Euroopan talous- ja sosiaalikomitea (ETSK) toteaaakin launnessaan (2017/C 209/02), että Eurostatin käyttämiä saarialueen määrittämisen perusteita olisi arvioitava uudelleen ja ne olisi vaihdettava tarkoituksenmukaisempiin perusteisiin.

Euroopassa vesistöisyys näkyy myös Pohjois-Euroopan suurilukuisten ja Keski- ja Itä-Euroopan suurten jokien sekä varsinkin pohjoisen Euroopan runsaslukuisten järvien kautta. Joet ovat tärkeitä kuljetusväyliä, joiden varrelle on kehittynyt sekä asutusta, teollisuutta, maataloutta että matkailua. Suurilla järvillä on merkitystä kuljetusreitinä, mutta järvet ovat erityisen tärkeitä matkailun ja virkistyksen sekä ekosysteemien kannalta. Kuten saarista, yhteismitallista tietoa Euroopan maiden järvistä ja joista on haasteellista löytää. Selvityksessä keskityttiin erityisesti Pohjois-Euroopan jokiin ja järviin.

1.1 Selvityksen tavoitteet

Saaristo- ja vesistöpolitiikat Euroopassa -selvityksen tavoitteena on ollut luoda kuva Euroopan maiden

- a. ilman kiinteää tieyhteyttä olevien saarten, ns. vakinaisesti asuttujen saarten määrästä ja väestöstä sekä
- b. saaristo- ja vesistöalueiden huomioimisesta aluepolitiikassa ja
- c. analysoida ja verrata tuloksia Suomea koskeviin vastaaviin tietoihin ja
- d. tehdä kehittämissuosituksia EU:n seuraavaa ohjelmakautta varten.

Selvitys tuottaa saaristoisuutta ja vesistöisyyttä koskevaa tietoa saaristopolitiikan ja saaristo-, rannikko- ja vesistöalueiden kehittäjille ja poliittisille päättäjille. Selvitys on myös uniikki vertaileva tutkimus eurooppalaisista saaristopolitiikoista, sillä niitä ei ole aiemmin järjestelmällisesti tutkittu.

Selvityksen tilasivat ja rahoittivat Saaristoasiain neuvottelukunta ja maa- ja metsätalousministeriö, ja sen toteutti Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI. Tutkimukseen osallistuivat MDI:stä Janne Antikainen, Elina Auri, Sari Rannanpää ja Jere Talvitie. Hankkeen ohjausryhmänä toimi Saaristoasiain neuvottelukunta, joka hyväksyi hankkeen projektisuunnitelman, väliraportoinnin ja loppuraportin. Selvitystyö aloitettiin marraskuussa 2017, ja loppuraportti oli valmis syyskuussa 2018.

Selvityksen kohdemaita saarien tietojen keräämisen osalta ovat Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti, Viro, Hollanti, Saksa, Yhdistyneet kuningaskunnat, Irlanti, Kreikka, Italia, Kroatia, Ranska, Espanja ja Portugali Tarkastelussa ovat mukana saarivaltiot (Irlanti, Iso-Britannia, Islanti) ja suuremmat Euroopassa avomerellä sijaitsevat saaret, kuten Sisilia, Sardinia, Huippuvuoret, Kanariansaaret, Baleaarit, Azorit ja Madeira. Tarkastelun ulkopuolelle on jätetty eri maiden siirtomaavallan aikaiset, merten takaiset saaret. Vesistöisyyden osalta kohdemaita ovat Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti, Viro, Puola, Itävalta ja Sveitsi.

Saaristopolitiikan kuvaamisen osalta selvityksen kohdemaita ovat Suomi, Ruotsi, Norja, Islanti, Viro, Skotlanti, Kreikka, Kroatia ja Italia.

Tässä selvityksessä keskitytään erityisesti ilman kiinteää tieyhteyttä oleviin, ympärivuotisesti asuttuihin saariin, sillä ne ovat kaikista heikoimmassa asemassa olevia saaria ja siten keskeisimpiä kohteita mietittäessä saaristoihin kohdistuvaa tukipolitiikkaa. Siitä huolimatta, että alle 50 asukkaan omaavista saarista on haasteellista muodostaa täydellistä kuvaa, niin tässä selvityksessä on pyritty ottamaan huomioon kaikki saaret, joilla on ympärivuotista asutusta. Jokaisen selvityksessä käsitellyn maan osalta on pyritty käyttämään luotettavinta lähdettä saarten määrän ja asukasluvun kuvaamisessa.

Saarten kiinteään tieyhteyteen sisältyy joissakin harvoissa tapauksissa vuoroveden vaihtelusta ja siirrettävistä silloista johtuvia rajanvetokysymyksiä, jotka eivät kuitenkaan marginaalisina edellytä erityishuomiota, koska ne eivät aiheuta tulosten vääristymiä. Asukkaiden pysyvä asuminen määräytyy virallisen rekisteröitymisen kautta, ei esimerkiksi jonkun yhteisön jäsenen tai tutkijan arvioiman tosiasiallisen asumisen perusteella.

2 Hankkeen toteutuksen menetelmät

Selvityksessä käytettiin perustana olemassa olevaa tilasto- ja dokumenttiaineistoa sekä tutkimustietoa Euroopan maiden saaristo- ja vesistöalueista. Jo hankkeen alkuvaiheessa kävi ilmi, että tarvittavaa tietoa ei löydy koottuna eurooppalaisena tilastona, vaan tietoa pitää etsiä erikseen jokaisesta maasta. Tieto oli usein löydettävissä vain kansallisella kielellä. Lähteiden tiedonkeruumenetelmistä johtuen tiedot ovat osittain yhteismitattomia. Siksi ulkomaita koskevat tilastotiedot on koottu monista lähteistä, pyrkien aina löytämään luotettavimman lähteen raportissa käytettävälle tiedolle. Tiedonkeruussa käytettiin lisäksi kyselyitä, haastatteluja, sähköpostilla lähetettyjä tietopyyntöjä ja niiden vastauksia sekä paikkatietomenetelmillä hakua.

2.1 Tehdyt tilastot ja selvitykset

Selvityksessä on hyödynnetty jo olemassa olevaa tilasto- ja paikkatietoaineistoa sekä tutkimustietoa kohdemaiden saaristo- ja vesistöalueista. Olemassa olevaa tietoa on täydennetty ja täsmennetty verkkohaun, sähköisen kyselyn sekä haastatteluiden avulla. Suomen saaritetietojen osalta on hyödynnetty vuoden 2018 aikana julkistetun uuden saariselvityksen keräämiä tietoja, jossa vakituisesti asuttuja, ilman kiinteää tieyhteyttä olevien saarien tiedot on jo kerätty.

2.2 Verkkohaku

Dokumenttianalyysin alkuvaiheessa kävi ilmi, että Euroopan saarista, joista ja järvistä ei ole olemassa kattavia eurooppalaisia tietokantoja tai suoraan vertailtavissa olevia tilastoja. Eurostatin tiedot kattavat ainoastaan suurimmat eurooppalaiset saaret, kun taas European Small Islands Federation kerää pääosin tietoa pienistä saarista jäsenmaidensa alueelta. Euroopan saaristoalueita koskevia selvityksiä tekee Conference of Peripheral Maritime

Regions (CPRM) -järjestön Islands Commission, mutta silläkään ei ollut kattavaa listausta Euroopan saarista ja niiden asukkaista.

Selvityksen perustaksi päädyttiin keräämään Euroopan saarista oma tietokanta, jossa on jäsenelty ilman kiinteää tieyhteyttä omaavat ympärivuotisesti asutut saaret maittain sekä kuvattu asuttujen saarten väestömäärä (Taulukko 1). Tietokanta perustuu osittain European Small Islands Federationin Atlas of European Islands-tutkimukseen. Lisäksi on käytetty useita täydentäviä täydentäviä ja vaihtoehtoisia lähteitä kuten eri maiden tilastokeskusten, maanmittausviranomaisten sekä väestönlaskentojen aineistot, paikalliset saaristojärjestöt, saaristopolitiikan tutkijat, ministeriöt, saaristoa koskeva kirjallisuus sekä muut lähteet.

Eurooppalaista järvikantaa on kartoitettu Itä-Suomen yliopistossa yli kymmen vuotta siten, mutta tämän tutkimuksen tuloksia ei pystytty hyödyntämään tässä selvityksessä. Sen sijaan järvi- ja jokitiedon lähteinä käytettiin eri maiden tilastokeskusten ja maanmittauslaitosten tietoja sekä vesipuitedirektiivin (2000/60/EY) toimeenpanoon liittyen koottua tietoa Euroopan joista. Järvi- ja jokialuepolitiikoista tehtiin lisäksi kolme tapaustutkimusta.

2.3 Kyselyt ja haastattelut: eu ja kohdemaat

Kyselyn ja haastattelujen kohteena ovat olleet sekä Suomen että muiden Euroopan maiden saaristo- ja vesistöalueiden viranomaiset ja asiantuntijat. Kohdejoukoista sovittiin yhdessä tilaajan kanssa. Sähköisellä lomakekyselyllä saatiin tietoa erityisesti Viron, Kreikan ja Norjan saaristopolitiikoista. Sähköistä kyselyä täydennettiin eri maiden (Ruotsi, Norja, Islanti, Skotlanti, Kroatia) saaristopolitiikkaa koskevilla haastatteluilla. Lisäksi yhteydenottoja ja lisätietoja saatiin myös sähköpostin välityksellä mm. Islannista, Kreikasta, Norjasta, Virosta, Kroatiasta ja Iso-Britanniasta.

2.4 Paikkatietomenetelmillä haku

Paikkatieto on paikannettua kohdetta tai ilmiötä kuvaava sijaintitiedon ja ominaisuustiedon looginen tietokokonaisuus. Erilaisia paikkatietojärjestelmiä on useita, joista kevyitä ja kuluttajillekin tuttuja ovat muun muassa Google Maps- ja HERE Maps -karttasovellukset. Tässä selvityksessä Google Maps osoittautui tarpeita vastaavaksi ja hyödylliseksi alustaksi saarien kiinteän tieyhteyden selvittämisessä, nimittäin ainoastaan Ruotsin tilastokeskus tarjosi valmista dataa asutuista saarista, joilla ei ole kiinteää tieyhteyttä.

3 Saaret Euroopassa

Eurooppa on satojen tuhansien saarien manner. Euroopan saaristoisuus ei kuitenkaan ole jakautunut tasaisesti, vaan suurin osa Euroopan saarista sijaitsee Pohjois-Euroopassa. Ruotsissa, Norjassa ja Suomessa on saaria yhteensä noin 686 000, kun taas saaristoisena pidetyssä Välimeressä saaria on noin muutama tuhat. Pohjois-Euroopassa on noin 1 300 asuttua saarta ilman kiinteää tieyhteyttä. Näistä saarista liki puolet on Suomen saaria. Koon ja asukasluvun perusteella suurimmat asutut saaret ilman kiinteää tieyhteyttä sijaitsevat kuitenkin Etelä-Euroopassa (Italia, Espanja, Kreikka). Pohjois-Euroopassa eniten asukkaita saarilla ilman kiinteää tieyhteyttä on Ruotsilla.

Taulukko 1. Euroopan saaret sekä ympärivuotisesti asutut saaret, joilla ei ole kiinteää tieyhteyttä

	Saarten määrä	Asutut saaret ilman kiinteää tieyhteyttä	Asukkaat saarilla ilman kiinteää tieyhteyttä
Suomi	224 661	590	35 907
Ruotsi	267 570	386	89 342
Norja	239 057	327	71 365
Kreikka	~3,000	105	1 422 336
UK – Skotlanti	~790	75	100 870
Italia	458	50	6 953 014
Kroatia	1 246	48	124 955
Tanska	406	43	60 633
Irlanti	~500	27	3 208
Saksa	95	23	32 087
Viro	2 355	21	37 573
Ranska	~1 300	20	16 488
Espanja	164	15	3 204 032
Portugal	92	13	521 451
UK - Englanti	180	9	134 918
Alankomaat	35	8	24 407
UK - Wales	50	5	49
Islanti	36	4	4 438
Malta	3	3	460 297
Kypros	36	1	947 000

Lähestulkoon puolet EU:n väestöstä asuu alle 50 km päässä meren rannasta. Valtaosa väestöstä on keskittynyt rannikolla sijaitseville urbaaneille alueille. Vuonna 2011, 206 miljoonaa ihmistä (41 % EU:n väestöstä) asui Euroopan rannikkoseuduilla².

3.1 Pohjois-Eurooppa: Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti, Viro

Suomi

Vuonna 2018 julkaistavan, uuteen paikkatietoon perustuvan, kotimaisen saariselvityksen ennakkotietojen mukaan Suomessa on yhteensä 224 661 saarta, joista pinta-alaltaan aarin tai enemmän on 185 759 saarta. Valtaosa Suomen saarista on pieniä, sillä yli 100 000 saarta on pinta-alaltaan pienempiä kuin puoli hehtaaria ja vain 76 saarta on 10 km² suurempia.³

Noin 55 % (98 050 kappaletta) Suomen saarista sijaitsee järvissä.⁴ Sisävesien saarten pinta-ala on noin 7 200 km², meren saarten 5 800 km² ⁵, mikä on noin 3.8 % koko Suomen pinta-alasta.

Manner-Suomen merialueilla ja järvissä on 590 ympärivuotisesti asuttua, ilman kiinteää tieyhteyttä olevaa, saarta, joilla asuu noin 7 500 henkilöä. Ahvenanmaalla näitä saaria on 80, ja niillä on noin 28 919 pysyvää asukasta. Lähes puolet Manner-Suomen saaristoasukkaista asuu Varsinais-Suomessa. Ilman kiinteää tieyhteyttä olevien osa-aikaisesti asuttujen saarien määrä on noin 19 500.⁶

2 European Environment Agency, Europe's seas and coasts
<https://www.eea.europa.eu/themes/water/europes-seas-and-coasts>

3 Suomi saarten ja vetten maa, Saaristoasiain neuvottelukunta, Työ- ja elinkeinoministeriö, Forssa, 2015

4 Suomen saaristo- ja vesistömatkailusta eurooppalainen vetovoimatekijä, Saaristoasiain neuvottelukunta, Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki 2017

5 Saaristo-ohjelma 2017–2019. Saaret, meri, järvet, joet ja rantavyöhyke aluekehitystekijöinä, Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki 2017

6 Finnish Consulting Group, Saariselvitys 2018, julkaistaan syksyllä 2018

Taulukko 2. Suomen saaret maakunnittain (yli 0,5 ha saaret, vakinaisesti asutut saaret ja osa-aikaisesti asutut saaret)⁷

Maakunta	Yli 0,5 ha saaret	Vakinaisesti asutut saaret			Osa-aikaisesti asutut saaret	
	lkm	lkm	Pinta-ala yht. (ha)	Asukkaat	lkm	Pinta-ala yht. (ha)
Ahvenanmaa	8 105	80	121 310	28 919	613	14 670
Etelä-Karjala	2 184	11	5 773	114	895	9 916
Etelä-Pohjanmaa	481	2	29	2	159	613
Etelä-Savo	9 024	55	18 320	324	2 552	28 704
Kainuu	1 948	3	263	5	177	3 329
Kanta-Häme	513	1	3	1	173	622
Keski-Pohjanmaa	626	1	2	2	180	1 281
Keski-Suomi	4 010	12	2 328	27	1308	14 108
Kymenlaakso	1 634	14	3 210	65	550	5 228
Lappi	8 657	10	4 535	31	512	18 944
Pirkanmaa	2 906	9	409	13	1 326	4 994
Pohjanmaa	4 249	28	5 783	563	1 494	24 007
Pohjois-Karjala	4 433	22	8 769	123	1 124	13 735
Pohjois-Pohjanmaa	2 583	6	20 188	974	468	6 906
Pohjois-Savo	5 276	43	6 712	174	1 700	17 107
Päijät-Häme	1 333	9	671	20	553	3 285
Satakunta	2 506	18	716	30	1 151	5 584
Uusimaa	5 497	101	11 303	767	1 767	16 908
Varsinais-Suomi	9 853	165	59 370	3 793	2 777	33 492
Yhteensä	75 818	590	269 694	35 947	19 498	223 979

Ruotsi

Ruotsilla on 267 570 saarta⁸, joista 38 % sijaitsee rannikoilla ja 62% sisävesissä. Ruotsin saaristo kattaa 12 112 km² kokoisen alueen.⁹ Se on noin 3 % Ruotsin maapinta-alasta.¹⁰ Noin kolmasosa Ruotsin saarista sijaitsee Norrbottenin, Tukholman ja Länsi-Götanmaan läänneissä.

⁷ Suomi saarten ja vetten maa, Saaristoasiain neuvottelukunta, Työ- ja elinkeinoministeriö, Forssa, 2015 ja Finnish Consulting Group, Saariselvitys 2018, julkaistaan syksyllä 2018

⁸ Ruotsin tilastokeskuksen määritelmä saareksi on määritelty yli 9 m² suuruinen veden ympäröimä maa-alue Ruotsin maanmittauslaitoksen kartastossa "MV Ytskikt med vatten (sjöar och större vattendrag), 1:10 000".
<https://www.lantmateriet.se/sv/Kartor-och-geografisk-information/Kartor/Fastighetskartan/>

⁹ Sveriges Statistiska Centralbyrån (2013), Kust, stränder och Öar,
<http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/kust-strander-och-oar/>

¹⁰ Sveriges Statistiska Centralbyrån (2012), Land- och vattenarealer 1.1.2012, https://www.scb.se/sv/_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Miljo/Markanvandning/Land--och-vattenarealer/12838/12845/Behallare-for-Press/330364/

Suurin osa Ruotsin saarista on pieniä. Noin 175 000 saarta eli kaksi kolmasosaa kaikista Ruotsin saarista on pinta-alaltaan alle hehtaarin, ja ainoastaan 618 saarta on suurempia kuin 1 km². Pieniä saaria on erityisesti sisävesistöissä. Ruotsin suurimman saaren (Gotlanti) pinta-ala kattaa noin neljäsosan koko Ruotsin saariston pinta-alasta.

Ruotsin tilastokeskuksen mukaan yhteensä 574 saarella ei ollut kiinteää yhteyttä mantereelle vuonna 2013. Näillä saarilla asui yhteensä 88 800 asukasta.¹¹ Ruotsalaisen saaritutkija Anders Källgårdin mukaan ympärivuotisesti asutuista arviolta 380–390 saaresta noin 118 on ilman kiinteää tieyhteyttä.¹² Ero Ruotsin tilastokeskuksen lukuihin verrattuna on suuri.

Ruotsin tilastokeskuksen joulukuun 2013 tilastojen mukaan 984 saarella, kiinteän tieyhteyden saaret mukaan lukien, oli pysyvää asutusta. Saaristossa asui 16 % eli 1,6 miljoonaa Ruotsin 9,6 miljoonasta asukkaasta. Eniten asukkaita on Gotlannin, Bohuslänin, Länsi-Götanmaan, Tukholman ja Roslagenin alueiden saarilla.

Ruotsin tilastokeskuksen selvityksen mukaan jopa puolet ruotsalaisista asuu alle parin kilometrin etäisyydellä meren rannasta.¹³ Tästä huolimatta asutus saaristoilla uhkaa olla enemmän kausiluontoista kuin ympärivuotista ja asutuksen määrä on keskimäärin laskussa. Kaikkein uhanalaisimmassa asemassa ovat saaret, joilla on vain muutama asukas. Saaritutkija Anders Källgårdin mukaan ympärivuotisesti asuttujen saarien määrä Ruotsissa on laskenut noin 6 % vuodesta 2005 vuoteen 2012 (416 vuonna 2005, 392 vuonna 2012). Samaan aikaan tyhjentyneiden saarien määrä on noussut noin 5 % (841 vuonna 2005, 879 vuonna 2012).¹⁴

Norja

Anders Källgårdin syksyllä 2018 julkaistavan Norjan saaria koskevan kirjan mukaan Norjalla on 327 vakituisesti asuttua saarta, joilla ei ole kiinteää tieyhteyttä. Näillä saarilla asuu yhteensä 71 365 asukasta. Tosin kahdella suurimmalla saarella, Nøtterøyllä ja Tjømellä, asuu yhteensä noin 29 000 asukasta, kun taas 49 saarella on vain yksi asukas.¹⁵

Norjan pitkä rantaviiva on täynnä pienten saarien ryppäitä. Norjan maanmittausviranomaisen Kartverkin 2009-2011 suorittaman paikkatietotutkimuksen mukaan Norjalla on

11 Sveriges Statistiska Centralbyrån (2013), Kust, strander och Öar, <http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/kust-strander-och-oar/>

12 Anders Källgård, Sveriges Öar 3. painos (2013), Carlson bokförlag, Stockholm

13 Sveriges Statistiska Centralbyrån (2013), Kust, strander och Öar, <http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/miljo/markanvandning/kust-strander-och-oar/>

14 Anders Källgård, Sveriges Öar 3. painos (2013), Carlson bokförlag, Stockholm

15 Anders Källgård, Norges öar (julkaistaan syksyllä 2018), Carlson bokförlag, <http://www.carlssonbokforlag.se/produkt/norges-oar/>

kaikkiaan 239 057 yli 10 m² suuruista saarta ja 81 192 luotoa. Ennen tätä Norjalla oli 74 528 rekisteröityä saarta.¹⁶ Suurin osa Norjan saarista sijaitsee rannikolla. Eniten saaria on Helgelandin rannikolla Nordlandin maakunnassa. Sisävesien saaria oli vuoden 2001 tiedon mukaan 42 593, ja ne kattoivat 345,6 km² suuruisen alan.¹⁷ Suurin osa saarista on kuitenkin pieniä, sillä Norjan rannikon ja sisävesistöjen sata suurinta saarta kattaa neljäsosan (80 995 km²) Manner-Norjan maa-alasta (323 808 km²).¹⁸

Pienempien saarien lisäksi maalle kuuluvat Pohjoisella Jäämerellä ja Barentsin merellä sijaitsevat Huippuvuoret (Svalbard, maapinta-ala 60 627 km²) ja Jan Mayen (371 km²). Jan Mayenilla asuu vain Norjan puolustusvoimien henkilöstöä ja tutkijoita. Norjan tilastokeskus ei kerää erikseen tietoa rannikon ja sisävesistöjen saariston asukkaista. Huippuvuorilla asui huhtikuussa 2018 yhteensä 2 214 asukasta.¹⁹ Jan Mayenilla on Huippuvuorten saariston tärkeimmät saaret ovat Länsimaa (Spitsbergen), Koillismaa (Nordaustlandet), Edgeøya, Barentsinsaari (Barentsøya), Valkosaari (Kvitøya), Prinssi Kaarlen etumaa (Prins Karls Forland), Kongsøya ja Karhusaari (Bjørnøya). Kolmella saarella, Länsimaalla, Karhusaarella ja Hopenilla, on asutusta.

Norjalla on varsin paljon vakituisesti asuttuja saaria, jotka on yhdistetty kiinteällä tieyheydellä, eli sillalla tai tunnelilla, mantereeseen. Vedenalaisia maantietunneleita Norjassa on yhteensä 33 kappaletta, ja neljä on rakenteilla. Vedenalaisista tunneleista suurin osa on saarten ja mantereen välisiä tunneleita.²⁰ Kiinteä yhteys mantereelle ei kuitenkaan ole taeväestönkasvulle.²¹ Kiinteän yhteyden vaikutus alueen kehitykseen näyttää riippuvan siitä, onko lähellä kaupunkia vai ei. Siinä missä kaupunkia lähellä olevat saaret hyötyvät tunneleista uusien asukkaiden myötä, kauempana kaupungista olevien saarten tunnelit vaikuttavat edistävän muuttoliikettä saarelta.²² Lisäksi Norjalla on paljon asumattomia saaria.

Tanska

Tanskalla on 406 saarta²³, joista suurimmat ovat Sjælland, Vendsyssel-Thy, Fyn, Lolland ja Bornholm. Näistä 78 on asutettuja. Lisäksi Tanskan kuningaskuntaan kuuluvat Färsaarten ja Grönlannin itsehallintoalueet.

16 Teknisk Ukeblad 25.11.2011, <https://www.tu.no/artikler/kystlinjen-var-er-lengre-enn-vi-trodde/247556>

17 Sähköposti Norjan maanmittausviranomaiselta (Kartverk) 30.5.2018

18 Kartverket (2016), 100 største øyene i Norge, <https://www.kartverket.no/Kunnskap/Fakta-om-Norge/Storste-oy/Tabell/>

19 Statistisk sentralbyrå, Befolkningen i Svalbard (2018), <https://www.ssb.no/befolkning/statistikk/befsvvalbard>

20 Sähköposti Norjan tiehallinnolta (Statens Vegvesen) 23.5.2018

21 Norges Rikskringkasting 8.3.2013, Fraflytting trass i broforbindelser, <https://www.nrk.no/okonomi/fraflytting-trass-i-bruforbindelser-1.10964923>

22 Aftenposten 8.4.2013, Broer og tunneler hindrer ikke fraflytting, <https://www.aftenposten.no/norge/i/e8M1M/Broer-og-tunneler-hindrer-ikke-fraflytting>

23 The Official Site of Denmark <http://denmark.dk/en/quick-facts>

Tanskan saarten pinta-ala on noin 30 % maan pinta-alasta (pl. Grönlanti ja Färsaaret). Itse asiassa Tanskassa on saaristoa kaikki paitsi Jyllannin niemimaa, jolla on myös omia saaria. Vuonna 2016 Sjællandin saarella, missä myös pääkaupunki Kööpenhamina sijaitsee, asui noin 46 % Tanskan 5,7-miljoonaisesta väestöstä ja Fynin saarella asui vajaa 9 % tanskalaisista. Bornholmin saarella oli vuonna 2016 yhteensä 39 847 asukasta.²⁴ Tanskan pienten saarten asukasluku on laskenut 12 % vuosien 2008 ja 2016 välillä. Samaan aikaan Tanskan asukasluku on kasvanut 5 %. Lisäksi pienten saarten väestörakenne on huomattavasti vanhempaa kuin muualla Tanskassa.²⁵

Tanskan saarten erityispiirteenä ovat kiinteät tieyhteydet mantereelle ja toisille saarille. Tanskan pääsaaret ovat siltojen ja tunneleiden avulla yhteydessä sekä toisiinsa että muihin maihin (mm. Juutinrauman silta yhdistää Skånen ja Sjællandin saaren).

Tanskalla on myös pieniä saaria vailla kiinteää tieyhteyttä. Saaritutkija Anders Källgårdin mukaan näitä saaria on yhteensä 43.²⁶ Näillä saarilla asuu noin 60 000 henkilöä, joista kaksi kolmasosaa asuu Bornholmin saarella.

Islanti

Islannilla on yhteensä 36 saarta, joilla vain neljällä (Heimaey, Hrísey, Grimsey ja Flatey) on pysyvää asutusta. Nämä neljä saarta ovat ilman kiinteää tieyhteyttä päämaahan. Islannin saarten yhteenlaskettu pinta-ala on noin 50 km², mikä on noin 0,5 % koko maan pinta-alasta. Saarilla asuu yhteensä hieman yli 4 500 ympärivuotista asukasta.

Islannin suurin saari pinta-alaltaan (13 km²) ja väestöltään on Vestmannaeyjarin pääsaari Heimaey, jolla asui tammikuussa 2018 yhteensä 4 284 asukasta. Heimaeyn väestömäärä on nelisen sataa pienempi kuin kaksikymmentä vuotta sitten, mutta kuitenkin kasvanut parilla sadalla viimeisen kymmenen vuoden aikana.²⁷

Viro

Vuonna 2012 Viron maanmittaushallituksen (Maa-ameti) tekemän paikkatietotutkimuksen perusteella Virolla on 2 355 saarta ja luotoa aiemmin tiedetyn 1 535 sijaan. Suurin osa saarista sijaitsee maan länsi- ja koillisrannikolla, melko lähellä mannerta. Sisävesien saaria

24 Danmarks Statistik, Statistical Yearbook 2016 <https://dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/GetPubFile.aspx?id=22256&sid=sy>

25 Regeringens redegørelse til Folketinget (2016), Regional- og landdistriktpolitisk redegørelse 2016 http://www.stm.dk/multimedia/Regional_og_landdistriktpolitisk_redeg_relse_2016.pdf

26 Anders Källgård. Danmarks, Färöarnas och Grönlands öar (2009), Carlssons bokförlag

27 Statistics Iceland <https://statice.is/>

on 133 kappaletta.²⁸ Suurin osa saarista on pinta-alaltaan pieniä. Viron saarista vain 318 on suurempia kuin hehtaarin. Ainoastaan Saaremaa yhdistettynä Muhun kanssa ja Hiiumaa yhdistettynä Kassarin kanssa ylittävät 1 000 km² rajan.

Viron valtiovarainministeriön tietojen mukaan 22 asutulla saarella asui toukokuussa 2018 yhteensä 39 499 ihmistä eli noin 3 % maan 1.32 miljoonasta asukkaasta. 75 % Viron saaristolaisista asukkaista asuu Saarenmaalla, 21% Hiidenmaalla ja 4 % Muhun saarella. Vain neljä prosenttia eli 1 721 asukasta asuu 19 pienimmällä asutulla saarella.²⁹ Asutuista saarista vain yhdellä, Muhulla, on kiinteä yhteys mantereelle, eli Virolla on 21 ilman kiinteää tieyhteyttä olevaa saarta.

Viron tilastokeskus ei tilastoi erikseen saariston asukkaita, sillä tilastointi tapahtuu kuntatasolla. Useat pienet saaret ovat osa isompaa kuntaa tai kaupunkia, joten niitä ei löydy erikseen tilastoista. Lisäksi on arvioitu, että saarten asukasluku on todennäköisesti noin 10 % tilastointia pienempi. Tämä voi johtua siitä, että pienten saarten asukkaille myönnetään erilaisia etuuksia tai siitä, että asukkaat haluavat osoittaa solidaarisuuttaan saaristoille pitämällä ne virallisina asuinpaikkoinaan. Tämä on ilmeisesti melko yleistä kausiluontoisten asukkaiden keskuudessa.

Parhaimmillaan neljäkymmentä Viron saarta on ollut asutettuna useiden satojen vuosien ajan. Ennen toista maailmansotaa Viron saarilla asui arviolta n. 78 000 ihmistä. Muutos saaristoväestössä on siis ollut merkittävä.

3.2 Länsi- ja Keski-Eurooppa: Yhdistyneet Kuningaskunnat, Irlanti, Hollanti ja Saksa

Yhdistyneet Kuningaskunnat (Englanti, Wales, Skotlanti ja itsehallintoalueet)

Iso-Britannia on Euroopan suurin saari. Iso-Britannian saarella sijaitsevat Englanti, Wales ja Skotlanti.

Englannin rannikolla ja sisävesissä sekä Englannin kanaalissa on 180 saarta. Englannin suurin saari on etelärannikolla sijaitseva Isle of Wight, joka on 380 km² suuruinen ja sen asukasmäärä on noin 138 000. Seuraavaksi tärkeimmillä saarilla, Cornwallin rannikosta

²⁸ Eesti Rahvusringhääling 25.8.2015, Estonia has 800 islands more than hitherto believed, <https://news.err.ee/116562/estonia-has-800-islands-more-than-hitherto-believed>

²⁹ Sähköposti Viron valtiovarainministeriöltä (Rahandusministerium) 23.5.2018

45 kilometrin päästä sijaitsevilla Isles of Scillyn saariryhmällä asuu noin 2 200 asukasta.³⁰ Englannilla on asuttuja saaria noin parikymmentä kappaletta, mutta suurin osa niistä on yhdistetty mantereeseen sillalla. Vakituisesti asutettuja saaria ilman kiinteää tieyhteyttä on vain yhdeksän. Näillä asuu noin 135 000 asukasta.

Walesilla on noin viitisenkymmentä saarta, joista vain seitsemällä on asutusta. Kaksi saarta, Anglesey (715 km²) ja Holy Island (39 km²), ovat yhteydessä toisiinsa ja mantereeseen silloilla. Näillä saarilla asuu yhteensä noin 92 000 asukasta eli noin 2,7 % Walesin asukasmäärästä. Pienemmillä Walesin saarilla asuu vain viitisenkymmentä ympärivuotista asukasta, ja näitä ilman kiinteää tieyhteyttä olevia saaria on noin viisi kappaletta.

Kanaalisaaret (Jersey, Guernsey, St Malo, St Helier ja muutama pienempi saari) ovat Yhdistyneisiin Kuningaskuntiin kuuluvia itsehallintoalueita Normandian rannikon tuntumassa. Guernseyn itsehallintoalueella asui vuonna 2017 noin 62 500 asukasta³¹, kun taas Jersey'n itsehallintoalueella asui vuonna 2011 noin 160 000 pysyvää asukasta.³² Samoin Irlanninmeressä sijaitseva Isle of Man on itsehallintoalue. Vuoden 2016 väestönlaskennan mukaan Isle of Manilla asui noin 83 000 asukasta.³³

Yhdistyneet Kuningaskunnat (Skotlanti)

Skotlannissa on noin 790 saarta³⁴, joista suurin osa kuuluu Shetlannin, Orkneyn ja Hebridiin saariryhmiin. Suurin osa saarista on asumattomia pieniä saaria tai luotoja. Skotlannin saarista 162 on yli 40 hehtaarin kokoisia ja ilman kiinteää yhteyttä mantereelle.³⁵ Skotlannin saariston pinta-alasta ei ole saatavilla kattavia tilastotietoja. Shetlannin, Orkneyn ja Hebridiin saariryhmien yhteenlaskettu pinta-ala on 9 658 km², mikä on 12 % koko Skotlannin pinta-alasta.

Skotlannin väestönlaskennan 2011 mukaan Skotlannissa oli 93 asuttua saarta, joilla asui yhteensä 103 700 asukasta eli noin 2 % Skotlannin 5,4 miljoonaisesta väestöstä. Neljällä suurimmalla saarella (Lewis and Harris, Mainland of Shetland, Mainland of Orkney ja Skye)

30 Office for National Statistics, 2011 Census, <https://www.ons.gov.uk/census/2011census>

31 Government of Guernsey, Population <https://www.gov.gg/population>

32 Government of Jersey, 2011 Census results <https://www.gov.je/Government/Census/Census2011/Pages/2011CensusResults.aspx>

33 Isle of Man Government, 2016 Isle of Man Census Report <https://www.gov.im/media/1355784/2016-isle-of-man-census-report.pdf>

34 Scotland info guide, <https://www.scotlandinfo.eu/islands-of-scotland/>

35 Hamish Haswell-Smith, The Scottish Islands. A comprehensive guide to every Scottish Island. 2nd edition. Canongate. Edinburgh (2004)

asui 65 % saaristolaisista.³⁶ Hebridien saariryhmien saarilla asui vuonna 2016 yhteensä 26 900, Shetlannin saarilla 23 200 ja Orkneyn saarilla 21 850 asukasta.³⁷ Asutuista saarista 75 on ilman kiinteää tieyhteyttä.

Skotlannin väestönlaskennan 2011 mukaan asuttujen saarten väkiluku kasvoi 4 prosenttiyksikköä aikavälillä 2001–2011. Suurin osa tästä väestönkasvusta on keskittynyt neljälle isoimmalle saarelle. Kaiken kaikkiaan 50 saaren väestön osuus kasvoi ja 43 saaren väestön osuus laski vuosien 2001–2011 välillä.³⁸

Irlanti

Irlanti on saarivaltio, jolla on myös rannikkosaaria. Irlannin pääsaarella on Irlannin tasavalta ja Iso-Britannialle kuuluva Pohjois-Irlanti. Irlannin rannikkosaarien määrästä ei ole saatavilla tarkkaa tietoa. Saaristotutkija David Walshin mukaan saaria on 584.³⁹

Irlannin vuoden 2016 väestönlaskennan mukaan asuttuja rannikkosaaria oli 23, ja niillä asui yhteensä 2 734 ihmistä. Suurin osa saarista on alle sadan asukkaan saaria. Väestön määrä on laskenut 5 % vuodesta 2011 lähtien. Samaan aikaan neljä saarta on autioitunut.⁴⁰

Hollanti

Hollannilla on 35 saarta maan rannikolla, jokisuistoissa sekä Ijsselmeer-sisämeressä. Osia suurista kaupungeista (Rotterdam, Dordrecht) sijaitsee saarilla. Jokisuistojen ja sisämeren saaret ovat kiinteässä tieyhteydessä mantereeseen. Ilman kiinteää tieyhteyttä olevia saaria Hollannilla on vain kuusi.

Tärkeimmät ilman kiinteää tieyhteyttä olevat saaret ovat Pohjanmeren Länsifriisiensaaret, joiden viidellä asutetulla saarella (Texel, Terschelling, Ameland, Vlieland, Schiermonnikoog) asui huhtikuussa 2018 noin 24 100 asukasta.⁴¹ Länsifriisiensaarten pinta-ala on noin 2 % koko Hollannin pinta-alasta. Matkailulla on tärkeä rooli Länsifriiseinsaarten taloudessa.

36 Scotland Census 2011, Inhabited islands report
http://www.scotlandscensus.gov.uk/documents/analytical_reports/Inhabited_islands_report.pdf

37 Scottish Statistics, http://statistics.gov.scot/data_home

38 Scotland Census 2011, Inhabited islands report
http://www.scotlandscensus.gov.uk/documents/analytical_reports/Inhabited_islands_report.pdf

39 David Walsh, Oileán – the Irish Islands Guide (2. Painos), Pesda press (2014), Dublin

40 Department of Culture, Heritage and the Gaeltacht
<https://www.chg.gov.ie/gaeltacht/islands/populated-off-shore-islands/>

41 Statistics Netherlands <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37230NED&D1=17-18&D2=57-650&D3=I&LA=EN&HDR=T&STB=G1,G2&VW=T>

Alankomailla on lisäksi merentakaisia saaria Karibianmerellä. Näistä tärkeimmät saaret ovat Aruba, Curacao ja Ranskan kanssa jaettu St. Martin.

Saksa

Saksalla on 95 saarta maan rannikolla Pohjanmeressä ja Itämeressä, järvissä sekä joissa. Saarten yhteenlaskettu pinta-ala on noin 2 000 km², ja niillä asuu yhteensä noin 178 000 asukasta. Tärkeimmät saariryhmät ovat Pohjanmeressä olevat Itäfriiseinsaaret ja Pohjoisfriiseinsaaret. Matkailu on näiden saarten tärkein elinkeino.

Saksan suurimmat saaret (Rügen, Puolan kanssa jaettu Usedom, Fehmarn) sijaitsevat Itämeressä, ja niillä on siltayhteys mantereelle. Ilman kiinteää tieyhteyttä olevia saaria Saksalla on 23 ja niillä asuu noin 32 000 asukasta.

3.3 Etelä-Eurooppa: Kroatia, Kreikka, Italia, Ranska, Espanja ja Portugali

Kroatia

Kroatian saaret muodostavat toiseksi suurimman saariston Adrianmeren ja Välimeren alueilta. Kroatialla on yhteensä 1 246 saarta. Kroatian vuoden 2011 väestönlaskennan mukaan maalla on 48 asuttua ilman kiinteää tieyhteyttä olevaa saarta, joilla asui yhteensä 124 955 asukasta eli noin 2,9 % Kroatian 4,3 miljoonasta asukkaasta. Kymmenellä väkirikkaimmalla saarella asuu 82 % Kroatian saaristolaisista.⁴²

Saaret kattavat pinta-alaltaan yhteensä 3 259 km² laajuisen alueen, joka on 5,8 % Kroatian maa-alasta. Suurin osa saarista on pieniä, sillä vain kymmenen saarta kattaa Kroatian saariston pinta-alasta kolme neljäsosaa.⁴³ Saarten pääelikeino on painottumassa koko ajan enemmän turismiin.

Kreikka

Kreikka on saarivaltio, joka muodostuu eri arvioiden mukaan noin 1 400–6 000 saaresta, riippuen saaren koolle asetetuista kriteereistä. Saaristotutkijat Egean yliopistosta laskevat

42 2017 Statistical Yearbook of the Republic of Croatia, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2017/sljh2017.pdf

43 2017 Statistical Yearbook of the Republic of Croatia, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2017/sljh2017.pdf

Kreikalla olevan noin 3 000 saarta, joista vain 126 on asutettuja.⁴⁴ Kreikan saaret voidaan jakaa kahteen pääryhmään: Egeanmeren saariin, jotka sijaitsevat Egeanmeressä Manner-Kreikan itäpuolella sen ja Vähän-Aasian rannikon välissä, sekä Jooniansaariin, jotka sijaitsevat Joonianmeressä Manner-Kreikan länsirannikolla. Kreikan saaristo kattaa noin 17 % koko maan pinta-alasta. Valtaosa Kreikan saarista on pieniä ja asumattomia. Suurin saari, Kreetta, on pinta-alaltaan miltei kolmasosa koko Kreikan saariston pinta-alasta.

Vuoden 2011 väestönlaskennan mukaan Kreetan väkiluku oli 623 067, Egeanmeren saarten 508 206 ja Joonian saarten 207 855.⁴⁵ Näiden saariryhmien asukkaat muodostivat 12,4 % Kreikan väestöstä, joka vuonna 2011 oli noin 10,8 miljoonaa. Suurin osa asutuista saarista on vailla kiinteää yhteyttä. Matkailu on Kreikan saarille tärkeä elinkeino. Tärkeimmät matkailusaaret ovat Santorini, Kreetta, Korfu, Rhodos ja Mykonos.

Italia

Italian tunnetuimpia ja samalla koko Välimeren suurimpia saaria ovat Sisilia ja Sardinia. Näillä saarilla asuu noin 11 % Italian 60 miljoonasta asukkaasta. Italiassa on yhteensä 458 saarta, joista suurin osa on asumattomia. Eniten saaria on Sardinian, Sisilian ja Toscanan rannikoilla. Sisävesien saaria on noin 100 kappaletta. Vuoden 2011 väestönlaskennan mukaan 78 saarella oli asutusta, osaan näistä saarista on kiinteä tieyhteys.⁴⁶

Sisilian saari on pinta-alaltaan noin 25 700 km², mikä on noin 8,5 % koko Italian pinta-alasta. Sisiliassa asui vuoden 2017 alussa 5 056 641 ihmistä⁴⁷. Sisilian suurimman kaupungin Palermon väkiluku on noin 1,25 miljoonaa. Kapeimmillaan vain 3,3 kilometrin levyinen Messinansalmi erottaa Sisilian Apenniinien niemimaasta. Saari lähisaarineen muodostaa Sisilian hallinnollisen alueen, joka on jaettu yhdeksään maakuntatason alueeseen. Sisilian lähisaarista 18 on asutettuja. Niillä asuu yhteensä noin 33 000 asukasta.

Sardinia puolestaan on pinta-alaltaan 24 090 km², ja sillä asui tammikuun 2017 alussa yhteensä 1 653 153 miljoonaa ihmistä.⁴⁸ Saaren suurin kaupunki on Cagliari, jossa on runsaat 150 000 asukasta. Sardinia koostuu neljästä maakunnasta ja yhdestä metropolikaupungista. Myös Sardinialla on muutamia pieniä lähisaaria Sisilian ja Sardinian lisäksi Italian rannikolla ja järvissä on runsaasti muitakin, pienempiä saaria. Italiassa on noin 50 vakituisesti asuttua, ilman kiinteää tieyhteyttä olevaa saarta. Italian pienten saarikuntien järjestö

44 Sähköposti Egean yliopistosta (University of the Aegean) 29.1.2018

45 Hellenic Statistical Authority, 2011 Population and housing census, http://www.statistics.gr/documents/20181/1215267/A1602_SAM01_DT_DC_00_2011_03_F_EN.pdf/cb10bb9f-6413-4129-b847-f1def334e05e

46 Istituto Nazionale de Statistica, Population Census 2011, <http://dati-censimentopopolazione.istat.it/Index.aspx?lang=en>

47 Istituto Nazionale de Statistica, <http://dati.istat.it/Index.aspx?QueryId=18460>

48 Istituto Nazionale de Statistica, <http://dati.istat.it/Index.aspx?QueryId=18460>

Associazione Nazionale Comuni Isole Minori edustaa 36 pientä saarta, jotka kattavat noin 919 km² alan ja joilla asuu noin 200 000 henkilöä.⁴⁹ Näitä pieniä saaria on mm. Campanian, Toscanan, Sardinian ja Sisilian rannikoilla. Italian pienet saaret kuuluvat hallinnollisesti seitsemään alueeseen (Campania, Lazio, Liguria, Puglia, Sardinia, Sisilia ja Toscana).

Ranska

Ranskan rannikolla on noin 1 300 saarta ja luotoa.⁵⁰ Valtaosa saarista sijaitsee Bretagnen maakunnassa Ranskan ja Iso-Britannian välissä ja Välimeren rannikolla. Korsika, joka sijaitsee Italialle kuuluvan Sardinian pohjoispuolella, kattaa 90 % Manner-Ranskan saariston pinta-alasta. Korsikalla asui vuonna 2015 yhteensä 327 283 henkilöä.⁵¹

Asukasluvultaan suurimmat Manner-Ranskan saaret ovat Oléron, Ré ja Noirmoutier, joilla on yli 10 000 asukasta kullakin. Nämä saaret ovat kiinteiden tieyhteyksien päässä. Vakituksisesti asuttuja ja ilman kiinteää tieyhteyttä olevia saaria on noin 20.

Ranskalla on myös merentakaisia saaristoalueita, muun muassa Guadeloupe, Martinique, Réunion, Ranskalainen Polynesia ja Uusi-Kaledonia.

Espanja

Espanjan merkittävimmät saariryhmät ovat läntisellä Välimerellä sijaitsevat Baleaarit ja Kanariansaaret, jotka puolestaan sijaitsevat Atlantilla aivan Afrikan mantereen rannikon läheisyydessä. Näitä saaristoja lukuun ottamatta Espanja ei ole saaristomaana erityisen runsaslukuinen. Näiden saarien ulkopuolella on pinta-alaltaan vain pieniä, pääosin asumattomia saaria, kuten luonnonpuistona toimivat Cién-saaret Galician rannikon tuntumassa.

Baleaarit (Islas Baleares) on neljän suurehkon saaren (Mallorca, Minorca, Ibiza, Formentera) muodostama autonominen saariryhmä, joka on myös yksi Espanjan 50 maakunnasta. Saariryhmän pinta-ala on 4 992 km².⁵² Tammikuussa 2017 Baleaarien asukasmäärä oli 1 115 999 henkeä. Vuodesta 2007 vuoteen 2017 saarten väkiluku kasvoi 8 %. Noin 78 % Baleaarien väestöstä asuu Mallorcalla.⁵³

49 Associazione Nazionale Comuni Isole Minori, <http://www.ancim.it/>

50 Bernard Recorbet ja Jean Philippe Siblet, Biodiversite des Iles Francaises Metropolitannes. Situation et recommandations. 2011, <https://www.cbd.int/islands/doc/idr/voluntary-reports/France/france-report-to-berne-convention.pdf>

51 Institut National de la Statistique et des Études Économiques, Populations légales 2015, <https://www.insee.fr/fr/statistiques/3292701>

52 Mallorca Chamber of Commerce, Balearic Islands figures 2010, http://www.cambramallorca.com/documentos/Desp_2230.pdf

53 Instituto Nacional de Estadística, <http://www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=2910>

Kanariansaaret (Islas Canarias) ovat Espanjalle kuuluva itsehallinnollinen saariryhmä, johon kuuluu 13 saarta. Näistä kahdeksan on asuttuja. Kanariansaarten yhteenlaskettu pinta-ala on 7 447 km²⁵⁴, mikä on noin 1.5 % koko Espanjan pinta-alasta. Kanariansaaret jaetaan kahteen maakuntaan. Läntiset neljä saarta, Teneriffa, La Palma, La Gomera ja El Hierro muodostavat Santa Cruz de Tenerifen maakunnan. Itäiset kolme saarta, Gran Canaria, Lanzarote ja Fuerteventura muodostavat Las Palmasin maakunnan. Las Palmasin maakuntaan kuuluu lisäksi joukko pienempiä saaria. Tammikuussa 2017 Kanariansaarilla asui 2 108 121 asukasta, mikä on noin 4,5 % Espanjan 46,5 miljoonasta asukkaasta. Noin 82 % Kanariansaarten asukkaista asui Gran Canarian ja Teneriffan saarilla. Vuodesta 2007 vuoteen 2017 Kanariansaarten väkiluku kasvoi 4 %.⁵⁵ Matkailu on Kanariansaarten tärkein elinkeino. Vuonna 2016 Kanariansaarilla kävi noin 13 miljoonaa turistia, joista noin puolet saapui Iso-Britanniasta ja Saksasta.⁵⁶

Portugali

Portugalin merkittävimmät saariryhmät ovat Atlantilla sijaitsevat Azorit ja Madeira. Molemmat saariryhmät ovat itsehallinnollisia alueita ja näitä saariryhmiä lukuun ottamatta Portugalilla ei ole Espanjan kaltaisesti noteerattavasti muita asuttuja saaria. Portugalin rannikon tuntumassa on vajaa sata pientä saarta.

Azorit koostuvat yhdeksästä saaresta (Flores, Corvo, Terceira, Graciosa, São Jorge, Pico, Faial, Santa Maria ja São Miguel) ja yhdestä luodosta. Saariryhmän pinta-ala on noin 2 300 km². Azorien asukasluku vuonna 2016 oli 245 283 eli noin 2,4 % Portugalin 10,3 miljoonasta asukkaasta.⁵⁷ Suurin kaupunki on São Miguelin saarella oleva Ponta Delgada, jossa asuu noin 69 000 ihmistä.

Madeira koostuu seitsemästä tuliperäisestä saaresta ja muutamasta luodosta, joista suurimmat ja ainoat asutut ovat Madeira ja Porto Santo. Saariryhmän pinta-ala on noin 802 km², ja saarilla asui vuonna 2016 yhteensä 254 876 asukasta, mikä on noin 2,5 % Portugalin väestöstä. Matkailu on tärkeä elinkeino Madeiralla. Vuonna 2017 Madeiralla kävi noin 2,2 miljoonaa turistia, josta noin kolmasosa oli portugalilaisia. Matkailijamäärät Madeiralle ovat kasvaneet viime vuosina tasaisesti.⁵⁸

54 Instituto Canario de Estadística, Canarias en cifras 2016, <http://www.gobiernodecanarias.org/istac/jaxi-istac/menu.do?uripub=urn:uuid:301ccd99-ad78-42e0-81e8-9c61c16acbbb>

55 Instituto Nacional de Estadística, <http://www.ine.es/jaxiT3/Datos.htm?t=2910>

56 Instituto Canario de Estadística, Canarias en cifras 2016, <http://www.gobiernodecanarias.org/istac/jaxi-istac/menu.do?uripub=urn:uuid:301ccd99-ad78-42e0-81e8-9c61c16acbbb>

57 Instituto Nacional de Estadística, Statistical Yearbook of Portugal 2016, <https://www.ine.pt/>

58 Direção Regional de Estatística da Madeira, <https://estatistica.madeira.gov.pt/en/download-now-3/economic-turismo-gb/turismo-quadros-gb.html>

4 Järvet ja joet Euroopassa

Yleiskuvaus

Euroopan mantereeseen kattaa useita miljoonia kilometrejä pitkät virtaavat vesistöt ja sadattuhannet järvet. Joet ja järvet ovat tärkeitä liikennereittejä, elinkeinon lähteitä ja vapaa-ajan virkistätymiskohteita.

Jokaista vesistöä, niin jokia kuin järviä voidaan luonnehtia niille ominaisten piirteiden, kuten kirkkauden, biodiversiteetin ja tyyppikohtaisten ympäristöllisten ongelmien sekä ravinnerikkuuden kautta. Järvet ovat yleisesti ottaen seisovia makeanveden vesistöjä, joita arvioidaan niille tyypillisten piirteiden kautta. Tyypillisiä arviointikriteerejä ovat järven pinta-ala, syvyys ja sen valuma-alueen tyyppi. Joeksi määritellään päävirta ja siihen liittyvät pienvirrat. Aluetta, jolta vedet virtaavat jokeen kutsutaan valuma-alueeksi. Valuma-alueiden tarkastelu onkin tärkeä osa tarkasteltaessa yksittäisiä jokia.

Euroopan järvet

Euroopassa on yli 500 000 luonnonmukaista järveä, jotka ovat kooltaan isompia kuin 0,01 km² (1 ha). Noin 80–90 % näistä on pieniä järviä, jotka ovat kooltaan jossain 0,01 ja 0,1 km² välissä, kun taas 16 000 järven pinta-ala ylittää 1 km². Valtaosa, eli arvioiden mukaan kolme neljäsosaa kaikista Euroopan järvistä sijaitsee Norjassa, Ruotsissa, Suomessa ja osassa Venäjää. Mikäli tarkastellaan kooltaan yli 100 km² suuruisia järviä, niin niitä on Euroopan unionin alueella noin 93 ja niistä peräti 47 on Suomessa.⁵⁹ Muut järvet, jotka ylittävät pinta-alaltaan 100 km² löytyvät Ruotsista, Suomesta, Virosta, Luoteis-Venäjältä ja muutama Keski-Euroopasta.

Euroopan järvistä 24 järven pinta-ala ylittää 400 km². Näistä suurin, eli Laatokan järvi käsittää pinta-alaltaan yhteensä 17 670 km² alueen ja se sijaitsee Venäjän luoteisosassa

⁵⁹ Suomi saarten ja vetten maa, Saaristoasiain neuvottelukunta, Työ- ja elinkeinoministeriö, Forssa, 2015, http://mmm.fi/documents/1410837/1948019/Suomi_Saarten_ja_vetten_maa_esite_suomi.pdf/

lähellä Suomen rajaa. Laatokan lähellä on myös Euroopan toiseksi suurin järvi, eli Äänisjärvi. Molemmat järvet ovat huomattavasti suurempia kuin mitkään muut Euroopan järvet ja valuma-alueet. Tästä huolimatta ne ovat vasta maailman 18 ja 22 suurimpia järviä. Kolmanneksi suurin Euroopan järvi on Keski-Venäjällä, Volgan keskijuoksulla ja sen sivujoen, Kaman alajuoksulla sijaitseva Kuibyševin tekojärvi. Se on pinta-alaltaan 6 450 km².⁶⁰

Euroopan joet

Euroopan suurimman joen, Volgan päävirta on noin 3 530 metriä pitkä. Tämän lisäksi siihen virtaa vettä kymmenestä sivujoesta, jotka ovat yli 500 kilometriä pitkiä ja yli 151 000 sivujoesta, jotka ovat yli 10 kilometriä pitkiä⁶¹. Volgan valuma-alue on suurempi kuin kahden seuraavaksi suurimman (Tonavan ja Dneprin) valuma-alueet yhteensä.

Euroopan kolmestakymmenestä suurimmasta joesta valtaosan valuma-alueet sijaitsevat entisen Neuvostoliiton alueella. Suurimpien jokien kriteerinä on se, että niiden valuma-alueen pinta-ala on vähintään 50 000 km². Nämä suuret joet laskevat useaan mereen. Pohjoisessa Barentsinmereen ja Valkoiseenmereen laskevat Vienanjoki ja Petšora ja Itämereen Neva, Veiksel, Oder ja Niemen. Kaakossa Kaspianmereen laskevat Volga, Ural ja Kura, kun taas Mustaanmereen laskevat Tonava, Dnepr ja Don. Nämä ovat huomattavasti suurempia jokia kuin Välimeren laskevat Rhône, Ebro ja Po sekä Atlanttiiin ja Pohjanmereen laskevat Rein, Elbe, Loire ja Douro.⁶² Euroopan suurimmat joet on esitelty taulukossa 3.

60 European Environment Agency, Lakes <https://www.eea.europa.eu/themes/water/european-waters/lakes>

61 European Environment Agency, Rivers <https://www.eea.europa.eu/themes/water/european-waters/rivers>

62 ed. Peter Christensen and Hans Ole Hansen, European Rivers and Lakes – Assessment of their Environmental State. European Environmental Agency, Copenhagen, 1994.

Taulukko 3. Euroopan suurimmat joet⁶³

Joki	Valuma-alue	Pituus km	Laskee	Asukkaat/km ²	Maa(t)
Volga	1 431 296	3 530	Kaspianmeri	45	Venäjä
Tonava	801 093	2 845	Mustameri	102	Saksa, Itävalta, Tsekki, Slovakia, Unkari, Kroatia, Serbia, Romania, Bulgaria, Ukraina, Moldova
Dnepr	512 293	2 200	Mustameri	64	Venäjä, Valko-Venäjä, Ukraina
Don	427 495	1 870	Azovinmeri	46	Venäjä, Ukraina
Vienanjoki	357 000	744	Vienanmeri	5	Venäjä
Petšora	322 000	1 809	Barentsinmeri	2	Venäjä
Neva	281 000	74	Itämeri	17	Venäjä
Ural	252 848	2 428	Kaspianmeri	15	Venäjä, Kazakstan
Kura	193 803	1 364	Kaspianmeri	74	Turkki, Georgia, Azerbaidžan
Veiksel	192 980	1 047	Itämeri	114	Puola
Rein	185 263	1 233	Pohjanmeri	313	Sveitsi, Saksa, Alankomaat
Elbe	148 242	1 094	Pohjanmeri	169	Tsekki, Saksa
Oder	118 861	854	Itämeri	135	Tsekki, Saksa, Puola
Loire	117 054	1 005	Atlantti	68	Ranska
Niemen	98 757	914	Itämeri	52	Valko-Venäjä, Venäjä, Liettua
Rhône	98 556	812	Välimeri	105	Sveitsi, Ranska
Douro	97 290	895	Atlantti	37	Espanja, Portugal
Ebro	85 362	910	Välimeri	34	Espanja

Euroopan maat, joilla on paljon rantaviivaa, kuten Iso-Britannia, Irlanti, Norja, Ruotsi, Suomi, Tanska, Italia ja Kreikka, omaavat tyypillisesti paljon pieniä jokia⁶⁴. Euroopan Unionin alueella virtaavat suurimmat joet sen sijaan halkovat Länsi- ja Keski-Euroopan maita. Nämä joet ovat huomattavasti pitempiä ja valuma-alueeltaan suurempia kuin Pohjois-Euroopan joet.

Euroopan unionin vesipuitedirektiivin (200/60/EY) mukaan jäsenmaiden on määriteltävä pintavesimuodostumien sijainnit ja rajat sekä tyypiteltävä luonnolliset pintavedet kategorioihin: joet, järvet, jokisuiden vaihtumisalueet tai rannikkovedet. Tämä tilasto antaa kattavan ja melko hyvin vertailtavan kuvan Euroopan jokien määrästä. Eniten jokia Euroopassa on Ruotsissa, Ranskassa ja Saksassa. Jokien yhteenlaskettu pituus taas on suurin Ranskassa, Saksassa ja Puolassa, kuten taulukosta 4 käy ilmi.

63 Klement Tockner Urs Uehlinger Christopher T. Robinson, Rivers of Europe, Academic Press, 2009

64 European Environment Agency, Major Rivers in European Countries

<https://www.eea.europa.eu/themes/water/european-waters/rivers/major-rivers-in-european-countries>

Taulukko 4. Pintavedet Euroopassa: joet⁶⁵

	Määrä (kpl)	Pituus (km)
Alankomaat	246	4 927
Belgia	527	9 346
Bulgaria	873	44 082
Espanja	4 390	83 455
Italia	7 493	81 050
Itävalta	8 065	32 278
Kroatia	1 484	19 074
Kypros	174	1 809
Latvia	203	8 331
Luxembourg	110	1 214
Malta	3	3
Portugal	1 899	26 299
Puola	4 586	111 510
Ranska	10 706	243 312
Romania	2 891	75 486
Ruotsi	15 092	80 282
Saksa	8 998	137 160
Slovakia	1 510	17 843
Slovenia	137	4 743
Suomi	1 913	35 753
Tanska	7 776	18 898
Tšekki	1 044	18 142
Unkari	963	19 313
Viro	645	11 624
Yhdistynyt Kuningaskunta	7 506	86 539
Yhteensä	89 234	1 172 473

Fokus tässä selvityksessä on Pohjois-Euroopan järvissä ja joissa, joista on tehty mahdollisimman tarkat yleisselvitykset. Keski-Euroopasta ja Etelä-Euroopasta on tehty vain kevyt yleiskatsaus perustuen siihen, että Pohjois-Euroopasta saatu tieto on relevantimpaa Suomen vesistöpolitiikan osalta.

⁶⁵ European Environment Agency, Delineation of water bodies, Rivers
<https://www.eea.europa.eu/themes/water/water-assessments/delineation-of-water-bodies>

4.1 Pohjois-Euroopan järvet

Suurin osa luonnollisista eurooppalaisista järivistä on muodostunut noin 10 000–15 000 vuotta sitten viimeisen jääkauden muovaamina. Tällöin jäälevy peitti koko Pohjois-Euroopan siinä missä Keski- ja Etelä-Euroopassa jäät olivat vain vuorialueelle ulottuvia. Alueet, joilla oli paljon luonnonjärviä, kokivat suurimmat muutokset jään sulamisen myötä. Esimerkiksi Norjassa, Ruotsissa, Suomessa ja Venäjän Karelo-Kolassa on lukuisia järviä, joiden osuus on noin 5–10 prosenttia kansallisesta pinta-alasta. Suuria järviä syntyi myös muissa Itämeren maissa sekä Islannissa, Irlannissa että Yhdistyneen kuningaskunnan pohjois- ja länsiosissa.⁶⁶

Suomi

Tilastollisesti tarkasteltuna Suomi näyttäytyy yhtenä järvisimmistä Euroopan unioniin kuuluvista maista, sillä siinä missä EU:n alueella on noin 93 järveä, joiden pinta-ala on yli 100 km² niin niistä jopa 47 sijaitsee Suomessa.⁶⁷ Järvien kokonaismäärän tilastollinen vertailu on kuitenkin vaikeaa, sillä järvien määrään vaikuttavat paljolti tilastoinnin kriteerit eli se, kuinka isoja järviä maassa tilastoidaan. Selvityksen aikana kävi ilmi, että esimerkiksi Ruotsissa ei tilastoida ollenkaan alle 1 aarin kokoisia järviä, kun taas Suomessa alin kriteeri on 5 aaria ja Norjassa 2,5 hehtaaria.

Tuhansien järvien maana tunnetussa Suomessa on arvioiden mukaan ainakin 56 000 yli hehtaarin kokoista ja noin 187 888 vähintään 5 aarin kokoista järveä. Suomessa on tämän lisäksi noin 72 500 kilometriä puroja ja jokia. Suomen sisävedet kattavat maan pinta-alasta yhteensä 33 000 km² käsittävän alueen. Vesistöjen veden laatu on yleisesti ottaen hyvä tai erinomainen yli 80 %:ssa Suomen järivistä ja 65 %:ssa joista. Monet matalat järvet ja rannikon joet ovat kuitenkin ehostamisen tarpeessa. Suomen suurimmat järvet on esitelty taulukossa 5.

66 European Environment Agency, Lakes <https://www.eea.europa.eu/themes/water/european-waters/lakes>

67 Suomi saarten ja vetten maa, Saaristoasiain neuvottelukunta, Työ- ja elinkeinoministeriö, Forssa, 2015 http://mmm.fi/documents/1410837/1948019/Suomi_Saarten_ja_vetten_maa_esite_suomi.pdf/

Taulukko 5. Suomen suurimmat järvet⁶⁸

Järvi	Maakunta	Pinta-ala (km ²)	Suurin syvyys (m)
Suur-Saimaa	Etelä-Karjala, Etelä-Savo, Pohjois-Karjala, Keski-Suomi	4 380	86
Päijänne	Keski-Suomi, Päijät-Häme	1 100	95
Inari	Lappi	1 060	92
Pielinen	Pohjois-Karjala	960	60
Iso-Kalla	Pohjois-Savo	900	90
Oulujärvi	Kainuu	890	35
Keitele	Keski-Suomi	500	65
Lokka	Lappi	417	12
Längelmävesi	Pirkanmaa	410	73
Puulavesi	Etelä-Savo	325	60
Kitkajärvet	Lappi, Pohjois-Pohjanmaa, Pohjois-Savo	305	34
Juojärvi	Pohjois-Savo	297	67
Höytiäinen	Pohjois-Karjala	293	54
Kemijärvi	Lappi	288	40
Pielavesi-Nilakka	Pohjois-Savo	278	27
Näsijärvi	Pirkanmaa	265	63

Ruotsi

Ruotsissa on 95 700 järveä, jotka ovat pinta-alaltaan vähintään 1 hehtaarin kokoisia. Kokonaisuudessaan järvet käsittävät 42 000 km² laajuisen alueen, yhteensä noin 9 % koko maan pinta-alasta. Useimmat järvet ovat pieniä, noin 80 000 niistä on alle 10 hehtaarin kokoisia. Kaksikymmentäkolme järveä, jotka ovat kooltaan yli 100 km² muodostavat noin kolmasosan järvien kattamasta kokonaispinta-alasta, kun taas kolme suurinta järveä muodostavat tästä neljänneksen^{69, 70}. Ruotsin suurimmat järvet pinta-aloineen on kuvattu taulukossa 6.

68 Ibid.

69 Statistiska Centralbyrån, Sjöar och vattendrag
https://www.scb.se/statistik/MI/AA9999/2003M00/MI015%C3%850001_08.pdf

70 Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska institute, Sveriges sjöar
<https://www.smhi.se/kunskapsbanken/hydrologi/sveriges-sjoar-1.4221>

Taulukko 6. Ruotsin suurimmat järvet⁷¹

Järvi	pinta-ala km ²
Vänern	5 519
Vättern	1 886
Mälaren	1 090
Hjälmaren	477
Storsjön	456
Torneträsk	330
Siljan	292
Hornavan	262
Akkajaure	260
Uddjaure	249
Soravan	184
Bolmen	173
Storuman	171
Stora Lulevatten	163
Kallsjön	159

Norja

Norjassa on noin 250 000 yli 2,5 hehtaarin suuruista järveä. Kaikille yli 2,5 hehtaarin suuruisille järville on myönnetty omat kansalliset sarjanumeronsa, joiden tehtävänä on varmistaa, että tietoa näiden järvien ominaisuuksista vaihdetaan ja analysoidaan eri tahojen välillä samoin perustein⁷². Sarjanumero toimii kansallisena liittymäpintana muille ammatillisille, oli kyseessä sitten järven biologiset ominaisuudet, saastuminen tai veden virtaus. Kansallinen sarjanumero on ratkaisevan tärkeää maan veden ja vesiväylien hoitoon liittyvien analyysien ja tiedonvaihdon / linkkien kannalta⁷³. Joidenkin lähteiden mukaan Norjassa olisi kokonaisuudessaan noin 450 000–969 100 järveä, mutta tietoa ei voida varmistaa, sillä Norjan viralliseen rekisteriin listataan vain yli 2,5 hehtaarin suuruisia järviä.

71 Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska institute, Sveriges sjöar, 2008
<https://www.smhi.se/kunskapsbanken/hydrologi/sveriges-sjoar-1.4221>

72 Norges vassdrags- og energidirektorat, Innsjødatabase,
<https://www.nve.no/karttjenester/kartdata/vassdragsdata/innsjodatabase/>

73 Norges vassdrags- og energidirektorat, Innsjødatabase, <https://gis3.nve.no/link/?link=innsjodatabase>

Taulukko 7. Norjan järvien määrä ja pinta-ala⁷⁴

Pinta-alkategoriat (ha)	Määrä	Kokonaispinta-ala (ha ²)
<0,1	539 266	22 931
0,1–1	331 538	100 100
1–5	66 190	145 060
5–10	13 304	93 308
10–50	14 438	303 706
50–100	2 201	153 270
100–500	1 780	356 373
>500	383	659 494
Yhteensä	969 100	1 834 242

Norjan vesitietokannan mukaan Norjassa olisi kuitenkin lähes miljoona järveä, ks. taulukko 8.^{75, 76}. Tietokanta on koottu YK:n vesivuoden yhteydessä, mutta nyt tietokanta on suljettu, joten vastaavaa tietoa järvien kokonaismäärästä ei ole enää löydettävissä keskeisistä tietokannoista.

Taulukko 8. Norjan suurimmat järvet⁷⁷

Järvi	Maakunta	Pinta-ala (km ²)	Suurin syvyys (m)
Mjøsa	Akershus, Hedmark, Oppland	369,2	443
Fermunden	Hedmark, Sør-Trøndelag	203,3	131
Røssvatnet	Nordland	189,8	189,8
Randsfjorden	Oppland	138,1	
Tyrifjorden	Buskerud	137	288
Snåsavatnet	Nord-Trøndelag	121	
Øyeren m/Svellet	Akershus, Østfold	84,2	
Blåsjø	Aust-Adger, Rogaland	81	
Møsvatn	Telemark	80,9	45
Altevatnet	Troms	80	

74 Norsk Institutt for Naturforskning, 6.3.2003, "Vanninfo.no lanseres" <https://www.nina.no/Aktuelt/Nyhetsartikkel/ArticleId/368/Vanninfo-no-lanseres>

75 Store Norske Leksikon, Innsjø <https://snl.no/innsjo%C3%B8>

76 Norsk Institutt for Naturforskning, 6.3.2003, "Vanninfo.no lanseres" <https://www.nina.no/Aktuelt/Nyhetsartikkel/ArticleId/368/Vanninfo-no-lanseres>

77 Kartverket, Største og dypeste innsjøer, <https://www.kartverket.no/Kunnskap/Fakta-om-Norge/Storste-dypeste-innsjo/storste-og-dypeste-innsjoer/>

Tanska

Tanskassa on kokonaisuudessaan 120 000 järveä. Valtaosa näistä on pieniä, vain harva isompia kuin 10 km². Järvet sijaitsevat hajallaan ympäri maata, mutta suurin osa niistä kuitenkin sijaitsee Sjællandin (Zealand) pohjoisosissa ja Jyllannin (Jutland) keski- ja itäosissa. Osa pienemmistä järvistä on keinotekoisia.

Taulukko 9. Tanskan suurimmat järvet⁷⁸

Järvi	Maakunta	Pinta-ala (km ²) 2012
Arresø	Sjælland	37,7
Esrum sø	Sjælland	17,4
Stadil Fjord	Länsi-Jyllanti	16,2
Saltbæk Vig	Sjælland	15,9
Tissø	Sjælland	12,5
Furesø	Sjælland	9,4
Skanderborg sø	Itä-Jyllanti	8,5
Sondersø	Lolland	8,0
Tystrup sø	Sjælland	6,7
Tømmerby Fjord	Pohjois-Jyllanti	5,7
Julsø	Itä-Jyllanti	5,6
Ulvedybet	Pohjois-Jyllanti	5,5
Tange sø	Itä-Jyllanti	5,4
Lund Fjord	Pohjois-Jyllanti	5,1

Islanti

Islannissa on noin 1 200 järveä, joista suurin osa on pieniä. 68 järveä on 1–10 km² kokoisia, ja 10 on sitä suurempia. Islannin suurimmat järvet, Thingvallavatn ja Thorisvatn, ovat tektonisia järviä.⁷⁹ Amerikan ja Euraasian laattojen erkanemiskohdassa oleva Thingvallavatn on kooltaan 84 km² ja syvimmillään 114 metriä.

⁷⁸ Danmarks Statistik, Danmarks 15 største søer, <http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/17958/headword/dk/403.pdf>

⁷⁹ FAO country profile Iceland <http://www.fao.org/docrep/009/t0377e/T0377E14.htm>

Viro

Virossa on maan tilastokeskuksen mukaan kokonaisuudessaan 2 763 järveä. Niistä yli 1 200⁸⁰ on kooltaan yli hehtaarin suuruisia. Järvien kokonaispinta-ala on yli 210 427 hehtaaria eli 4,8 % koko maan pinta-alasta. Viron järvistä noin 200 on keinotekoisia. Suurimman osan järvien kokonaispinta-alasta kattavat Peipsijärvi (Peipsijärv), Võrtsjärvi (Võrtsjärv) ja Narvan tekojärvi (Narva veehoidla). Peipsijärvi on samalla yksi Euroopan suurimmista järvistä ja se kattaakin 73,7 % järvien kokonaispinta-alasta^{81, 82}.

Viron järvet ovat yleisesti ottaen pieniä ja matalia. Puolet niistä on alle 3 hehtaaria, 45 järveä on yli 100 hehtaaria ja 82 yli 50 hehtaaria. Virossa on keskimäärin 3 järveä 100 km² aluetta kohden⁸³. Viron suurimmat järvet ovat Itä-Virossa sijaitseva Peipsi (3 555 km², josta Virolle kuuluu 1 529 km²) ja Etelä-Virossa sijaitseva Võrtsjärv (271 km²).⁸⁴

4.2 Pohjois-Euroopan joet

Suomi

Järvien lisäksi Suomessa on paljon jokia. Suomen ympäristökeskus on kartoittanut maamme virtavesiä vuonna 2014. Tämän kartoituksen perusteella maassamme on kaiken kaikkiaan 72 500 km jokia ja puroja. Yli viiden metrin levyistä uomaa on tästä kokonaisuudesta hieman yli puolet, 36 800 km. Suomen useimmat joet ovat järvien katkomia. Uomarekisteri sisältääkin peräti noin 24 880 virtavesiosuutta ja 16 659 järviosuutta. Pisin katkeamaton jokiosuus on pituudeltaan vain 41 km ja se löytyy Temmesjoesta Pohjois-Pohjanmaalta. Suomen pisimmät joet ovat kuitenkin usean sadan kilometrin mittaisia.⁸⁵ Suomen suurimmille joille on tyypillistä laajat valuma-alueet suhteessa niiden pituuteen. Lapin pitkillä joilla (Kemijoki, Tornionjoki) on myös useita pitkiä sivujokia (Ounasjoki, Kitinen, Muonionjoki). Taulukossa 10 on lueteltu Suomen suurimmat joet, niiden valuma-alueet ja pääuoman pituus.

80 Republic of Estonia, Ministry of Rural Affairs, Food, agriculture, rural life, fisheries in facts 2017, <https://www.agri.ee/sites/default/files/content/valjaanded/2017/valjaanne-2017-faktitrukis-eng.pdf>

81 Statistics Estonia, Minifacts about Estonia https://www.stat.ee/publication-2017_minifacts-about-estonia-2017

82 Statistics Estonia, Regional Development in Estonia https://www.stat.ee/publication-2014_regional-development-in-estonia-2014

83 Keskkonnagentuur, Järved, <https://www.keskkonnaagentuur.ee/et/eesti-riikliku-bioloogilise-mitmekesisu-se-teabevorgustiku-koduleht/okosusteemne-lahenemine/siseveed>

84 Statistics Estonia, Minifacts about Estonia https://www.stat.ee/publication-2017_minifacts-about-estonia-2017

85 Suomi saarten ja vetten maa, Saaristoasiain neuvottelukunta, Työ- ja elinkeinoministeriö, Forssa, 2015 http://mmm.fi/documents/1410837/1948019/Suomi_Saarten_ja_vetten_maa_esite_suomi.pdf/

Taulukko 10. Suomen suurimmat joet maakunnittain⁸⁶

Joki	Maakunta	Vesistön ala (km ²)	Pääuoman pituus (alku- lähteiltä mereen, km)
Vuoksi	Etelä-Karjala	61 560	150
Kemijoki	Lappi	50 910	550
Tornionjoki	Lappi	39 820	522
Kymijoki	Kymenlaakso	37 230	180
Kokemäenjoki	Satakunta, Pirkanmaa	27 100	150
Oulujoki	Pohjois-Pohjanmaa	22 920	107
Pielisjoki	Pohjois-Karjala	21 770	67
Paatsjoki	Lappi	14 570	145
Iijoki ⁸⁷	Pohjois-Pohjanmaa	14 191	340
Tenojoki	Lappi	13 780	361
Lieksanjoki	Pohjois-Karjala	8 260	132

Ruotsi

Ruotsissa on 119 niin sanottua pääuomaa, jotka ovat suoraan mereen virtaavia uomia ja joilla on suurempi valuma-alue kuin 200 km². Nämä pääuomat on numeroitu pohjoisesta etelään. Pääuoman välissä saattaa olla pienempiä rannikkovesistöjä, jotka liittyvät valuma-alueeseen. Näitä valuma-alueiden verkostoja on listattu Ruotsin vesitietokannassa (SVAR/SMHI – Svenskt vattenarkiv). Tietokannan mukaan maassa on yhteensä 27 663 virtaavaa vesistöä näiden kokonaispituuden ollessa noin 192 000 km.⁸⁸ Toisen lähteen mukaan (VISS- Vatteninformationssystem Sverige) Ruotsissa olisi 14 677 luonnollista jokea⁸⁹.

Ruotsin suurimmat joet ovat valuma-alueeltaan suunnilleen samankokoisia kuin Suomen suurimmat joet, mutta Ruotsin jokien pääuomat ovat huomattavasti suomalaisia pitempiä.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ympäristöhallinto, Iijoen vesistöalue [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesistokunnustusverkosto/Hankkeet/Vaelluskalat_palaavat_lijokeen_20082010/Iijoen_vesistoalue\(25217\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesistokunnustusverkosto/Hankkeet/Vaelluskalat_palaavat_lijokeen_20082010/Iijoen_vesistoalue(25217))

⁸⁸ Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut, Faktabladd nr. 44–2010, Sveriges vattendrag, https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.107131/webbSveriges%20vattendrag%2016.pdf

⁸⁹ Vatteninformationssystem Sverige <http://viss.lansstyrelsen.se/>

Taulukko 11. Ruotsin suurimmat joet⁹⁰

Joki	Vesistön valuma-alue (km ²)	Pääuoman pituus (alkulähteiltä mereen, km)
Göta älv / Klaraälven	50 115	731
Torneälven	39 789	513
Ångermanälven	31 865	447
Dalaälven	28 954	541
Umeåälven	26 782	449
Indalsälven	46 727	426
Norrström	22 650	
Ljusnan	19 829	437
Kalixälven	18 130	460

Norja

Norjassa on paljon jääkauden muovaavia, suuria vuonoja kuin myös pienempiä jokia. Samoin kuin järviä, niin myös jokia on listattu omien kansallisten sarjanumeroiden perusteella. NVE:n alainen ELVIS-verkosto on kartoittanut jokia muun muassa sarjanumeron, vesiväylän numeron, järven numeron, nimen, pituuden ja EU:n vesidirektiivin edellyttämän koodin mukaisesti. Alla olevassa taulukossa (taulukko 12) on listattu Norjan suurimpia jokia⁹¹.

⁹⁰ Sveriges Meteorologiska och Hydrologiska Institut, Faktablad nr. 44 – 2010, Sveriges vattendrag, https://www.smhi.se/polopoly_fs/1.10713!/webbSveriges%20vattendrag%2016.pdf

⁹¹ Norges vassdrags- og energidirektorat, Elvenettverk, <https://www.nve.no/karttjenester/kartdata/vassdragsdata/elvenettverk-elvis/>

Taulukko 12. Norjan suurimmat joet⁹²

Joki	Vesistön valuma-alue (km ²)	Pääuoman pituus (alkulähteiltä mereen, km)
Glommavassdraget	41 857	619
Pasvikelva	18 510	360
Gudbrandsdalsågen / Vormå	17 548	358
Drammenvassdraget	17 113	308
Tanaelva	16 350	361
Skienassdraget	10 811	273
Altaelva	7 389	240
Namsen	6 272	229
Numedalsågen	5 554	356
Hallingdassdraget / Snarumselva	5 253	258
Kårasjohka	5 060	170
Trysilvelva	5 027	213
Arendassdraget / Nidelva	4 051	221
Otra	3 750	245
Orkla	3 052	182

Tanska

Tanskalla on kokonaisuudessaan noin 69 000 km virtaavaa vesistöä. Suurin osa, n. 75 % on pienempiä puroja ja ojia, joiden leveys on alle 2,5 metriä⁹³. Tanskan joet ovat verrattain lyhyitä, ja niiden valuma-alueet ovat huomattavasti pienempiä kuin suomalaisten, ruotsalaisten ja norjalaisten jokien valuma-alueet. Alla olevassa taulukossa (taulukko 13) on lueteltu Tanskan suurimmat joet.

92 Norges vassdrags- og energidirektorat, Elvenettverk, <https://www.nve.no/karttjenester/kartdata/vassdragsdata/elvenettverk-elvis/>

93 Miljø- og Fødevareministeriet, Miljøstyrelsen, Vandløb, <http://mst.dk/natur-vand/natur/national-naturbeskyttelse/3-beskyttede-naturtyper/beskyttelse-af-3-naturtyper/vandloeb/>

Taulukko 13. Tanskan pisimmät joet

Joki	Vesistön valuma-alue (km ²)	Pääuoman pituus (alkulähteiltä mereen, km)
Gudenå ⁹⁴	3 300	176
Odense Å ⁹⁵		54
Skjern Å ⁹⁶	2 100	94
Suså	1 170	83
Vidå		69

Islanti

Islannissa on noin 250 jokea. Jäätiköiden sulamisesta alkunsa saavat jäätikköjoet (jökulsá) ovat väriltään ruskehtavia, sillä ne kuljettavat mukanaan runsaasti mineraaleja. Näiden jokien virtaukset vaihtelevat suuresti vuodenajasta toiseen, ja jokien uomat muuttavat muotoaan virtausten vaihtelujen mukaan. Joet myös tulvivat vuolaasti, jos jäätikön alla olevat tulivuoret aktivoituvat, mikä aiheuttaa jäätikkötulvan (jökulhlaup). Islannin muut joet ovat muodostuneet suorista valumista (dragár) tai lähteistä (lindár).⁹⁷ Maan kokoon nähden Islannin joet ovat verrattain pitkiä, ja niiden valuma-alueet ovat suuria. Taulukossa 14 on listattu Islannin suurimmat joet.

94 udenåkomitéen, <http://www.gudenaakomiteen.dk/>

95 Naturstyrelsen, <http://naturstyrelsen.dk/media/nst/Attachments/dwn22990.pdf>

96 Gyldendal Den Store Danske http://denstoredanske.dk/Danmarks_geografi_og_historie/Danmarks_geografi/Jylland/Skjern_%C3%85

97 FAO country profile Iceland <http://www.fao.org/docrep/009/t0377e/T0377E14.htm>

Taulukko 14. Islannin suurimmat joet⁹⁸

Joki	Vesistön valuma-alue (km ²)	Pääuoman pituus (alkulähteiltä mereen, km)
Jökulsá á Fjöllum	7 750	206
Pjósá	7 530	230
Ölfusá/ Hvítá	6 100	185
Skjálfandaflljót	3 860	187
Héraðsvötn	3 650	130
Jökulsá á Dal	3 700	150
Hvítá í Borgarfirði	3 550	117
Lagarfljót	2 900	140
Blanda	2 370	125
Fnjóská	1 300	117

Viro

Virossa on noin 7 000 jokea, virtausta ja kanaalia. Maassa onkin kokoonsa nähden paljon virtaavia vesiä, mutta ne eivät ole kuitenkaan kovin pitkiä. Valtaosaa joista voidaan luonnehtia pituudeltaan lyhyiksi, valuma-alueeltaan pieniksi ja virtauksiltaan heikoksi. Jopa 90 % joista on n. 10 km pituudeltaan ja vain 1 % on pidempiä kuin 50 km. Ainoastaan kymmenen jokea on pidempiä kuin 100 km. Viron pisin joki on Võhandu (162 km), jonka jälkeen suurimmat ovat Pärnu (144 km), Põltsamaa-, Pedja-, Kasari-, Keila- ja Jägala -joet. Suurin ulosvirtaus on kuitenkin Narva-joella.^{99, 100} Viron suurimmat joet on lueteltu taulukossa 15.

98 National Land Survey of Iceland <https://www.lmi.is/en/island-i-tolum/>

99 Ministry of the Environment, River basin management plans, <https://www.envir.ee/en/river-basin-management-plans>

100 Ministry of the Environment, Water. <https://www.envir.ee/en/water>

Taulukko 15. Viron suurimmat joet¹⁰¹

Joki	Vesistön valuma-alue (km ²)	Pääuoman pituus (alkulähteiltä mereen, km)
Narva jõgi	56 200	77
Emajõgi	9 960	101
Pärnu jõgi	6 910	144
Kasari jõgi	3 020	112
Navesti jõgi	2 990	100
Põltsamaa jõgi	2 740	135
Halliste jõgi	1 940	104
Mustjõgi	1 790	84
Jägala jõgi	1 580	97
Võhandu jõgi	1 410	162

4.3 Länsi-, Keski- ja Etelä-Euroopan järvet

Länsi-Eurooppa

Iso-Britanniassa on noin 40 000 yli hehtaarin kokoista järveä.¹⁰² Suurin osa näistä sijaitsee Skotlannissa, missä on noin 25 500 järveä. Suurin osa Skotlannin järvistä on pieniä, nimitäin järvistä 17 600 on pienempiä kuin 0.01 km². Skotlannin järvien yhteenlaskettu pinta-ala on noin 2 000 km².¹⁰³ Skotlannin suurin järvi, Loch Lomond, on 71 km² suuruinen.¹⁰⁴ Englannissa on noin 6 000 yli hehtaarin kokoista järveä. Suurin osa järvistä on pieniä, sillä yli 5 hehtaarin järviä on vain vajaa 400 kappaletta. Englannin tärkeimmät järvialueet ovat Cumbriassa (Lake District) ja Norfolkissa (the Norfolk Broads). Englannin suurin järvi, Windermere-järvi, on pinta-alaltaan 14,7 km².¹⁰⁵

101 Keskkonnaagentuur, Jjööed, <https://www.keskkonnaagentuur.ee/et/eesti-riikliku-bioloogilise-mitmekesisu-se-teabevorgustiku-koduleht/okosusteenne-lahenemine/sisevee-0>

102 Centre for Ecology & Hydrology, UK Lakes Portal <https://eip.ceh.ac.uk/apps/lakes/index.html>

103 Key Scottish Environment Statistics 2016 <https://www.gov.scot/Publications/2016/10/7565/334167>

104 Centre for Ecology & Hydrology, UK Lakes Portal, Loch Lomond <https://eip.ceh.ac.uk/apps/lakes/detail.html#wbid=24447>

105 Centre for Ecology & Hydrology, UK Lakes Portal, Lake Windermere <https://eip.ceh.ac.uk/apps/lakes/detail.html#wbid=24447>

Irlannissa on 12 000 järveä. Näistä 8 000 on alle hehtaarin kokoisia, ja noin 2 000 järveä on 1–5 hehtaarin kokoisia.¹⁰⁶ Vain neljä järveä (Lough Corrib, Lough Derg, Lower Lough Erne ja Lough Ree) ovat yli 100 km² kokoisia. Irlannin saaren suurin järvi, Lough Neagh, sijaitsee Pohjois-Irlannissa. Se on 396 km² pinta-alaltaan koko Iso-Britannian suurin järvi. Pohjois-Irlannissa on Lough Neaghin lisäksi vain kaksi muuta järveä.

Keski-Eurooppa

Suurin osa luonnollisista järvistä Keski- ja Etelä-Euroopassa sijaitsee vuoristoisilla seuduilla. Korkealla merenpinnasta olevat järvet ovat suhteellisesti tarkasteltuna varsin pieniä verrattuna niihin, jotka sijaitsevat laaksoissa. Laaksoissa sijaitsevia isoja järviä ovat mm. Sveitsin ja Ranskan rajalla sijaitseva Genevenjärvi, Sveitsin, Saksan ja Itävallan rajalla sijaitseva Bodinjärvi sekä Italian Como- ja Gardajärvet. Näiden lisäksi Alpeilla sijaitsee Lago Maggiore Pohjois-Italiassa, Prespa Albanian, Kreikan ja Makedonian rajalla ja Ohrid Albanian ja Makedonian rajalla. Poikkeuksena ovat Masurian järvialue Koillis-Puolassa, Unkarin tasangoilla sijaitsevat Balatonjärvi ja Neusiedlerjärvi¹⁰⁷ sekä Pohjanmerestä padotut tekojärvet Ijsselmeer ja Markermeer Alankomaissa ja Tonavan suiston Razelm Romaniassa.

Sveitsissä on noin 1 500 järveä, joista suurimmat ovat Jura-vuoriston juurella (Neuchâtelinjärvi ja Genevenjärvi) ja tasangolla (Bodensee ja Zurichinjärvi). Suurin osa Sveitsin järvistä on jäätikköjärvviä. Sveitsin suurin järvi, Neuchâtelinjärvi, on pinta-alaltaan 218 km².¹⁰⁸ Saksassa on 1 958 yli hehtaarin kokoista järveä. Yli 10 km² kokoisia järviä on vain 36 kappaletta.¹⁰⁹ Itävallassa on 2 140 yli hehtaarin kokoista järveä. Näiden järvien yhteenlaskettu pinta-ala on 613 km². Pienempiä (yli neljänneshectaarin) järviä, lampia ja tekojärvviä on Itävallassa noin 25 000.¹¹⁰ Unkarissa on yhteensä 3 805 järveä, joista kaksi kolmasosaa on tekojärvviä. Yli 100 km² kokoisia järviä Unkarissa on vain kaksi: Balaton ja Tisza-joesta padottu tekojärvi Tisza-järvi. Suurin osa Unkarin järvistä on pieniä, sillä kolmen suurimman järven yhteenlaskettu pinta-ala on puolet Unkarin järvien pinta-alasta.¹¹¹ Slovakiassa on noin 200 järveä, joista suurin osa on pieniä vuoristojärviä.¹¹² Tsekin tasavallassa on vain muutamia

106 Martin McGarrigle, "Assessment of small water bodies in Ireland" Biology and Environment: Proceedings of the Royal Irish Academy, Vol. 114B, No. 3, Small Water Bodies: Importance, Threats and Knowledge Gaps (2014), pp. 119–128, Published by: Royal Irish Academy

107 European Environment Agency, Lakes <https://www.eea.europa.eu/themes/water/european-waters/lakes>

108 Confederation suisse, Lacs et rivières, <https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/fr/home/umwelt/geografie/seen-und-fluesse.html>

109 Umwelt Bundesamt, Seen, <https://www.umweltbundesamt.de/themen/wasser/seen#textpart-1>

110 Bundesministerium Nachhaltigkeit und Tourismus, Flüsse und Seen, https://www.bmnt.gv.at/wasser/wasser-oesterreich/zahlen/fluesse_seen_zahlen.html

111 Vizügyi portál, Magyarország tavai, http://www4.vizugy.hu/vizrendezes/folyo_togazdalkodas/tavak

112 FAO Fisheries Country Profile Slovak Republic <http://www.fao.org/fi/oldsite/FCP/en/SVK/profile.htm>

luonnonjärviä.¹¹³ Sloveniassa on noin kolmesataa järveä, joista suurin on 26 km² kokoinen Cernica-järvi, jonka pinta-ala vaihtelee suuresti. Slovenian pinta-alasta vain 0,3 % on järvien peitossa.¹¹⁴

Jääkauden muovaamia järviä Keski-Euroopassa on erityisesti Puolassa, jonka 9 300 järven yhteenlaskettu pinta-ala on noin 3 200 km². Puolan järvet ovat kuitenkin kooltaan melko pieniä, sillä vain kaksi suurinta järveä (Śniardwy ja Mamry) ovat pinta-alaltaan suurempia kuin 100 km².¹¹⁵ Koillis-Puolassa sijaitsevalla Masurian järvialueella on parituhannen järven lisäksi kanaaleja ja jokia, jotka muodostavat laajan vesistöalueen. Latviassa on 2 256 järveä, joiden yhteenlaskettu pinta-ala on noin 1 000 km².¹¹⁶

Etelä-Eurooppa

Etelä-Euroopan maissa, joihin jääkausi vaikutti vain osittain (Portugali, Espanja, Ranska) ja näiden lisäksi Keski-Euroopan maat (Belgia, Eteläinen Englanti, Keskinen Saksa, Tsekki, Slovakia, Ukraina ja osa Venäjää) on keskimäärin vähemmän luonnollisia järviä kuin niiden pohjoisilla naapureilla. Näillä alueilla on paljon enemmän keinotekoisia järviä ja lampia kuin luonnollisia vesistöjä. Monet jokilaaksot on padottu, että on saatu luotua reservejä; suuri osa näistä on rakennettu vuoristoisille alueille vesienenergian vuoksi.

Iberian niemimaalla on hyvin vähän järviä. Espanjassa on noin 500 järveä¹¹⁷, kun taas Portugalissa niitä on vain muutama. Portugalin suurin järvi on 250 km² kokoinen Alquevan tekojärvi, joka on padottu Guardianajoesta. Manner-Ranskassa on 470 järveä, joista yli puolet on alle 10 km² kokoisia.¹¹⁸

Ranskan suurimmaksi järveksi lasketaan Genevenjärvi, josta suurin osa kuuluu Sveitsiin. Ranskan toiseksi suurin järvi, Étang de Berre, on 155 km² kokoinen. Italiassa on alle viisituhatta järveä, joista noin 4 000 on pieniä, alle 0,2 km² kokoisia vuoristojärviä. Tätä suurempia, mutta alle 0,5 km² kokoisia järviä on noin 400 kappaletta. Vain 69 luonnonjärveä on yli puolen neliökilometrin kokoisia. Italian suurimmista järvistä Gardajärvi,

113 FAO Fisheries Country Profile Czech Republic http://www.fao.org/fishery/docs/DOCUMENT/fcp/en/FI_CP_CZ.pdf

114 Statistical Office of the Republic of Slovenia, Water – from the source to the outflow <http://www.stat.si/doc/pub/water.pdf>

115 Statistical Yearbook of the Republic of Poland 2015, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/default-taktualnosci/5515/2/10/1/publ_oz_rocznik_statystyczny_rp.pdf

116 Ministry of the Foreign Affairs of the Republic of Latvia, Lakes and Rivers, <http://www.mfa.gov.lv/en/component/content/article?id=43195>

117 Iberianature, Lakes and Wetlands in Spain http://www.iberianature.com/material/Lakes_Wetlands_Spain.html

118 Bartout, Pascal, ja Laurent Touchart. « L'inventaire des plans d'eau français: outil d'une meilleure gestion des eaux de surface », Annales de géographie, vol. 691, no. 3, 2013, pp. 266–289.

Maggiore-järvi ja Como-järvi ovat jäätikköjärvä, Trasimento-järvi tektoninen järvi ja Bolse-na-järvi vulkaaninen järvi.¹¹⁹

Useissa muissa maissa, kuten Hollannissa, Saksassa, Ranskassa, Tšekissä ja Slovakiassa on tehty huomattava määrä pieniä tekojärvä myös muilla keinoin, kuten maan ja hiekan siirtämisellä. Näiden päätarkoitus on monesti toimia pieninä lampina, joihin voidaan esimerkiksi istuttaa kaloja.¹²⁰

Länsi-, Keski- ja Etelä-Euroopan kaksi suurinta järveä (taulukko 16) sijaitsevat Alankomaissa, ja ne ovat nk. sisämeriä, jotka ovat padottu Pohjanmerestä ja ne ovat Päijännettä pienempiä. Seuraavaksi suurimmat järvet eli Balaton, Genevenjärvi, Bodenjärvi ja Razelm ovat noin Keiteleen suuruusluokkaa.

Taulukko 16. Länsi-, Keski- ja Etelä-Euroopan suurimmat järvet¹²¹

Järvi	Maa(t)	Pinta-ala (km ²)	Suurin syvyys (m)
Ijsselmeer	Alankomaat	1 100	7
Markermeer	Alankomaat	700	5
Balaton	Unkari	596	10
Genevenjärvi	Sveitsi, Ranska	572	310
Bodenjärvi	Sveitsi, Saksa, Itävalta	523	252
Razelm	Romania	511	3
Skadar	Albania, Montenegro	381	44
Gardajärvi	Italia	355	346
Ohrid	Albania, Makedonia	354	288
Neusiedlerjärvi	Itävalta, Unkari	320	2
Prespa	Albania, Kreikka, Makedonia	263	54
Maggiorejärvi	Italia, Sveitsi	209	372
Como	Italia	146	425

119 Istituto Superiore per la Protezione e la Ricerca Ambientale, Laghi, <http://www.isprambiente.gov.it/temi/acque-interne-e-marino-costiere/risorse-idriche/laghi>

120 European Environment Agency, Lakes <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/data/waterbase-lakes-10>

121 Lakepedia <https://www.lakepedia.com/>

4.4 Länsi-, Keski- ja Etelä-Euroopan joet

Iso-Britannian jokien tarkkaa määrää ei ole saatavilla. Tärkeimmät joet ovat 354 km pituinen Severn Walesissa ja Englannissa, Thames, Trent ja Great Ouse Englannissa sekä Tay (188 km), Clyde ja Spey Skotlannissa.

Latviassa on noin 12 000 jokea, joiden yhteenlaskettu pituus on noin 38 000 kilometriä.¹²² Yksi suurimmista Itämereen laskevista joista, Daugava, laskee Riianlahteen. Liettuassa on 758 yli 10 kilometrin pituisia jokea, joista 18 on yli sadan kilometrin pituisia. Suurin osa Liettuasta kuuluu Niemen-joen valuma-alueeseen. Niemen on yksi Euroopan suurimpiin kuuluvia jokia, ja se laskee Liettuassa Kuurinhaafiin.¹²³

Keski- ja Länsi-Euroopan jokia on vaikeaa eritellä maittain, sillä suurimmat joet (Tonava, Rein, Elbe, Oder, Loire, Rhône, kts. taulukko 2) kulkevat useiden maiden halki ennen mereen laskemistaan. Näiden jokien tärkeys ympäröivien alueiden elinvoimalle (kuljetus, maatalous, teollisuus, matkailu) ja kulttuurille on suuri. Suurten jokien varrelle on kehittyneet tärkeitä asutuskeskuksia.

Ranskan tärkeimmät joet ovat Loire (1 005 km) Rhone (812 km), Seine (776 km), Garonne (645 km), Dorgogne (483 km) ja Rein. Nämä joet ovat tärkeitä kuljetusreittejä, ja niiden varrelle on keskittynyt sekä teollisuutta, maataloutta (mm. viininviljelyä) että Ranskan suurimpia kaupunkeja (mm. Pariisi ja Lyon).

Saksan tärkeimmät joet ovat Tonava, Rein, Elbe, Oder, Moselle ja Main. Joet ovat olleet tärkeässä asemassa Saksan kehityksessä. Kuljetusreitteinä joet ovat olleet ensisijaisen tärkeitä teollisuuden ja kaupan kehittymisessä. Saksan joet ovat myös suosittuja matkailukohteita. Vuonna 2017 Saksan jokiristeilyillä oli noin 470 000 matkustajaa¹²⁴. Suosituimmat jokiristeilyt ovat Tonavalla ja Reinillä.

Alankomaiden tärkeimmät joet ovat Rein, Maas ja Scheldt, jotka laskevat Pohjanmereen Hollannin rannikolla. Alankomaiden suurimmat satamat (Rotterdam ja Amsterdam) ovat kehittyneet suurten jokien estuaareihin, ja jokien merkitys kauppa- ja kuljetusreitteinä onkin elintärkeä.

122 Ministry of the Foreign Affairs of the Republic of Latvia, Lakes and Rivers, <http://www.mfa.gov.lv/en/component/content/article?id=43195>

123 IUCN East European Programme, Environmental Status Report Estonia, Latvia, Lithuania

124 Statista, Number of River Cruise Passengers in Germany from 2004 to 2017 <https://www.statista.com/statistics/568455/river-cruises-passengers-germany/>

Monissa Keski-Euroopan maissa on vain muutamia laajempia vesistöalueita. Tämä johtuu siitä, että näiden maiden läpi virtaa suuria jokia. Esimerkiksi Veikselin ja Oderin valuma-alueet muodostavat yhteensä 95 % Puolan vesistöalueista. 2 845 kilometrin mittainen Tonava puolestaan vie suurimman osan Itävallan, Bosnia ja Herzegovinan, Unkarin, Romanian, Serbian, Slovakian ja Slovenian vesistöalueista.¹²⁵ Tonavaa käsittelemme laajemmin tämän selvityksen myöhemmässä osiossa, joka käsittelee järviä ja jokia koskevaa politiikkaa.

Itävallan jokien yhteenlaskettu pituus on yli 100 000 kilometriä. Suurin osa joista (noin 2 200) on valuma-alueeltaan alle 10 km² kokoisia. Kolmekymmenen suurimman, valuma-alueeltaan yli 1000 km² kokoisen joen yhteenlaskettu pituus on noin 3 800 kilometriä.¹²⁶

Sloveniassa on 59 jokea, jonka yhteenlaskettu pituus on noin 2 500 kilometriä. Neljä viidesosaa osa Sloveniasta kuuluu Tonavan valuma-alueeseen. Slovenian suurimmat joet Sava, Drava, Kolpa ja Mura laskevat Tonavaan.¹²⁷ Italiassa on noin 1 200 jokea, jotka ovat eurooppalaisittain melko lyhyitä. Pisimmät Italian joet ovat Po, Adige, Tevere ja Adda.¹²⁸

Iberian niemimaan suurimmat joet ovat Espanjassa alkunsa saavat ja Portugalissa mereen laskevat Tajo (1 007 km) ja Douro (895 km).¹²⁹

---

125 European Environment Agency, Rivers

<https://www.eea.europa.eu/themes/water/european-waters/rivers/major-rivers-in-european-countries>

126 Bundesministerium Nachhaltigkeit und Tourismus, Flüsse und Seen,

https://www.bmnt.gv.at/wasser/wasser-oesterreich/zahlen/fluesse_seen_zahlen.html

127 Statistical Office of the Republic of Slovenia, Water – from the source to the outflow

<http://www.stat.si/doc/pub/water.pdf>

128 Istituto Superiore per la Protezione e la Ricerca Ambientale, Fiumi,

<http://www.isprambiente.gov.it/it/temi/acque-interne-e-marino-costiere/risorse-idriche/fiumi>

129 Instituto Nacional de Estadística, Hidrología, <http://www.ine.es/inebaseweb/pdfDispacher.do;jsessionid=EDE-DA66BB7FE9C9F32BC8DCA1DDE9BF3.inebaseweb01?td=126039>

5 Saaristopolitiikka Euroopassa

Euroopan maissa saaristopolitiikkaa esiintyy strategisena, valtion johtamana, vain Suomessa ja Kroatiassa. Molemmissa maissa on saaristolaki, ja saariston erityisasema on määritelty perustuslaissa. Strategista saaristokehittämistä tapahtuu aluetasolla myös Skotlannissa sekä Italian, Espanjan ja Portugalin suurimmilla saarilla. Muilla saaristoilla mailla on joitakin saariston kehittämistoimia, joko valtion tasolla (Irlanti, Viro, Kreikka ja Italian pienet saaret) tai aluetasolla (Ruotsi, Tanska, Hollanti ja Italian pienet saaret). Italia on erityistapaus siksi, että Italiassa valtion ja alueiden kompetenssit on jaettu perustuslaissa. Näin ollen valtio kehittää saaristoa oman kompetenssinsa alueella (esim. energia), kun taas alueet kehittävät saaristojaan sektoreilla, jotka kuuluvat alueiden kompetenssiin. Islannissa, Norjassa, Englannissa ja Walesissa ei ole erillisiä saariston kehittämistoimia lainkaan.

Hallintotaso vastuussa saariston kehittämisestä	Strateginen saaristokehitys	Saariston kehittämistoimia	Ei erillisiä saariston kehittämistoimia
Valtio	Suomi Kroatia	Irlanti Viro Kreikka Pienet saaret: Italia	
Alue	Skotlanti Suuret saaret: Italia, Espanja, Portugali	Ruotsi Tanska Hollanti Pienet saaret: Italia	
Ei määritelty			Islanti Norja Englanti Wales

5.1 Euroopan unioni

Saaristopolitiikka Euroopan unionissa kytkeytyy sen alue- ja rakennepolitiikkaan (koheesiopolitiikka) ja sitä tehostaviin Euroopan rakenne- ja investointirahastoihin (ERI-rahastot),

joita ovat Euroopan aluekehitysrahasto (ERDF), Euroopan sosiaalirahasto (ESF), koheesiorahasto, Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto (EAFRD) ja Euroopan meri- ja kalatalousrahasto (EMFF). Saaristoilla on korostettu asema esimerkiksi ympäristö-, maatalous-, kulkuyhteys- ja energiapolitiikassa. Perusta tähän tulee EU:n Lissabonin sopimuksen artikla 174:stä, jonka mukaan ”Asianomaisista alueista kiinnitetään erityistä huomiota maaseutuun, teollisuuden muutosprosessissa oleviin alueisiin sekä vakavista ja pysyvistä luontoon tai väestöön liittyvistä haitoista kärsiviin alueisiin, kuten pohjoisimpiin alueisiin, joiden väestötiheys on erittäin alhainen, sekä saaristo-, rajaseutu- ja vuoristoalueisiin.” Jäsenvaltiot päättävät yhdessä Euroopan Komission kanssa siitä, miten rahastoja käytetään kuluvalle ohjelmakaudella. Rahastojen käytön tulee noudattaa niille asetettuja tavoitteita.

Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikalla (koheesipolitiikalla) lisätään jäsenvaltioiden taloudellista ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta sekä vähennetään alueiden välisiä kehityseroja. EU:n koheesipolitiikan tavoitteena on luoda hyvinvoinnin edellytyksiä muita heikommassa asemassa oleville ihmisille. Poliitiikalla tavoitellaan nykyistä parempaa taloudellista, sosiaalista ja alueellista tasapainoa Euroopassa.¹³⁰ Euroopan unionin rakennerahastoja käytetään saaristoalueilla erilaisten politiikkaohjelmien kautta ja niiden rahoituksen määrä perustuu alueellisten olosuhteiden arviointiin. Esimerkkejä erilaisista politiikkaohjelmista ovat muun muassa ohjelmakauden 2007–2013 Operational Programme 'Småland and the Islands'¹³¹ (Ruotsi), Operational Programme 'Åland Islands'¹³² (Suomi) ja Operational Programme 'Crete and the Aegean Islands'¹³³ (Kreikka). Ohjelmat ovat pyrkineet kohentamaan näiden eriytyneiden alueiden elinvoimaisuutta ja ehkäisemään väestörakenteen muutoksesta aiheutuvia paineita.

Alueen suhteellisesti heikko asema voi johtua paikallisten teollisuudenalojen rakennemuutosprosessista tai pysyvämmissä luonnonolosuhteista ja väestöön liittyvistä seikoista, kuten eristyneestä maantieteellisestä sijainnista tai harvasta asutuksesta¹³⁴. Asuttujen saarien asema eriytyneen sijainnin, haastavien kulkuyhteyksien ja monissa tapauksissa harvanevan asutuksen, työpaikkojen ja palvelujen paikkoina puoltavat niiden keskeistä roolia koheesipolitiikan kohteina. Saarien kehitykseen vaikuttavia epäsuotuisia tekijöitä yritetään poistaa politiikan keinoin ja siten vaikuttaa talouden kehityssuuntiin. Tämä tapahtuu

130 Työ- ja Elinkeinoministeriö, EU:n alue- ja rakennepolitiikka <http://tem.fi/eu-alue-ja-rakennepolitiikka>

131 European Commission, Regional Development, Operational Programme 'Småland and the Islands' http://ec.europa.eu/regional_policy/sk/atlas/programmes/2007-2013/sweden/operational-programme-smaland-and-the-islands

132 European Commission, Regional Development, Operational Programme 'Åland Islands' http://ec.europa.eu/regional_policy/en/atlas/programmes/2007-2013/finland/operational-programme-aland-islands

133 European Commission, Regional Development, Operational Programme 'Crete and the Aegean Islands' http://ec.europa.eu/regional_policy/en/atlas/programmes/2007-2013/greece/operational-programme-crete-and-the-aegean-islands

134 Työ- ja Elinkeinoministeriö, EU:n koheesipolitiikka <http://tem.fi/eu-n-koheesipolitiikka>

aiempaa useammin investoinneilla inhimilliseen pääomaan ja luomalla edellytyksiä alueellisten vahvuuksien voimistamiseen.

Euroopan meri- ja kalatalousrahaston¹³⁵ hankkeet suuntautuvat rannikolle, saaristoon ja vesistöalueille. Molempien rahastojen paikalliset kehittämissryhmät eli kalatalousryhmät (FLAG) tai Leader-ryhmät (LAG) ovat tärkeässä roolissa saariston paikallisina kehittäjinä.

EU:n yhteisellä maatalouspolitiikalla tuetaan sekä maaseudun kehittämistä saarilla että EU:n merentakaisen alueiden ja Egeanmeren pienten saarten maataloustuotantoa. Maaseudun kehittämissuunnitelmissa saaret ovat joko osa valtiollista tai alueellista maaseudun kehittämissuunnitelmaa (mm. Manner-Suomi, Kroatia, Kreikka ja Skotlanti) tai erillisiä ohjelmia (Ahvenanmaa,¹³⁶ Kanariansaaret,¹³⁷ Sisilia, Sardinia,¹³⁸ Azorit, Madeira,¹³⁹ Korsika, Guadeloupe, Martinique, Réunion)¹⁴⁰. Useissa valtiollisissa tai alueellisissa maaseutuohjelmissa saaristojen investoinnit saavat korkeamman tukiprosentin, saaristohankkeet saavat hakemusten pisteytyksessä lisäpisteitä sijainnista saaristossa, tai saaristojen maataloustuottajat saavat luonnonhaittakorvausta tai muuta saaritukea korkeampien tuotantokustannusten vuoksi. EU:n merentakaisen alueiden (Ranskan merentakaisia departementteja Guadeloupe, Martinique, Ranskan Guayana, Réunion ja vuodesta 2014 Mayotte sekä Kanariansaaret, Azorit ja Madeira) maataloustuotantoa tuetaan erityisellä Posei-järjestelmällä (Programme d'Options Spécifiques à l'Éloignement et l'Insularité eli unionin syrjäisimpien alueiden hyväksi toteutettavien maatalousalan erityistoimenpiteiden järjestelmä).¹⁴¹ Posei-järjestelmä luotiin 1980-luvulla, ja sitä on muutettu Yhteisen maatalouspolitiikan reformien yhteydessä useaan otteeseen. Euroopan maatalouden tukirahaston vuosittainen Posei-tuen enimmäismäärä rahoituskaudella 2014–2020 on Ranskalle 278,41 miljoonaa euroa, Kanariansaarille 268,42 miljoonaa euroa sekä Azoreille ja Madeiralle 106,21 miljoonaa euroa.¹⁴² Egeanmeren pienten saarten (pl. Evia ja Kreeta) hyväksi toteutettavien maatalousalan erityistoimenpiteiden tarkoituksena on tukea paikallista maataloutta

135 Euroopan meri- ja kalatalousrahasto https://ec.europa.eu/fisheries/cfp/emff_fi

136 European Commission, Rural Development 2014 – 2020, Country files: Finland https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/fi_en

137 European Commission, Rural Development 2014 -2020, Country files: Spain https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/es_en

138 European Commission, Rural Development 2014 -2020, Country files: Italy https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/it_en

139 European Commission, Rural Development 2014 -2020, Country files: France https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/fr_en

140 European Commission, Rural Development 2014 -2020, Country files: France https://ec.europa.eu/agriculture/rural-development-2014-2020/country-files/fr_en

141 European Commission, Agriculture, POSEI programmes and specific measures in favour of the smaller Aegean islands https://ec.europa.eu/agriculture/markets/outermost-regions/intro_fi

142 Euroopan Parlamentin ja Neuvoston asetukset (EU) N:o 228/2013

sekä vähentää tuotantopanosten kuljetuskustannuksia viljelijöille.¹⁴³ Vuosina 2007–2014 Egeanmeren pienten saarten erityistoimenpiteisiin käytettiin 21–23 miljoonaa euroa vuosittein.¹⁴⁴

EU:n osarahoittamat Interreg-ohjelmat¹⁴⁵ ovat tärkeä väline Euroopan saarten kehittämisessä. Esimerkiksi ohjelmakaudella 2014–2020 Portugalilla ja Espanjalla on kahdenvälinen ohjelma Interreg Madeira-Azores-Canarias (MAC) ja Ranskan merentakaisilla alueilla ja niiden naapurimailla on Interreg Caribbean. Suurin osa Välimeren alueen saarista kuuluu joko Interreg ADRION- tai Interreg Mediterranean -ohjelmien ohjelma-alueeseen. Suomen ja Ahvenanmaankin kattavassa Interreg Central Baltic -ohjelmassa on erillinen alaohjelma saaristoalueille.¹⁴⁶

Interreg-ohjelmista on rahoitettu useita suuria saarihankkeita, esimerkiksi turismin tuottaman jätehuolto-ongelman hoitoon kohdistuva Blue Islands¹⁴⁷ sekä saaristoalueiden kestävään kehitykseen tähtäävä Innovation Policies for Sustainable European Islands¹⁴⁸.

Myös EU:n tutkimusohjelma Horizon2020 rahoittaa uusiutuvien energiamuotojen esittämiseen saaristossa tähtäävää Technology Innovation for the Local Scale Optimum Integration of Battery Energy Storage -hanketta, jota pilotoidaan Kreikan saaristossa¹⁴⁹.

EU:n yhdenmety meripolitiikka

Euroopan unionin harjoittamaan saaristopolitiikkaan liittyy myös olennaiselta osin EU:n yhdenmety meripolitiikka. Meripolitiikka on osa EU:n sinisen kasvun strategiaa, jonka tarkoituksena on tukea merialan kasvua kokonaisuutena. Sinisen kasvun strategian taustalla on merten ja valtameren aseman tunnistaminen tärkeinä Euroopan talouskasvun moottoreina ja innovaatioiden- sekä kasvupotentiaalin lähteinä. Sinisen kasvun tavoitteena on edistää EU:n yhdenmety meripolitiikan puitteissa älykkääseen, kestävään ja osallistavaan kasvuun tähtäävän Eurooppa 2020 -strategian toteuttamista. Meripolitiikan keskiössä ovat alueelliset merialuestrategiat, joiden tarkoituksena on muodostaa sopivien

143 Euroopan Parlamentin ja Neuvoston asetus (EU) N:o 229/2013

144 Komission kertomus Euroopan Parlamentille ja neuvostolle Egeanmeren pienten saarten hyväksi toteutettavien maatalousalan erityistoimenpiteiden järjestelmän täytäntöönpanosta, COM(2016) 796 final
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016DC0796&from=EN>

145 Interreg <https://interreg.eu/>

146 Interreg Central Baltic, Archipelago and Islands Sub-programme
<http://centralbaltic.eu/programme-pages/archipelago-and-islands-sub-programme>

147 Blue Islands <https://blueislands.interreg-med.eu/>

148 Innovation Policies for Sustainable European Islands <https://www.interregeurope.eu/islandsofinnovation/>

149 TILOS Technology Innovation for the Local Scale Optimum Integration of Battery Energy Storage
<https://www.tiloshorizon.eu/>

toimenpiteiden yhdistelmä, jonka avulla on mahdollista edistää paikalliset ilmastolliset, oseanografiset, taloudelliset, kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät huomioivaa kestävää kasvua ja kehittämistä.¹⁵⁰

Käytännössä merialuesuunnittelussa on kyse sen suunnittelemisesta, milloin ja missä ihmiset toimivat merellä. Osana merellä tapahtuvan toiminnan suunnittelua pyritään huomioimaan myös eri sidosryhmät. Taustalla vaikuttaa pääosin kiristynyt kilpailu merialueista ja lisääntyneet ristiriidat, esimerkiksi vesiviljelyalalla ja uusiutuvan energian tuotannossa¹⁵¹.

Merialuestrategioita on yhteensä seitsemän ja ne kattavat seuraavat merialueet:

- Adrian- ja Joonianmeri
- Jäämeri
- Atlantin valtameri
- Itämeri
- Mustameri
- Välimeri
- Pohjanmeri

Itämeren alueen kestävää sinistä kasvua koskeva toimintaohjelma on hyväksytty touku-kuussa 2014. Sen tavoitteena on edistää innovointia ja kestävää kehitystä, kehittää osaamista, pätevyksiä ja klustereita, hyödyntää nykyisiä yhteistyörakenteita ja monialaista vuoropuhelua sekä tukea merihankkeiden rahoituksen saantia¹⁵². Toimintaohjelmalla ja merialuestrategioilla yleisestikin ottaen on tiivis kytkös EU:n makroaluestrategioihin, kuten Itämeren tapauksessa EUSBSR -makroaluestrategiaan. EU:n makroaluestrategioita tarkastellaan vielä tarkemmin tämän selvityksen myöhemmässä kappaleessa.

Muut EU:n toimet

Euroopan unionin piirissä on myös erilaisia vertikaalisesti alemmalta tasolta lähteviä aloitteita kuten 'Smart Islands Initiative' ja 'Clean Energy for EU Islands'. Näistä ensimmäinen on Euroopan keskeisten saaritoimijoiden ja yhteisöjen alulle panema hanke, jonka tavoitteena on kohentaa saarten elinvoimaisuutta kestäville ratkaisuilla, jotka hyödyntävät niiden kilpailukyvyllisiä etuja. Tavoitteena on myöskin nostaa saaret kehityksen kärkeen

150 Euroopan komissio, Meriasiat, Sininen kasvu https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/blue_growth_fi

151 Euroopan komissio, Meriasiat, Merten aluesuunnittelu https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/maritime_spatial_planning_fi

152 Euroopan komissio, Meriasiat, Merialuestrategia: Itämeri https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/policy/sea_basins/baltic_sea_fi

alhaisen hiilijalanjäljen ja kestäväen taloudellisen kehityksen pioneereina.¹⁵³ Jälkimmäinen aloite puolestaan tähtää fossiilisten polttoaineiden käytön vähentämiseen ja uusiutuvien energialähteiden käyttöönottoon Euroopan saarilla¹⁵⁴.

ESPON-tutkimusohjelman vuonna 2013 julkaisemasta saaristopolitiikan selvityksestä käy ilmi, että Euroopan saaristojen huono tilanne kytkeytyy saaristojen erityispiirteisiin ja tehottomiin poliittisten linjausten implementointeihin. Selvitys tunnisti tarpeen vaihtoehdolle strategialle, joka johtaisi tasapainoiseen ja kestäväen kehitykseen saarilla. Paikallistojen silloisen arvion perusteella saaristopolitiikan tulisi jatkossa ottaa korostetummin huomioon ympäristö ja kulkuyhteydet.¹⁵⁵

Euroopan parlamentissa on parlamentaarinen työryhmä Meret, Joet, Saaret ja Rannikot,¹⁵⁶ jonka päätehtävänä on varmistaa merialueiden pysyminen läpileikkaavana, tunnistettuna ja tärkeänä teemana Euroopan Parlamentin työssä. Työryhmä järjesti huhtikuussa 2018 konferenssin ”Saaret ja koheesiopolitiikka 2020 jälkeen”, jossa pohdittiin koheesiopolitiikan mahdollisuuksia ja välineitä saarten kehittämiseksi. Lisäksi Euroopan parlamentin päätöslauselmassa 4. helmikuuta 2016 saarten erityistilanteesta¹⁵⁷ kehoitetaan Euroopan komissiota toimiin saarten aseman parantamiseksi. Parlamentti ehdottaa komissiota muun muassa

- määrittelemään selkeästi saarialueiden pysyvät haittatekijät
- teettämään perusteellisen tutkimuksen/analyysin saariasemasta aiheutuvista ylimääräisistä kustannuksista liikenteelle, energiahuololle ja markkinoille pääsulle
- laatimaan saaria koskevat EU:n strategiset puitteet, joiden tavoitteena on yhdistellä välineitä, joilla voi olla merkittävä alueellinen vaikutus
- perustamaan alue- ja kaupunkipolitiikan pääosaston (REGIO) yhteyteen saariin liittyviä asioita varten toimipisteen, jotta voidaan koordinoita ja analysoida saarialueisiin liittyviä asioita
- antamaan tiedonannon, joka sisältää EU:n saaria koskevan strategian, ja sen jälkeen valkoisen kirjan sen seuraamiseksi, miten saaria kehitetään parhaiden käytäntöjen mukaisesti
- ehdottamaan saarten ja vuorten eurooppalaista teemavuotta

153 Smart Islands Initiative <http://www.smartislandsinitiative.eu/en/index.php>

154 European Commission, Energy, Clean Energy for EU Islands <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/clean-energy-eu-islands>

155 The ESPON 2013 Programme, The Development of the Islands – European Islands and Cohesion Policy (EUROISLANDS) <https://europeansmallislands.files.wordpress.com/2017/03/espon-euroislands-report-2013.pdf>

156 European Parliament Integroup Seas, Rivers, Islands & Coastal Areas <http://searica.eu/en/>

157 Euroopan parlamentin päätöslauselma 4. helmikuuta 2016 saarten erityistilanteesta (2015/3014(RSP) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0049+0+DOC+XML+V0//FI>

Saaristojen korostetusta asemasta huolimatta nykyisillä politiikkatoimilla ei ole kuitenkaan päästy tavoiteltuun tilanteeseen. Euroopan talous- ja sosiaalikomitean valmistelemissa lausunnossa (2017/C 209/02) todetaan, että EU:n saarten tulisi kehittyä rakenteellisesta haitasta osallistaviksi alueiksi. Lausunnossa otetaan kantaa saaren ja saariaseman määrittelymään, saarten suurimpiin ongelmiin (talous, sosiaalinen tasapuolisuus, ympäristönsuojelu) ja ehdotetaan kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa tavoitteena on panna täytäntöön ”laadukkaiden saarten”, ”vihreiden saarten” ja ”yhtäläisten mahdollisuuksien saarten” käsitteet. Lausunnon tarkoituksena on ollut herättää uudelleen EU-tason keskustelua saariaseman merkityksestä EU:n toimintapolitiikoissa erityisesti vuoden 2020 jälkeisen koheesio-politiikan valossa. Tarkoituksena on myöskin edistää alhaalta ylöspäin suuntautuvaa lähestymistapaa, jossa kansalaisyhteiskunta ja työmarkkinaosapuolet osallistuvat konkreettisesti päätöksentekoprosessiin toimintapolitiikkojen ja ohjelmien laatimiseksi ihmisten todellisten tarpeiden pohjalta.¹⁵⁸

5.2 Pohjois-Eurooppa: Suomi, Ruotsi, Norja, Tanska, Islanti, Viro

Suomi

Saaristopolitiikka on Suomen vanhin järjestyneen aluepolitiikan muoto, joka täyttää 70 vuotta vuonna 2018. Saaristopolitiikka yhdessä kaupunki- ja maaseutupolitiikan kanssa muodostavat suomalaisen aluepolitiikan kokonaisuuden. Saaristolaki (491/1981) on asetettu vuonna 1981 ja lain tarkoituksena on valtion ja kuntien toimin turvata saariston kiinteä asutus niin, että väestölle luodaan riittävät mahdollisuudet toimeentuloon, liikkumiseen ja peruspalveluiden saantiin. Lain tavoitteena on myös suojata saariston maisemakuvaa sekä luontoa ympäristöhaitoilta. Saaristolaki tukee EU:n perussopimuksen 174 artiklan toteutumista Suomessa, minkä mukaan EU pyrkii vähentämään heikoimmassa asemassa olevien alueiden jälkeenyjääneisyyttä. Saaristolain pohjalta on nimetty asetuksella kahdeksan saaristokuntaa ja 40 saaristo-osakuntaa.

Saaristopolitiikan lähtökohtana on taloudellisesti, ympäristöllisesti, sosiaalisesti ja kulttuurillisesti kestävä aluekehittäminen. Saaristopolitiikan tuella on sähköistetty suurimmat saaristoalueet sekä järjestetty saaristoliikenne. Saaristolle on annettu korotettu aluetukiasema kehittyvän elinkeinoelämän tukemiseksi sekä osoitettu saaristolisiä kuntien valtionosuuksissa, jotta peruspalvelut säilyvät saaristossa. Vuonna 2018 saaristoliikenteen eli maantielauttojen, saariston yhteysalusliikenteen ja yksityistielossien kustannuksiin osoitettiin

158 Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto aiheesta ”EU:n saaret: rakenteellisesta haitasta osallistaviksi alueiksi” (valmisteleva lausunto), (2017/C 209/02)
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:52016AE5508>

valtion talousarviossa 70 miljoonaa euroa. Saaristolaiset kuntien valtionosuuksissa olivat vuonna 2018 yhteensä 24,5 miljoonaa euroa. Lisäksi saariston ympäristöavustuksina maksetaan saaristo- ja vesistöalueiden kansallispuistojen, valtion retkeilyalueiden ja luonnon-suojelun alueiden ylläpitoon noin 15 miljoonaa euroa vuosittain.

Saaristopolitiikan kehittämistyötä tekee saaristoasiain neuvottelukunta (SANK) sihteeristöineen. Saaristoasiain neuvottelukunnan tehtävät on säädetty laissa ja valtioneuvosto asettaa saaristoasiain neuvottelukunnan vaalikaudeksi kerrallaan. Vastuu saaristopolitiikasta on siirtynyt vuoden 2016 alussa työ- ja elinkeinoministeriöstä maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalle. Saaristoasiain neuvottelukunnan vuosittainen toimintamääräraha on ollut viimeiset vuodet 250 000 euroa.

Saaristoasiain neuvottelukunta yhdessä ministeriöiden, maakuntien, kuntien ja kansalaisjärjestöjen kanssa laatii saaristo-ohjelman, joista uusin ”Saaret, meri, järvet joet ja rantavyöhyke aluekehitystekijöinä” on valmistunut vuonna 2017 ja on voimassa vuoteen 2019 asti.¹⁵⁹ Saaristo-ohjelman toimenpide-esitykset esittävät toimia saariston kehittämiseksi aina liikenneyhteyksistä, luonnonsuojeluun ja saariston kulttuuriarvoihin asti. Saaristo-ohjelman toimenpide-ehdotuksia voidaan panna toimeen esimerkiksi Suomen rakennerrahasto-ohjelman, Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman, Euroopan meri- ja kalatalousohjelman Suomen toimintaohjelman sekä ympäristöministeriön jakamien saariston ympäristöavustusten avulla.

Kesäkuuhun 2018 mennessä Manner-Suomen maaseutuohjelmasta saaristoon kohdistuvia yritystukia on myönnetty 11 kappaletta ja hanketukia 34 kappaletta, yhteensä 2,3 miljoonaa euroa. Tukia on myönnetty investointeina maataloustoiminnan ulkopuolisen yritystoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen, kulttuuri- ja luonnonperintöhankkeisiin, maaseudun palveluiden kehittämiseen sekä esiselvityshankkeisiin. Matkailuun liittyvät investoinnit ja palvelut sekä tapahtumat korostuvat saaristoalueiden hankkeissa ja yrityksissä. Kolme neljäsosaa saaristoon kohdistuvista tuista on myönnetty Leader-ryhmien kautta ja neljäsosa ELY-keskusten kautta. Eniten hanke- ja yritystukia on suuntautunut Varsinais-Suomen ja Uudenmaan alueille.¹⁶⁰ Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelman avulla saaristoalueiden maataloustuotantoa tuetaan lisäksi luonnonhaittakorvauksen kautta, ja toimenpiteessä 6.4 (tuki investointeihin muun kuin maataloustoiminnan perustamiseen ja kehittämiseen) mikroyrityksille voidaan myöntää korotettua tukea ilman kiinteää tieyhteyttä olevilla saarilla.¹⁶¹

159 ”Saaret, meri, järvet joet ja rantavyöhyke aluekehitystekijöinä” vuosille 2017–2019, MMM:n julkaisu 6/2017.

160 Maaseutuviraston Hankerekisteri

161 Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020

https://www.maaseutu.fi/globalassets/maaseutuohjelma/programme_2014fi06drp001_5_0_fi.pdf

Manner-Suomessa on 54 Leader-ryhmää¹⁶² ja Ahvenanmaalla yksi, Leader Åland.¹⁶³ Suomessa toimii kymmenen kalatalousryhmää.¹⁶⁴ Lisäksi Ahvenanmaalla on oma rakennerahasto-ohjelma (Ahvenanmaan rakennerahasto-ohjelmat 2014–2020¹⁶⁵) sekä oma maaseudun kehittämisohjelma (Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelma 2014–2020¹⁶⁶).

Merialuesuunnittelu

1.10.2016 voimaan tulleiden säädösten mukaan Suomen aluevesille ja talousvyöhykkeelle kokonaisuudessaan tulee laatia merialuesuunnitelmat viimeistään 31.3.2021 mennessä. Vastuutahot merialuesuunnitelmien laatimisessa ovat ne keskeisimmät maakuntien liitot, joiden alueeseen kuuluu aluevesiä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että merialuesuunnitelmat laaditaan kahdeksan maakunnan liiton toimesta alue- ja talousvesialueille. Liitot laativat yhteistyössä kolme erillistä merialuesuunnitelmaa siten, että suunnitelmien rajat kulkevat maakuntarajoja noudattaen Uudenmaan ja Varsinais-Suomen sekä Satakunnan ja Pohjanmaan maakuntien välissä. Suunnitelmien laatiminen tapahtuu Pohjanmaan, Keski-Pohjanmaan, Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin liiton toimesta, kun tarkastellaan Selkämeren pohjoisosaa, Merenkurkkua ja Perämerta. Suunnitelmien laatiminen tapahtuu puolestaan Varsinais-Suomen liiton ja Satakuntaliiton toimesta, kun tarkastellaan Saaristonmeren ja Selkämeren alueita. Kymenlaakson ja Uudenmaan liitot taasen vastaavat Suomenlahden alueen suunnitelmista. Laaja-alainen yhteistyö on tarpeen, jotta eri liittojen alueelle laaditut suunnitelmat voidaan sovittaa yhteen parhaalla mahdollisella tavalla. Euroopan meri- ja kalatalousrahasto myöntää meripolitiikan rahoitusohjelmasta merialuesuunnittelua varten osoitettua rahoitusta, joka on haettava vuosittain.¹⁶⁷

Ruotsi

Saaristopolitiikka Ruotsissa on hajautettu maakuntien vastuulle. Maassa ei ole keskusveitoista, kansallista saaristo-ohjelmaa tai strategiaa, joka toimisi kokonaisvaltaisena toimintaa ohjaavana asiakirjana. Keskushallinto on valtuuttanut maakunnat vastaamaan oman

162 Leader Suomi <http://www.leadersuomi.fi/fi/leader-ryhmat/>

163 Leader Åland <https://www.leader.ax/sv/start/>

164 Kalatalousryhmät ovat kalatalouden paikallisia moottoreita <https://www.maaseutu.fi/maaseutuverkosto/viestinta2/uutiset/uutisarkisto2/uutiset-2016/kalatalousryhmat-ovat-kalatalouden-paikallisia-moottoreita/>

165 Ålands landskapsregering, Strukturfondssprogram för Åland 2014–2020 <http://www.regeringen.ax/naringsliv-foretagande/finansiering/alands-strukturfondsprogram-2014-2020>

166 Ålands landskapsregering, Landsbygdsutvecklingsprogrammet för Åland 2014–2020 <http://www.regeringen.ax/naringsliv-foretagande/lantbruk/landsbygdsutvecklings-programmet>

167 Heikki Saarento, Merialuesuunnittelun käynnistäminen Merialuesuunnittelun ajankohtaispäivä 11.11.2016 <http://docplayer.fi/33917394-Merialuesuunnittelun-kaynnistaminen-merialuesuunnittelun-ajankohtaispaiva-heikki-saarento-varsinais-suomen-liitto.html>

alueensa aluekehityksestä ja laatimaan alueellisen kehittämissuunnitelman.¹⁶⁸ Saaristopolitiikka liittyy osaksi tällaista laajempaa maakuntavetoista aluekehityssuunnitelmaa. Alueelliset kehittämissuunnitelmat kytkeytyvät edelleen kansallisiin ja EU:n tasoihin konteksteihin, kuten Ruotsin kansalliseen strategiaan alueellisesta kasvusta ja houkuttelevuudesta ja EU:n ilmasto-, energia- ja koheesiopolitiikkaohjelmiin¹⁶⁹ sekä maaseutu- ja meri- ja kalastusrahaston osarahoittamiin ohjelmiin. Saariston asioita hoitavat kunkin alan sektoriministeriöt (mm. liikenneministeriö operoi Ruotsin saaristossa 49 yhteysalusta)¹⁷⁰.

Ruotsin merialuesuunnitelmissa ei ole mainittu saaria tai saaristoja erikseen, vaan Ruotsin merialueille, rannikolle ja saaristolle on tehty kolme makroalueen (Pohjanlahti, Itämeri, Skagerrak & Gattogat) suunnitelmaa. Nämä merialuesuunnitelmat kattavat seuraavat sektorit: matkailu, vapaa-aika, kalastus (vapaa-ajan- ja ammattikalastus), kulttuuriympäristö, energia, puolustus, kuljetus, viestintä, vesiviljely ja sininen biotalous, luonto, ja kaivannaiset.¹⁷¹

Saariston kehittämisprojekteja rahoitetaan erityisesti Ruotsin maaseutuohjelmasta. Esimerkiksi Tukholman lääninhallitus vetää maaseuturahastosta osarahoitettua Ö för Ö -projektia, jonka tarkoituksena on tukea Tukholman saariston kehittämisprojekteja sekä -ohjelmia.¹⁷² Saaristoon liittyvissä hankkeissa on usein mukana myös joko alueellinen saaristojärjestö tai Ruotsin valtakunnallinen saaristojärjestö Skärgårdarnas Riksförbund, joka on saarijärjestöjen liittouma. Skärgårdarnas Riksförbund työskentelee ympärivuotisen saaristoasumisen puolestapuhujana työryhmien (mm. laajakaista, maatalous, kalastus, lautat) kautta.¹⁷³ Järjestöllä ei kuitenkaan ole formalisoitua roolia saaristopolitiikassa, vaan se pyrkii tekemään yhteistyötä esimerkiksi Ruotsin maaseutuverkoston ja muiden toimijoiden kanssa.

Maakuntapohjainen kehittämissmalli tuo maan saaristopolitiikkaan eroavaisuutta ja korostaa ns. alhaalta ylöspäin tapahtuvaa kehittämistä sekä mahdollisesti alueellisten piirteiden parempaa huomioon ottamista. Tässä mallissa valtio toimii strategisella tasolla ja EU-ohjelmien kautta, tarjoten lisäksi peruspalveluita, kuten yhteysalukset, silloin kun lautta voidaan katsoa osaksi tietä. Muulta osin, esimerkiksi lauttojen tiheämmän vuorovälin tai paikallisen saaristoliikenteen, rahoituksen hoitaa kukin maakunta.

168 Glesbygdverket, Fakta om Sveriges Kust och Skärgårdar, 2008, <http://www.tillvaxtanalys.se/download/18.4258ed2314e1fb32612361a8/1435231068283/fakta-om-sveriges-kust-och-skargardar-08.pdf>

169 Region Skåne, Regional utvecklingsstrategi – Det öppna Skåne 2030, <https://utveckling.skane.se/om-regional-utveckling/regional-utvecklingsstrategi--det-oppna-skane-2030/>

170 Trafikverket, Vägfärjan <https://www.trafikverket.se/farjerederiet/>

171 Havs- och Vattenmyndigheten, Maritime Spatial Planning, <https://www.havochvatten.se/en/swam/eu--international/marine-spatial-planning/consultation.html>

172 Ö för Ö <http://www.oforo.se/>

173 Skärgårdarnas Riksförbund, <http://www.skargardarnasriksforbund.se/i>

Hajautettu kehittämismalli on myös herättänyt kritiikkiä ja luonut keskustelua johdonmukaisen saaristopoliitikan tarpeellisuudesta. Esimerkiksi Ruotsin sosiaalidemokraattisen puolueen esityksessä (2017/18: 1871) on nostettu keskusteluun kollektiivisen saaristopoliitikan tarve saaristojen ympärivuotisen asumisen tukemiseksi.

Esityksessä tuodaan esiin vesistöjen ja saarien korostunut merkitys vapaa-ajan viettopaikkoina ja sen myötä saaristokuntien asuntojen yleinen hintatason nousu. Tästä johtuen saaristojen nuorimmilla ikäpolvilla ei ole enää välttämättä varaa ostaa saaristosta asuntoa, johon jäädä asumaan. Saaristojen asunnot ovat siirtymässä enemmän loma-asuntopainotteisiksi, jos nykyinen kehitys jatkuu. Tämä kehitys johtaa ympärivuotisen väestön lisääntyneisiin ongelmiin, sillä näiden kuntien sosiaalialan palvelut vähenevät huomattavasti tai lakkautetaan kokonaan. Liiketoiminta, julkinen liikenne, koulut, vanhainkodit ja muut palvelut ovat luonnollisesti tärkeitä toimintoja saaristojen ympärivuotisen asutuksen kannalta. Kun sosiaalipalveluja vähennetään tai poistetaan, myös työpaikat katoavat¹⁷⁴.

Esimerkki: Tukholman läänin maaseutu- ja saaristostrategia

Tukholman läänissä on ollut käsittelyssä uusi maaseutu- ja saaristostrategia vuodesta 2017 lähtien, ja se on määrä päätyä maakuntavaltuuston toimeenpanemaksi kesäkuussa 2018¹⁷⁵. Valmistelussa oleva maaseutu- ja saaristostrategia tulee liittymään olennaisesti uuteen Tukholman läänin aluekehityssuunnitelmaan nimeltä ”RUF5 2050”. Aikaisempi saaristopoliittinen ohjelma on hyväksytty valtuuston toimesta vuonna 2010¹⁷⁶. Saaristoasioita varten maakuntaan on perustettu vuonna 2009 alueellinen saaristoneuvosto¹⁷⁷.

Maaseutu- ja saaristostrategia tulee maakuntavaltuuston ja alueellisten sekä paikallisten toimijoiden käyttöön. Sen tarkoituksena on vahvistaa näiden harvaan asuttujen alueiden asemaa niin työnteon kuin asumisen paikkoina. Fokuksena on asuntokanta, palvelut, yhteydet ja työpaikat.

Tukholma on yksi Euroopan kasvavimmista alueista ja sillä on tiivis urbaani rakenne. Urbanin rakenteen ulkopuolella on kuitenkin noin 160 000 asukasta, mikä tekee siitä Ruotsin kolmanneksi suurimman maaseutukunnan. Valmisteltu strategia auttaa ymmärtämään paremmin maaseudun ja saariston vahvuuksia ja heikkouksia ja pyrkii yhdistämään nämä asiat keskeisesti osaksi muuta aluekehitystä linkittäen eri toimijat yhteen.

174 Sveriges Riksdag, Motion H50221871 ”Samlad skärgårdspolitik”, http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/_H5021871

175 Stockholms läns landsting, En Levande Skärgård, <https://www.sll.se/verksamhet/Regional-utveckling/en-levande-skargard/>

176 Stockholms läns landsting, Tillväxt- och regionplaneförvaltningen, Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen <http://www.rufs.se/rufs-2050/processer/landsbygds--och-skargardsstrategi/>

177 <http://www.rufs.se/sakomraden/skargardsutveckling/det-regionala-skargardsradet/>

Strategiaprosessia on johtanut kasvun ja alueellisen suunnittelun yksikkö, ja prosessi on pohjautunut useiden eri alueellisten ja paikallisten toimijoiden yhteistyöhön.

Toimintaa ohjaavana asiakirjana maaseutu- ja saaristostrategia sisältää ainakin seuraavat asiakokonaisuudet¹⁷⁸:

- Nykytilan analyysi (väestö, elinkeinot, työllisyys, palvelut, viestintä ja ympäristö)
- Tarpeiden ja mahdollisuuksien tunnistaminen
- Ehdotuksia toimenpiteiksi neljällä painopistealalla:
  - Saariston luonto-, kulttuuri- ja vapaa-ajan arvon kehittäminen
  - Saavutettavuuden parantaminen (hyvä julkinen liikenne ja infrastruktuuri)
  - Elinvoimaisen saariston taustatekijöiden (mm. elinkeinoelämä) kehittäminen
  - Tehokkaiden ja tarpeellisten julkisten palveluiden säilyttäminen
  - Matkailijoille houkuttelevan saariston suunnittelu, toimivan saaristoyhteisön tukeminen ja paikallisyhteisöjen vahvistaminen

Norja

Norjassa ei ole erillistä saaristopolitiikkaa. Saaret ovat osa aluekehitystä, josta vastaa paikallis- hallinto- ja modernisaatioministeriö (Kommunal- og moderniseringsdepartementet). Norjassa ei myöskään ole saarijärjestöä, eikä mitään saaristolaisten asioita ajavaa etujärjestöä.

Norjan paikallishallinto- ja modernisaatioministeriön haastattelun¹⁷⁹ perusteella voi päätellä, että saaristo ei ole Norjassa poliittinen kysymys. Sen sijaan suurempi aluepoliittinen kysymys ovat pohjoiset alueet sekä vuoristoseudut, jotka ovat hankalammin saavutettavia, kehittymättömämpiä ja köyhempiä kuin rannikko- ja saaristoalueet. Itse asiassa Norjan rannikkoseutu on rikasta, sillä Norjan vientituotteista suuri osa (kala, öljy ja niihin liittyvä pienteollisuus) sijaitsevat rannikolla ja saaristossa. Pohjois-Norjan alueellista kehitystä tuetaan tuloverohelpotuksin, opintolaina-armahduksin sekä työnantajien sosiaaliturvamaksujen alennuksin.

Norjassa tärkeä saaristopoliittinen kysymys on kiinteän silta- tai tunneliyhteyden rakentaminen mantereelle sekä lentoyhteydet pienille lentoasemille. Norjassa tieasiat ovat läänien vastuulla, ja saariston yhteysalukset ovat yleensä maksullisia. Kiinteitä yhteyksiä varten

178 Stockholms läns landsting, Tillväxt- och regionplaneförvaltningen, Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen <http://www.rufs.se/rufs-2050/processer/landsbygds--och-skargardsstrategi/>

179 Hallgeir Aalbu, Aluepoliittisen osaston päällikkö, haastattelu 3.5.2018

läänit saavat lainan valtiolta. Kun silta tai tunneli on rakennettu, sen takaisinmaksu tapahtuu käyttömaksujen kautta. Periaatteena on se, että sillasta voi maksaa enemmän kuin yhteysaluksen käytöstä, koska siltaa voi käyttää itse valitsemana aikana.

Tanska

Tanskassa ei ole erillistä saaristostrategiaa tai -politiikkaa. Kuten Ruotsissa, saariston kehittäminen on osa laajempaa maakuntavetoista aluekehityssuunnitelmaa. Alueelliset kehittämissuunnitelmat kytkeytyvät edelleen kansallisiin ja EU:n tasoihin strategioihin ja ohjelmiin. Saaristo- ja muiden alueiden asioita hoitavat kunkin alan sektoriministeriöt. Tanskassa keskushallinto on kuitenkin jossakin määrin aktiivinen saariasioissa. Tanskan parlamentilla on maaseutu- ja saarikomitea, jolla on pienten saarten alakomitea.¹⁸⁰ Tanskan hallitus antaa myös selontekoja parlamentille eri politiikkalohkojen toimista. Vuonna 2011 hallitus antoi selonteon pienistä saarista¹⁸¹ ja vuonna 2016 alue- ja maaseutupolitiikasta.¹⁸²

Tanskassa toteutettiin kuntauudistus vuonna 2007. Kuntien määrä väheni, ja entiset läänit (amt) korvattiin viidellä alueella (region). Nämä alueet ovat vastuussa sairaanhoidosta ja toisen asteen koulutuksen koordinoinnista. Lisäksi niiden tulee järjestää alueellinen julkinen liikenne (sis. yhteysalukset) yhdessä kuntien kanssa. Alueiden tulee myös laatia alueelliset kehityssuunnitelmat ja neuvotella kuntien kanssa aluesuunnittelusta ja -kehityksestä. Alueille perustettiin alueelliset kasvufoorumit (Vækstforum),¹⁸³ joiden tarkoituksena on kehittää alueiden taloutta elinkeino-, koulutus- ja työllisyystoimien avulla. Alueellisten kasvufoorumeiden jäsenenä on alueen, kuntien, elinkeinojen, koulutus- ja tutkimuslaitosten ja työmarkkinajärjestöjen edustajia.¹⁸⁴

Tanskan valtiollinen tuki pienille saarille koostuu valtion tuesta saaristokunnille, tuesta yhteysaluksille ja saariston asukkaiden ilmaisesta matkakortista yhteysaluksille sekä valtion tukemista maaseutu- ja aluekehitysohjelmista. Tanska tukee rahallisesti kuntia, joilla on pieniä saaria (19 kappaletta) sekä saarikuntia (3 kappaletta).¹⁸⁵ Saariston yhteysaluksille varataan valtion budjetista vuodesta 2017 lähtien 95 miljoonaa Tanskan kruunua eli noin

180 The Danish Parliament, The Rural Districts and Island Committee
<http://www.thedanishparliament.dk/en/committees/committees/uloe>

181 Regeringens redegørelse til Folketinget (2014), Redegørelse om de små øer
<https://oim.dk/media/14986/redegoerelse-om-de-smaa-oer.pdf>

182 Regeringens redegørelse til Folketinget (2016), Regional- og landdistriktpolitisk redegørelse 2016
http://www.stm.dk/multimedia/Regional_og_landdistriktpolitisk_redeg_relse_2016.pdf

183 Martin Klatt, Regionalism in Denmark (2014) http://aer-www.ameos.net/fileadmin/user_upload/Commissions/InstitutionalAffairs/Academic_pole/ReportDemark.pdf

184 Danish Regions <http://www.regioner.dk/services/in-english>

185 Retsinformation, Lov om kommunal udligning og generelle tilskud til kommuner
<https://www.retsinformation.dk/Forms/r0710.aspx?id=186716>

12.7 miljoonaa euroa vuosittain.¹⁸⁶ Lisäksi vuonna 2011 kaavoituslakia muutettiin keventämällä vaatimuksia pienten saarten ja loma-asuntojen osalta.

Pienet saaret kuuluvat EU-osarahoitteisten ohjelmien ohjelma-alueeseen, ja ne kuuluvat myös reuna-alueisiin¹⁸⁷, jotka saavat korotettua tukea rakennerahasto-ohjelmista heikon väestönkehityksen ja alhaisen yritystulon vuoksi. Lisäksi tietyt aluekehitysrahastosta osarahoitetut investoinnit saarilla (Læsø, Ærø, Langeland, Lollandin kunta, Samsø, Bornholm ja 27 pientä saarta) voivat saada valtiontukea.¹⁸⁸

EU:n maaseudun kehittämisrahasto tukee saarten kehitystä erityisesti pienten saarten kehitys- ja työllisyys Hankkeiden erityisrahoituksella¹⁸⁹, ilman kiinteää tieyhteyttä olevien saarien korotetun hehtaarituen avulla¹⁹⁰ ja paikallisten toimintaryhmien kautta. Bornholmin saarella on oma paikallinen toimintaryhmä LAG Bornholm¹⁹¹, joka toimeenpanee sekä maaseutu- että meri- ja kalatalousrahaston toimia. Lisäksi pienillä saarilla on oma LAG Småøerne, joka tukee pienten saarten paikallista kehitystä. LAG Småøerne rahoittaa hankkeita pienillä saarilla tavoitteinaan elinkeinoelämän ja matkailun kehitys, saariston asukkaiden määrän kehitys ja pienten saarten välisen kehitystyön vahvistaminen.¹⁹²

Meri- ja kalatalousrahastosta rahoitettuja paikallisia kalatalousryhmiä (FLAG) on yhteensä 10. Näistä seitsemän ryhmää on integroitunut maaseuturahaston paikallisten kehittämissuunnitelmien kanssa monirahastoiseksi ryhmäksi. Kalatalousryhmät kattavat kuusitoista Tanskan kuntaa ja kaikki 27 pientä saarta.¹⁹³

Tanskan merialuesuunnittelu aloitettiin tammikuussa 2017, ja ensimmäisen merialueluonnoksen odotetaan valmistuvan loppuvuodesta 2018.¹⁹⁴

186 Regeringens redegørelse til Folketinget (2016), Regional- og landdistriktpolitisk redegørelse 2016 http://www.stm.dk/multimedia/Regional_og_landdistriktpolitisk_redeg_ørelse_2016.pdf

187 Erhvervsstyrelsen, Regional udvikling, Yderområder 2014–2020, <https://regionalt.erhvervsstyrelsen.dk/yderomraader-2014-2020>

188 Regeringens redegørelse til Folketinget (2016), Regional- og landdistriktpolitisk redegørelse 2016 http://www.stm.dk/multimedia/Regional_og_landdistriktpolitisk_redeg_ørelse_2016.pdf

189 Erhvervsstyrelsen, Landsdistriktpuljen, Projekter på de små øer <https://www.livogland.dk/ministeriets-egne-puljer-stoetteordninger/landdistriktpuljen-oe-stoette/oe-stoette>

190 Miljø- og fødevareministeriet, Landbrugsstyrelsen, Ø-støtte <http://lbst.dk/tilskud-selvbetjening/tilskudsguide/oe-stoette/#c29675>

191 LAG Bornholm <http://www.lag-bornholm.dk/>

192 LAG Småøerne <http://lag-smaoerne.blogspot.com/>

193 Regeringens redegørelse til Folketinget (2016), Regional- og landdistriktpolitisk redegørelse 2016 http://www.stm.dk/multimedia/Regional_og_landdistriktpolitisk_redeg_ørelse_2016.pdf

194 Danish Maritime Authority, Maritime Spatial Plan <https://www.dma.dk/Vaekst/Havplan/Pages/default.aspx>

Islanti

Islannissa ei ole erillistä saaristopolitiikkaa, vaan se kuuluu kiinteänä osana aluekehityspolitiikkaan. Islannin parlamentti ja hallitus suunnittelevat parhaillaan uutta maaseudun kehittämishjelmaa, jonka kautta maaseutualueet, joihin saaristotkin kuuluvat, voivat saada tukea.¹⁹⁵

Aluekehitys ja maaseudun kehitys kuuluvat Islannissa liikenne- ja paikallishallintoministeriön alaisuuteen. Jokaisella alueella on valtion strategisiin päämääriin eri hallinnonaloilla (aluekehitys, kulttuuri, työllisyys) liittyvä alueellinen strategia, joka kattaa vision, tavoitteet ja toimenpiteet alueen kehittämiseksi kokonaisvaltaisesti. Alueilla strategiatyöhön osallistuvat paikallishallinto, keskushallinto, yksityisen sektorin edustajat, kulttuurijärjestöt, akateemisen sektorin edustajat sekä muut alueelliset sidosryhmät.¹⁹⁶ Islannin aluekehitysstrategiassa 2014–2017 saaristo on mainittu vain kerran, nimittäin strategisena tavoitteena on ratkaista pysyvästi Vestmannaeyjar-saarten lautan satamaongelmat Islannin mantereella.¹⁹⁷

Islannin aluekehitysinstituutilla (Byggðastofnun) on vuosina 2012–2018 harvaan asuttuihin alueisiin ja hauraisiin yhteisöihin liittyvä projekti, jonka tavoitteena on löytää ratkaisuja väestön vähenemisestä ja työmarkkinoiden vaikeuksista johtuviin akuutteihin ongelmiin paikallistasolla. Tämän hankkeen pohjalta on tehty strategia myös Grímsey¹⁹⁸ ja Hrísey¹⁹⁹ saarille sekä rahoitettu paikallisia kehittämishankkeita näillä saarilla.

Islannin valtio tukee saaria lähinnä yhteysalusten ja lentoliikenteen rahoittamisen sekä saariston asukkaiden tuettujen matkalippujen avulla. Lisäksi saaret kuuluvat alueisiin, jotka saavat korotettuja valtionavustuksia pienen väestömäärän ja vaikeiden maantieteellisten olosuhteiden vuoksi. Näihin alueisiin kuuluu muitakin alueita Islannissa kuin pelkkiä saaria.²⁰⁰

Viro

Saaristopolitiikka Virossa toteutuu käytännössä kansallisen aluekehitysstrategian, alueellisten ohjelmien ja EU-rakennerahastojen kautta. Näitä ohjelmia laaditaan pääosin keskuhallintovetoisesti, mutta alueellisilla toimijoilla on oma roolinsa niiden toteutuksessa ja

195 Sähköposti Islannin aluekehitysinstituutista 1.6.2018

196 Government Offices of Iceland, Local Authorities and Regional Policy <https://www.government.is/topics/local-authorities-and-regional-policy>

197 Parliamentary resolution on a strategic regional plan for the years 2014 – 2017 <https://www.byggdastofnun.is/static/files/Byggdaaetlun1417/parliamentary-resolution-on-a-strategic-regional-plan-for-the-years-2014-2017.pdf>

198 Glæðum Grímsey – Markmið og framtíðarsýn https://www.byggdastofnun.is/static/files/Skyrslur/BB/grimsey_markmid-og-framtidarsyn-lokautgafa.pdf

199 Hrísey, perla Eyjafjarðar - Markmið og framtíðarsýn https://www.byggdastofnun.is/static/files/Brothaettar_byggdir/Hrisey/hrisey-perla-eyjafjardar-markmid-og-framtidarsyn.pdf

200 Sähköposti Vestmannaeyjarin paikallishallinnosta 31.5.2018

suunnitteluprosessiin osallistumisessa. Saaristopolitiikka ei Virossa kytkeydy varsinaiseen kansalliseen saaristostrategiaan. Strategisissa linjauksissa on huomioitu melko kattavasti kuitenkin Länsi-Viron alue maan saaristoisimpana seutuna.

Laki pysyvästi asutuista piensaarista²⁰¹ luo perustavanlaatuisen rungon Viron saaristopolitiikalle. Laki toimii niin piensaaristo-ohjelman kuin myös isompien aluekehitysstrategioiden perustana. Siinä säädetään mm. valtion ja paikallishallintojen hallinnollisesta järjestäytymisestä ja tavoitteista saaristoissa. Tavoitteet ovat niin ympäristö- kuin elinkeinopoliittisia ja liittyvät myös palveluiden saavutettavuuteen ja asukkaiden osallisuuteen. Lain myötä on velvoitettu perustettavaksi piensaarten komitea, jonka tehtävänä on luoda keskustelua saaristoihin liittyvistä asioista ja konsultoida keskushallintoa saaristoja koskevista politiikkaohjelmista. Laki mahdollistaa myös saarten edustajien yleiskokouksen muodostamisen. Tällä yleiskokouksella on valtuuksia koskien mm. piensaarten kehityssuunnitelman hyväksymistä, maankäytön suunnittelua ja liikenneyhteyksien linjaamista. Äänestyskelpoisia ovat kaikki saarten vähintään 15 vuotta täyttäneet asukkaat. Tämän lisäksi saaret voivat vielä nimetä erikseen saaren johtajan, jonka tehtävänä on valvoa mm. ympäristöä ja maankäyttöä koskevien lakien noudattamista.

Saariston asioita hoitavat kunkin alan sektoriministeriöt (mm. liikenneministeriö). Saarten kehitys on Virossa ensisijaisesti kuntien vastuulla.²⁰² Vuoden 2017 kuntauudistuksessa kuntien määrä väheni liki puoleen, joten nykyään useat pienemmät saaret ovat hallinnollisesti osa suurempia kuntia. Esimerkiksi Saarenmaan kuntaan kuuluu Saarenmaan, Muhun ja Ruhnun saaret.

Viron aluekehityksessä näkyvät globaalit megatrendit, kuten keskittyminen ja kaupungistuminen. Ihmisten ja resurssien keskittyminen yhä etenevässä määrin muutamisiin kasvukeskuksiin on aiheuttanut seutualueiden heikentymistä ja alueiden välisten erojen kasvamista. Yleisellä tasolla Viron aluepoliittinen linjaus on se, että hallitus pyrkii tukemaan kaikkien alueiden tasapainoista kehittymistä hyödyntäen näiden alueellisia erityispiirteitä²⁰³. Mannermaan kehityssuunnat koskevat myös saaristoja. Suurimmista saarista vain Saarenmaan keskiosissa on ollut viime vuosina positiivista väestönkehitystä.

Viron kansallisessa aluekehitysstrategiassa (2014–2020) onkin huomioitu Länsi-Viron saaristaisuuden erityispiirteet, haasteet ja kasvupotentiaali. Siinä tuodaan esiin muun muassa saaristojen matkailu- ja virkistysalan, maatalouden ja kalastuksen potentiaali (vihreä- ja

201 Riigi Teataja, Permanently Inhabited Small Islands Act, https://www.riigiteataja.ee/en/compare_original?id=529122017005

202 Sähköposti Viron sisäministeriön aluekehitysosastolta 18.5.2018

203 Republic of Estonia, Ministry of the Interior, Regional Development, <https://www.siseministeerium.ee/en/regional-affairs/regional-development>

biotalous) alueen elinvoimaisuuden kohentamisessa, mutta samanaikaisesti tunnistetaan myös kehityksen haasteellisuus. Matkailulle haasteita asettavat alan kausiluontoisuus, kun taas maataloudelle ja kalastukselle esteitä asettavat vaikeat kulkuyhteydet, jotka hankaloittavat pääsyä muille markkinoille. Strategiassa tunnistetaankin tarve toimenpiteille, joiden kautta näitä aloja voitaisiin tukea kestävän kehityksen periaatteet huomioiden. Huomiota tulisi kiinnittää saaristoluonteesta johtuviin erityistarpeisiin, kuten epäedullisiin yhteyksiin (pääsyyn saaristoihin ja työpaikkoihin), arkaluontoiseen luontoon ja perusedellytyksiin (pseudo-palvelujen saatavuus pienillä saarilla jne.)²⁰⁴

Viron saaristoa tuetaan myös EU-osarahoitteen maaseudun kehittämissuunnitelman kautta. Saaret kuuluvat ohjelma-alueeseen, ja niillä toteutetaan Leader-toimenpidettä. Saarenmaalla ja Hiidenmaalla on omat Leader-ryhmät, muut saaret kuuluvat mantereen Leader-ryhmien alueisiin. Lisäksi toimenpiteen 4.1 Maatalouden investoinnit valintakriteereissä lisäpiteitä saa, jos investointi tehdään saarella.²⁰⁵

Kansallisen aluekehitysstrategian ohella rinnakkaisena dokumenttina on Länsi-Viron saaristo-ohjelma 2014–2020.²⁰⁶ Se kattaa seuraavat Länsi-Viron suurimmat saaret: Saaremaa, Hiiumaa, Muhumaa ja Vormsi sekä pienempiä saaria kuten: Ruhnu, Abruca jne. Saaristo-ohjelma on Viron kansallisrahoitteinen projekti, jolla on myös vahva kytkös EU:n rakennerahasto-ohjelmiin ja UNESCO:n ”man and biosphere”-ohjelmaan. Saaristo-ohjelman visiona on kehittää Länsi-Viron saaristosta maan johtava innovaatioiden ja pilottiprojektien alue, jonka toiminta perustuu kestäväan kehitykseen ja biosfäärin vaalimiseen. Projektin valmistelun taustalla kytee globaalillakin tasolla oleva tarve vihreälle politiikalle ja sen mahdollisille hyödyille sosioekonomisen talouskasvun vauhdittajana. Ohjelmalla on siis yhtenevät tavoitteet Viron kansallisen aluekehitysstrategian kanssa. Eräänä ohjelman perusteluna on mainittu muun muassa Länsi-Viron alueen merkittävä kytkös Itämereen, sen rapistumiseen ja tarpeeseen kestävämmälle saaristo- ja vesistöpolitiikalle²⁰⁷. Erityisesti Länsi-Viron saaristo-ohjelmaa puoltaa se, että suurin osa maan asutuista ja isoimmista saarista sijaitsee länsirannikolla.

Näiden isoimpien saaristopoliittisten asiakirjojen ohella on myös laadittu Viron piensaaristo-ohjelma, jonka perustana on laki pysyvästi asutuista piensaarista. Piensaaristo-ohjelma kattaa seuraavat 12 saarta: Naissaar, Prangli, Aegna, Osmussaar, Vormsi, Kihnu, Manija,

204 Republic of Estonia, Ministry of the Interior, Regional Development Strategy 2014–2020, https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumentid/eesti_regionaalarengu_strateegia_2014-2020.pdf

205 Estonian Rural Development Programme 2014 - 2020 <https://www.agri.ee/sites/default/files/content/arengukavad/mak-2014/mak-2014-arengukava-v3-2017-08-29.pdf>

206 Republic of Estonia, Environmental Board, West-Estonian archipelago biosphere programme https://www.keskkonnaamet.ee/sites/default/files/estbr_est_2017.pdf

207 Republic of Estonia, Environmental Board, West-Estonian archipelago biosphere programme https://www.keskkonnaamet.ee/sites/default/files/laane-eesti_saarte_biosfaari_programmiala_saastliku_arengu_programm_0.pdf

Kesselaid, Vilsandi, Ruhnu, Abruca, ja Piirissaar. Ohjelman tarkoituksena on rahoittaa vuosittain erilaisia saaristoprojekteja tietyllä könttäsummalla. Projektit liittyvät pääasiassa palveluiden tarjontaan ja saatavuuteen.²⁰⁸ Rahoitusta myönnettiin vuonna 2017 yhteensä 638 000 euroa²⁰⁹. Laki vakituisesti asutuista piensaarista määrittelee vakituisesti asutuksi piensaareksi saaren, jonka pinta-ala on vähemmän kuin 100 neliökilometriä ja jolla on vähintään 5 ympärivuotista asukasta²¹⁰. Lisäksi kunnat, joilla on pieniä vähintään viiden asukkaan saaria, voivat saada valtiolta tulo- ja maaveron siirtoja muilta kunnilta tasausmekanismien kautta.²¹¹ Piensaaristo-ohjelmaa oli laatimassa vuonna 2003 perustettu, Viron valtiovarainministeriön johtama pienten saarten komitea (väikesaarte komisjoni)²¹², jossa oli mukana myös Viron saaristojärjestö Eesti Saarte Kogu.²¹³ Vuonna 2018 perustettiin myös Viron pienten saarten järjestö Väikesaarte Liit, joka edustaa Kihnun ja Vormsin saarten kehittämistä.²¹⁴

Viron merialuesuunnittelu on käynnissä. Hiidenmaan merialuesuunnitelma valmistui jo 2012, ja Pärnunlahden suunnitelma hyväksyttiin vuonna 2017. Nämä valmiit suunnitelmat liitetään koko Viron rannikkoa ja merialuetta koskevaan merialuesuunnitelmaan, jota valmistellaan parhaillaan.²¹⁵

5.3 Länsi-Eurooppa: Yhdistyneet kuningaskunnat ja Irlanti

Yhdistyneet kuningaskunnat (Englanti ja Wales)

Nykyinen aluepolitiikka Yhdistyneissä kuningaskunnissa on vahvasti yhteydessä Tony Blairin hallituksen 1990-luvulla aloittamaan vallan hajauttamisprosessiin, jossa päätösvalta ja vastuu alueesta siirtyi keskushallinnolta aluehallinnoille. Hajauttamisprosessi eteni nopeammin Skotlannissa ja Walesissa kuin Englannissa. Wales sai alueparlamentin vuonna

208 Enterprise Estonia, piensaaristo-ohjelmasta rahoitetut hankkeet

https://www.eas.ee/toetatud-projektid/?s%5Bsort%5D=date_asc&s%5Bcompany_name%5D=&s%5Byear%5D=-1&s%5Bcounty%5D=&s%5Bschema%5D=600137B&s%5Bsearch%5D=Otsi&s%5Breset_value%5D=Taasta

209 Eesti Rahvusringhääling 22.07.2017, "Estonia allocates €638,000 to small islands"

<https://news.err.ee/608828/estonia-allocates-638-000-to-small-islands>

210 Parliament of Estonia 24.11.2017, "The Bill concerning small islands passed the second reading in the Riigikogu" <https://www.riigikogu.ee/en/sitting-reviews/bill-concerning-small-islands-passed-second-reading-riigikogu/>

211 Sähköposti Viron sisäministeriön aluekehitysosastolta 18.5.2018

212 Riigi Teataja, Väikesaarte komisjoni põhimäärus 11.12.2003 <https://www.riigiteataja.ee/akt/684304>

213 Eesti Saarte Kogu <http://saared.ee/?lang=en>

214 MTÜ Väikesaarte Liit <http://kihnu.kovtp.ee/vaikesaarte-liit1>

215 Maritime Spatial Planning, Estonia <https://www.msp-platform.eu/countries/estonia>

1998²¹⁶. Skotlanti sai samana vuonna parlamentin ja vastuullisen hallituksen.²¹⁷ Vuoteen 2015 mennessä myös Englannin alueet Cornwall ja Isles of Scilly saivat oman hajauttamissopimuksensa.²¹⁸ Skotlannin, Walesin ja Pohjois-Irlannin hallitukset ovat vastuussa alueensa kehittämisestä. Englannissa sen sijaan kehittäminen on jaettu kansallisen raamin alla yhdeksälle alueelle, joilla on myös omat aluekehittämisvirastonsa (Regional Development Agency) ja -varansa.²¹⁹

Englannissa ei ole erillistä saaristopolitiikkaa tai -strategiaa, vaan saaristoa kehitetään osana aluepolitiikkaa. Tärkeimmät saariston kehityksen välineet ovat hallituksen rahoitusohjelmat (Growth Deal, Growing Places Fund, Regional Growth Fund, Growth Hub ja Skills Hub)²²⁰ ja EU-osarahoitteisten ohjelmien työkalut.

Aluekehitysrahaston ohjelmakaudella 2014–2020 mantereen Cornwall ja Isles of Scilly -saaristo ovat Englannin ainoita alueita, joiden on määritelty kärsivän luonnonhaitoista. Siksi näille alueille on laadittu erillinen integroitu alueellinen investointistrategia (Integrated Territorial Investment Strategy).²²¹ Tämän strategian kulmakivinä ovat investoinnit alueen vahvuuksiin kasvun tukemiseksi, elinkeinoelämän kasvumahdollisuuksien tukeminen sekä kasvun edellytysten tukeminen. Maaseudun kehittämisrahastosta ja meri- ja kalatalousrahastosta rahoitetuilla paikallisilla kehittämisryhmillä on tärkeä rooli saarten omaehtoisessa kehittämisessä.²²²

Walesissa ei myöskään ole erillistä saaristopolitiikkaa tai -strategiaa.

Yhdistyneet kuningaskunnat (Skotlanti)

Skotlannissa saaristoja koskevaa aluekehityspolitiikkaa on perinteisesti harjoitettu keskushallintovetoisesti. Yhdistyneiden kuningaskuntien vallan hajauttamisprosessin, Euroopan unionin koheesipolitiikan ja aluekehitysrahastojen myötä kuitenkin myös paikallistason toimijoilla on ollut resursseja luoda omia strategisia ohjelmiaan koskien saaristojen

216 Devolution Settlement for Wales <https://www.gov.uk/guidance/devolution-settlement-wales>

217 Devolution Settlement for Scotland <https://www.gov.uk/guidance/devolution-settlement-scotland>

218 Cornwall Devolution Deal <https://www.gov.uk/government/publications/cornwall-devolution-deal>

219 HM Treasury, the Department of Trade and Industry and the Office of the Deputy Prime Minister, Modern Regional Policy for the United Kingdom (2003) http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/debate/document/futur/member/departement_of_trade_and_industry_mar_03.pdf

220 Southwest Cornwall fact sheet https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/594131/SW_Cornwall_Fact_Sheet.pdf

221 Cornwall and Isles of Scilly Growth Programme <http://www.cornwallislesofscillygrowthprogramme.org.uk/wp-content/uploads/2017/09/CIOSITISStrategyMay2016.pdf>

222 Cornwall and Isles of Scilly Growth Programme, Community-led local development <http://www.cornwallislesofscillygrowthprogramme.org.uk/community-led-local-development-shaping-bottom-economic-programme-cornwall/>

kehitystä. Brexitin myötä tähän on tulossa sekä poliittinen että rahoituksellinen tyhjiö, joka on aiheuttanut huolta niin Skotlannin saaristojärjestön, paikallisten julkisten toimijoiden kuin yksittäisten kansalaistenkin keskuudessa.

Skotlannin julkisista varoista tuetaan lauttaliikennettä mantereelta saaristojen suurimpiin satamiin. Sen sijaan saaristojen sisäinen lauttaliikenne on kunnallisesti tai yksityisesti hoidettu, joissain tapauksissa osarahoitettu julkisista varoista. Skotlannin liikennevirasto Transport Scotland tukee 32 lauttareittiä 64:stä.²²³ Lisäksi Skotlannin julkisista varoista tuetaan saariston lentokenttiä, kuten muitakin Skotlannin lentokenttiä.²²⁴

EU:n aluekehitysrahastoilla ja erityisesti maataloustuilla on ollut keskeinen merkitys saarten elinvoimaisuuden kannalta. Suurimmalla osasta Skotlannin saaria harjoitetaan maataloutta elinkeinona. Maaseuturahastosta osarahoitettu paikallinen kehittämistoiminta puolestaan on vahvistanut saariston omaehtoista kehittämistä. Ohjelmakauden 2014–2020 aluekehittämisrahoituksessa on kolme alueellista näkökulmaa: kaupungit, maaseutu ja siirtymäalue Ylämaa (Highlands) ja saaristo. Skotlannin aluekehittämissuunnitelmassa 2014–2020 Ylämaan ja saariston saama erityistuki painottuu laajakaistayhteyksien luomiseen ja matkailun kehittämiseen paikalliskulttuurin pohjalta.²²⁵ Skotlannin maaseudun kehittämissuunnitelmasta puolestaan tuetaan Ylämaita ja saaristoa korkeammalla EU-osarahoitusprosentilla.²²⁶

EU-tason myötä Skotlannin saaret ovat myös kytkeytyneet laajalti osaksi erilaisia Euroopan laajuisia saarten yhteistyöverkostoja ja ohjelmia, joita ovat monesti vauhdittaneet erilaiset EU:n rahastot kuten INTERREG-rahasto²²⁷.

Siitä huolimatta, että EU-rahastot ovat olleet keskeisessä asemassa saarten tukemisessa, maan suurimmilla saarilla on myös ollut aloitekykyä laittaa aluilleen erilaisia ohjelmia ja hankkeita. Vuonna 2013 kolmen suuren saaren saarineuvostot perustivat yhteisen työryhmän²²⁸, jonka tarkoituksena oli keskustella Skotlannin saaristoasioiden perustuslaillisesta reformista. Tämän aloitteen pohjalta muodostettiin ensimmäinen ministeriön saaristoasian työryhmä ja käynnistettiin ”Our Islands – Our Future”-kampanja. Konkreettisenä ohjelmaesimerkinä kampanjan myötä on mm. ”Rural and Islands Housing Funds”

223 Audit Scotland, Transport Scotland's ferry services (2017)

<http://www.audit-scotland.gov.uk/report/transport-scotland-ferry-services>

224 Scottish Government, Funding for Scottish Airports 2016-17: <https://beta.gov.scot/publications/foi-17-01860/>

225 European Regional Development Fund Operational Programme for Scotland 201–2020

<https://beta.gov.scot/publications/esif-operational-programmes-2014-2020/>

226 Scottish Government, Rural Development Programme for Scotland 2014–2020

<http://www.gov.scot/Topics/farmingrural/SRDP>

227 Scottish Islands Federation, Brexit Briefing <http://www.scottish-islands-federation.co.uk/s-i-f-brexite-briefing/>

228 The Scottish Parliament, Islands bill, path to legislation <https://digitalpublications.parliament.scot/ResearchBriefings/Report/2017/9/4/Islands--Scotland--Bill-1#The-path-to-legislation>

-rahoitusohjelma, joka on tukenut kohtuuhintaisten asuntojen rakentamista ja ostamista maaseudulla ja saaristoissa²²⁹.

Skotlannin nykyinen hallitus on sitoutunut hajauttamaan valtaa paikallistasolle.²³⁰ Hallitus on myös tarttunut saaristoneuvostojen aloitteellisuuteen ja asettanut saaristoasiat sen toimikaudella harjoittaman politiikan keskiöön. Skotlannissa aloitettiin saaristolain valmistelu vuonna 2017, ja se hyväksyttiin kesällä 2018.²³¹ Saaristolakia valmistelemaan perustettiin myös saaristoasioiden strateginen työryhmä, jotta saaristojen toimijat pääsevät mahdollisimman paljon tuomaan esiin näkemyksiään siitä, miten saaristolakia tulisi muotoilla²³². Ryhmä muodostui isoimpien saaristojen neuvostoista. Näitä saaria ovat: Argyll, Bute, Highland, North Ayrshire, Orkney, Shetland ja Western Isles. Ryhmä jatkoi aikaisemmin toimineen ministeriön saaristoasian ryhmän työtä.²³³ Saarien neuvostot saaristoilta: Orkney, Western Isles, Comhairle nan Eilean Siar ja Shetland Islands ovat kampanjoineet jo usean vuoden ajan laajemman itsehallinnon puolesta²³⁴.

Skotlannin saaristolaki velvoittaa muun muassa laatimaan strategisena asiakirjana kansallisen saaristo-ohjelman. Tämän lisäksi se velvoittaa keskeisiä julkisia toimijoita arvioimaan kaikessa aluepoliittisessa päätöksenteossa ja lainvalmistelussa uudistusten mahdolliset vaikutukset saaristoille. Laki myös velvoittaa paikallishallinnon (Boundary Commission) asettamaan asutuille saarille 1–2 valtuutettua vastaamaan niiden asioista.

Kesäkuussa 2018 voimaan tulleen Skotlannin saaristolain odotettuja hyötyjä ovat:

- Yhteistyön ja alueiden välisen tasa-arvon edistyminen, parempi saaristoasioiden ymmärrettävyys ja ratkaisut niiden ongelmiin,
- tehokkaampi resurssien käyttö,
- paikallisyhteisöiden voimaannuttaminen ja
- saaristojen kestävän kehityksen tukeminen²³⁵.

Skotlannin saaristojen elinvoimaisuuden kannalta on kriittistä, että uusi saaristolaki ja luonnosteltu saaristo-ohjelma onnistuvat paikkaamaan Brexitin luomaa tyhjiötä

229 Scottish Government, Rural housing fund <https://beta.gov.scot/policies/more-homes/rural-housing-fund/>

230 Scottish Government, the Government's Plan for Scotland 2016–2017 <http://www.gov.scot/Resource/0050/00505210.pdf>

231 Legislation.gov.uk, Islands (Scotland) Act 2018 <http://www.legislation.gov.uk/asp/2018/12/enacted>

232 Scottish Government, Islands Strategic Group <https://beta.gov.scot/groups/islands-strategic-group/>

233 The Scottish Parliament, Islands bill, background <https://digitalpublications.parliament.scot/ResearchBriefings/Report/2017/9/4/Islands--Scotland--Bill-1#Scotland-s-islands>

234 BBC News Scotland, 12.7.2017. 'Historic' islands bill published <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-highlands-islands-40247214>

235 Scottish Government, Empowering our Islands <https://beta.gov.scot/news/empowering-our-islands-2016-03-14/>

rahoituksen ja politiikkaohjelmien suhteen. Selvää on joka tapauksessa, että Brexit heikentää monella osa-alueella saarten asemaa niin Skotlannissa kuin myös esimerkiksi Pohjois-Irlannissa ja Walesissa.

Irlanti

Irlannin rannikkosaaret eivät muodosta selkeitä saaristoja. Asuttujen rannikkosaarten väestöpohja on myös niin pieni, että ne eivät voi muodostaa erillisiä hallinnollisia yksiköitä. Näin ollen Irlannin rannikkosaaret ovat hallinnollisesti osa rannikon kuntia.²³⁶ Irlannin saaripolitiikassa iirin kieli on korostunut, sillä kaksi kolmasosaa asutuista saarista on iirinkielisiä.

Irlannissa havahduttiin rannikkosaarten strategisen kehittämisen tarpeeseen 1990-luvun puolivälissä, koska saarten väestö sekä väheni että ikääntyi nopeasti. Vuonna 1996 Irlannin hallitus perusti ministeriöiden välisen koordinaatioryhmän, joka keskittyi integroituun saaristokehittämiseen.²³⁷ Tämän työn perustalta laadittiin strategia ”Report of the Interdepartmental Co-ordinating Committee on Island Development: A strategic framework for developing the offshore islands of Ireland”, joka sisälsi muun muassa rahoitusta parempiin yhteyksiin mantereelle sekä virallisen yhteistyön aluetoimijoiden kanssa Irlannin saarijärjestön (Comhdhail Oileain na hEireann) kautta. Tärkeä osa strategian toimeenpanoa oli Euroopan maaseuturahaston osarahoittama Leader II-ohjelma.²³⁸ Vuosina 2001–2011 Irlannin valtio on tukenut saariston kehittämistä (erityisesti yhteysaluksia ja lentoyhteyksiä) noin kymmenellä miljoonalla eurolla vuodessa.²³⁹

Kuusitoista rannikkosaarta perusti Irlannin saarijärjestön Comhdhail Oileain na hEireann (englanniksi Federation of the Irish Islands) vuonna 1984, sillä saariston sosioekonomiseen kehitykseen ei kiinnitetty valtakunnan politiikassa huomiota. 1990-luvulla järjestö muuttui osuuskunnaksi, ja Leader II-ohjelman alussa Comhdháilista tuli toimeenpaneva yritys (Leader company), jolloin sille avattiin toimisto ja palkattiin täysipäiväinen työntekijä. Vuosina 2002–2006 Comhdháil toimeenpani Irlannin maaseutuohjelman saariston osalta. Vuonna 2005 Irlannin hallitus myönsi järjestölle rahoitusta sen valtakunnallisen politiikan

236 Stephen A. Royle, ”A Dispersed Pressure Group: Comhdhail na nOiledn, the Federation of the Islands of Ireland”, *Irish Geography* 19(1986) 92–95, <http://irishgeography.ie/index.php/irishgeography/article/viewFile/716/582>

237 The Irish Times, 2.11.1996, ”Strategy to revitalise island life is welcomed”, <https://www.irishtimes.com/news/strategy-to-revitalise-island-life-is-welcomed-1.27495>

238 The Irish times, 3.2.1996, ”Offshore islands”, <https://www.irishtimes.com/opinion/offshore-islands-1.28032>

239 The Irish Times, 13.6.2011, ”Minister pledges support for islanders”, <https://www.irishtimes.com/news/minister-pledges-support-for-islanders-1.595039>

kehittämiseen.²⁴⁰ Järjestö toimeenpanee EU:n maaseuturahaston osarahoittamaa Leader-toimintaa ohjelmakaudella 2014–2020.²⁴¹

Irlannissa ei ole tällä hetkellä voimassa olevaa erillistä saaristostrategiaa tai saaristo-ohjelmaa. Rannikkosaarten kehitys on hallinnollisesti sijoitettu ministeriöön, joka hoitaa taide-, kulttuuriperintö-, aluekehitys-, maaseutukehitys- ja iiriasioita (Department of Arts, Heritage, Regional, Rural and the Gaeltacht Affairs). Rannikkosaarten kehitys on mukana tämän ministeriön strategiassa 2016–2019. Saariston kehittämisen painopisteenä on kestävien saariyhteisöjen tukeminen luomalla ja säilyttämällä työpaikkoja.²⁴² Lisäksi Irlannin maaseutuohjelmassa on erityistoimia rannikkosaarten ja niiden matkailun kehittämiseen.²⁴³ Rannikkosaarten asukkaiden tärkeä rooli meri- ja kalastuskulttuurin ylläpitäjinä ja säilyttäjinä on mainittu myös Irlannin kulttuuriperintöä vaalivan The Heritage Councilin politiikkapaperissa.²⁴⁴

Alueellisia strategioita löytyy ainoastaan Länsi-Corkin saariston integroitu saaristosuunnitelma (West Cork Islands Integrated Development plan²⁴⁵) seitsemälle saarelle Corkin saaristossa. Länsi-Corkin saariston asukasyhdistys West Cork Community Council on aktiivinen aluekehittäjä, joka on mm. laatinut vision Länsi-Corkin saaristoille vuoteen 2040 Irlannin kansallista strategiaa 2040 varten.²⁴⁶

5.4 Etelä-Eurooppa: Kroatia, Kreikka ja Italia

Kroatia

Kroatian saaristopolitiikka perustuu vuonna 1999 voimaan tulleeseen saaristolakiin,²⁴⁷ joka muun muassa edellyttää asutuilta saarilta kestävän kehityksen suunnitelmaa, joka linjaa investoinnit saaren talouteen, määrittelee saariston asukkaiden oikeuksia (esim. vapaus

240 Federation of the Irish Islands <http://oileain.net/>

241 Federation of the Irish Islands, Leader 2014–2020, <http://oileain.ie/leader-2014-2020/>

242 Department of Arts, Heritage, Regional, Rural and Gaeltacht Affairs, Statement of Strategy 2016–2019 https://www.chg.gov.ie/app/uploads/2015/07/statement_of_strategy_2016-2019_english_version.pdf

243 Government of Ireland, Realising our Rural Potential. Rural Ireland Action Plan, <https://www.chg.gov.ie/app/uploads/2016/07/rural-ireland-action-plan.pdf>

244 The Heritage Council, Conserving Ireland's Maritime Heritage https://www.heritagecouncil.ie/content/files/conserving_irelands_maritime_heritage_2006_2mb.pdf

245 West Cork Islands Integrated Development Plan (2010), <http://www.askaboutireland.ie/enfo/irelands-environment/county-focus/cork/islands/west-cork-islands-strategy.pdf>

246 West Cork Community Council, Our vision for the West Cork Islands in 2040, <http://npf.ie/wp-content/uploads/2017/09/0525-The-West-Cork-Islands-Community-Council.compressed.pdf>

247 Zakon o otocima 34/1999 https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/1999_04_34_706.html

siltamaksuista, alennus lauttamaksuista, vapaa kalastusoikeus, tuettu veden hinta, tuetut asuntolainat tai vuokratkatto valtion työntekijöille) ja luo alkuperämerkin ”Kroatian saarituote”. Lisäksi saaristolaille luotiin kansallinen saaristo-ohjelma, määriteltiin saaristopolitiikkaan kuuluvat sektorit ja luotiin ministeriötasoinen saaristokomitea. Lailla pyrittiin myös vaikuttamaan saaritalouteen tukemalla yrityksiä, joiden työntekijöiden pysyvä osoite on saaristossa sekä erityisesti niitä yrityksiä, joiden pääkonttori on saarilla. Lisäksi saarille investoiville yrityksille luotiin suotuisa lainajärjestelmä.

Vuoden 1999 saaristolakia on tähän mennessä muutettu kolme kertaa, vuosina 1999²⁴⁸, 2002²⁴⁹ ja 2006²⁵⁰. Muutokset ovat koskeneet erityisesti asuttujen saarien listausta, investointilainoihin liittyviä tarkempia määrittelyjä sekä saaristokomitean tehtäviä. Alun perin saarikomitean jäsenenä oli ministeriön, parlamentin, hallituksen sekä saarten edustajia. Komitean tehtäviin kuului saaristo-ohjelman vuosittaisen toimeenpanosuunnitelman kommentointi sekä toimeenpanon seuranta, arviointi ja raportointi hallitukselle. Vuoden 2002 lakimuutoksen yhteydessä saarikomitean tehtävät poistettiin.

Kroatian saaristolakia on pyritty muuttamaan jo useaan otteeseen. Viimeisin uudistusprosessi lähti käyntiin vuonna 2017, lakivalmistelu aloitettiin maaliskuussa 2017, ja laki eteni julkiseen konsultaatioon elokuussa 2017. Joulukuussa 2017 Kroatian hallitus antoi konsultaation pohjalta täydennetyn version, jossa on mukana mm. saariston pysyvän asukkaana määritelmä, kansalaisyhteiskunnan ja asukkaiden edustus saarikomiteassa, vahvempia ja konkreettisempia kannustimia kansalaisyhteiskunnan toimille saarilla ja saarelaisten etuuksien parempi valvonta.²⁵¹ Uusi saaristolaki ei ole vielä edennyt parlamentin käsittelyyn, mutta sen odotetaan tulevaan voimaan vielä vuoden 2018 aikana.

Saarijärjestö Otcni Sabor²⁵² sekä uudempi saaristolaisten verkosto²⁵³ Pokret Otoka²⁵⁴ ajoivat lain laatimisvaiheessa vahvempaa paikallista päätäntävaltaa saarten kehittämistoimista sekä saaristolaisten vaikutusmahdollisuuksia valtakunnalliseen saaristopolitiikkaan. Saarten hajanaisten paikallishallintojen ja vahvan keskushallintovetoisen saaristopolitiikan on todettu johtavan saaristopolitiikkaan, joka ei tue saariston kehittymistä. Suurin osa

248 Udrebu o dopuni zakona o otocima 149/1999
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1999_12_149_2276.html

249 Zakon o izmjenama i dopunama zakona o otocima 32/2002
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_03_32_698.html

250 Zakon o izmjenama i dopunama zakona o otocima 33/2006
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2006_03_33_862.html

251 Total Croatia News 13.12.2017, "Island movement's proposals included in new law on islands"
<https://www.total-croatia-news.com/lifestyle/23911-island-movement-s-proposals-included-in-new-law-on-islands>

252 Otcni Sabor <https://www.otocnisabor.hr/>

253 Total Croatia News, 25.10.2017, "Island movement Sets Sail"
<https://www.total-croatia-news.com/item/14600-island-movement-sets-sail>

254 Pokret Otoka <https://www.otoci.eu/>

saaristotuesta menee fyysisiin investointeihin ja turismin kehittämiseen, kun taas investoinnit terveydenhuoltoon ja koulutukseen tuottaisivat pitkällä aikavälillä parempia tuloksia.²⁵⁵

Hallinnollisesti saaristoasiat ovat Kroatiassa sijoitettu aluekehittämisen- ja EU-rahastoministeriöön, jossa on oma saariosasto. Ennen vuotta 2011 saaristoasiat olivat meri-, liikenne- ja infrastruktuuriministeriössä saaristo- ja rannikkokehitysosastolla. Aluekehittämisen- ja EU-rahastoministeriö toimeenpanee saaristo-ohjelmaa sekä muita saariin liittyviä kehittämistoimia.

Kroatian saarilakiin perustuvan saaristo-ohjelman tavoitteena on luoda edellytyksiä kestäväälle taloudelliselle ja sosiaaliselle kehitykselle ja siten parantaa elämänlaatua saarilla. Saaristo-ohjelmaa toteuttavat sektoriministeriöt, ja ohjelman toteutuksesta raportoidaan vuosittain vuosiraporteilla, jotka erittelevät sektoriministeriöiden ja muiden valtiollisten toimijoiden (mm. posti ja puhelinyhtiö) tuki saaristolle. Vuodesta 2011 lähtien tuki on ollut yli miljardi Kroatian kunaa eli noin 150 miljoonaa euroa vuosittain.²⁵⁶ Saaristo-ohjelmasta rahoitetaan myös kunta- ja aluehallintoviranomaisten vetämiä pieniä infrastruktuurihankkeita seuraavilla aloilla: koulutus, sosiaalitoimi, kulttuuri, urheilu, urheilu, urheilu, urheilu, urheilu ja muut palvelut, energiansäästö ja uusiutuvat energialähteet.²⁵⁷ Lisäksi saarten paikallisyhdistyksille on vuodesta 2017 lähtien annettu tukea pienien (20 000–27 500 Kroatian kunaa eli noin 2 700–3 300 euroa) paikallishankkeiden toteuttamiseen. Vuonna 2017 tukea annettiin 490 500 kunaa (~66 400 euroa) yhteensä 22 hankkeelle.²⁵⁸ Aluekehittämisen- ja EU-rahastoministeriö tukee myös saarten alueellisten hankekoordinaattorien työtä, jotta hyvät hankeideat tunnustetaan ja hankehakijoita pystytään tukea onnistuneen hakemuksen ja projektin tekemisessä. Tähän kapasiteetinvahvistamistyöhön on varattu 8 miljoonaa Kroatian kunaa (noin 1 miljoonaa euroa) vuosina 2015–2017.²⁵⁹

Kroatian saaristoa tuetaan lisäksi EU-varoin. Rakennerahasto-ohjelmasta erityistoimia saaristossa ovat mm. kiinteän tieyhteyden ja laajakaistayhteyden rakentaminen²⁶⁰ sekä

255 Sloboda Dalmacija 30.8.2015 "Otočani: Dosta nam je hotela, za spas otoka ključne su škole i ambulante!" <https://www.slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split-zupanija/clanak/id/284642/otocani-dosta-nam-je-hotela-za-spas-otoka-kljucne-su-skole-i-ambulante>

256 Saarilain toimeenpanokertomukset vuosilta 2011–2017 <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/otoci-i-priobalje/zakon-o-otocima/146>

257 Program Razvoja Otocni U. 2018 Godini https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/O%20ministarstvu/Regionalni%20razvoj/Otoci%20i%20priobalje/Razvoj%20otoka%202018//Program%20razvoja%20otoka%20u%202018._15_1_2018.pdf

258 Potpore otočnim udrugama (Tuki saariyhdistyksille) <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/otoci-i-priobalje/potpore-otocnim-udrugama/137>

259 Priprema temelja za korištenje sredstava iz fondova Europske unije <https://razvoj.gov.hr/priprema-temelja-za-koristenje-sredstava-iz-fondova-europske-unije-stvaranje-baze-projekt-nih-ideja-na-podrucju-otoka-republike-hrvatske-projekt-otoci/3105>

260 Competitiveness and Cohesion OP Croatia http://ec.europa.eu/regional_policy/EN/atlas/programmes/2014-2020/croatia/2014HR16M1OP001

vesihuollon parantaminen.²⁶¹ Maaseutuohjelmasta maksetaan, tavallisten toimenpiteiden lisäksi, saarille luonnonhaittakorvausta sekä tuetaan saariston alkuperäisrotuisten lampaiden kasvatusta.²⁶² Lisäksi saarten omaehtoista kehittämistä tuetaan Leader-toimenpiteen kautta. Kroatian 65 paikallisesta toimintaryhmästä kymmenen sijaitsee joko kokonaan tai osittain saaristossa.²⁶³

Kroatiassa on myös 14 paikallista kalatalousryhmää, joita rahoitetaan Euroopan meri- ja kalatalousrahastosta.²⁶⁴ Kroatian saarijärjestön (Otocni Sabor) mukaan maaseutuohjelman luomia mahdollisuuksia ei kuitenkaan voi käyttää kunnolla saarilla, koska kansalliset säädökset rajoittavat turismin kehittämistä nk. turismialueilla. Koska saaret on määritelty näiksi alueiksi, ei maaseudun kehittämisvaroja (toimenpide 6.2 yrityksen perustamistuki muuhun kuin maataloustoimintaan maaseutualueilla) voi käyttää turismiin liittyviin yrityksiin (esim. maatilakauppa) saarilla lainkaan.²⁶⁵

Kreikka

Saariston ja vuoristoalueiden erityisasema²⁶⁶ sekä niiden taloudellinen ja alueellinen kehittäminen²⁶⁷ lisättiin Kreikan perustuslakiin vuonna 2001. Siitä huolimatta Kreikalla ei ole kansallista saaristostrategiaa tai -ohjelmaa ja saaristojen päävastuullinen strateginen kehittäminen onkin pääosin ollut EU-ohjelmien varassa. Vastuullinen ministeriö saaristoasioissa on merenkulku- ja saaristoministeriö²⁶⁸, mutta sen toiminta on painottunut enemmänkin vesistöihin kuin saariin. Vuodesta 2015 lähtien merenkulku- ja saaristoministeriössä on ollut saaristopolitiikasta vastaava varaministeri.²⁶⁹ Saaristoja on pyritty huomioimaan paremmin aluekehityksessä ja politiikan muotoilussa säätämällä lainmukaisina toimijoina saaristopolitiikan valtuusto ja saaristokehityksen instituutti, mutta ne eivät ole toistaiseksi olleet operatiivisessa toiminnassa²⁷⁰.

261 European Commission, Regional Policy "Better access to drinking water in Croatia thanks to Cohesion Policy investments" http://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/news/2017/09/09-04-2017-better-access-to-drinking-water-in-croatia-thanks-to-cohesion-policy-investments

262 Croatian Rural Development Programme 2014–2020 http://ruralnirazvoj.hr/files/documents/Programme_2014HR06RDNP001_4_2_en.pdf

263 Croatian Rural Development Network <http://www.hmrr.hr/en/leader/lags-in-croatia/>

264 Croatian Rural Development Network <http://www.hmrr.hr/hr/leader/hrvatski-flag-ovi/>

265 Otocni Sabor, <https://www.otocnisabor.hr/novost/118/drage-otočanke-i-otočani-da-li-smo-mi-građani-drog-reda-u-republici-hrvatskoj-zato-što-živimo-na-otocima>

266 Kreikan perustuslaki §100(4)

267 Kreikan perustuslaki §106(1)

268 Ministry of Marine and Islands Policy <http://www.ypai.gr/>

269 Greek News Agenda, Island Policy: Nectarios Santorinios on Insularity and the need for equal growth for the islands, 20.8.2017 <http://www.greeknewsagenda.gr/index.php/interviews/government-policy/6516-santorinios>

270 European Small Islands Federation, Atlas of the Small Islands (2016) <https://europeansmallislands.files.wordpress.com/2014/11/atlas-of-the-esin-islands-27-91.pdf>

Kreikka on perinteisesti ollut hyvin keskushallintovetoinen maa ja sen vaikutukset ovat näkyneet maaseudulla ja saaristossa vähäisinä resursseina ja heikkona itsehallintona. Pahimmillaan pienimmillä saarilla on ollut yksi viranomainen, jonka toiminta on ollut täysin riippuvaista keskushallinnon resursseista. Vuonna 1997 toimeenpantu "Kapodistrias"-reformi ja myöhemmin toimeenpantu "Kallikratis"-reformi ovat edelleen vähentäneet kuntahallintojen määrää saarilla sekä vähentänyt näiden työntekijöitä.

Yllä mainituista olosuhteista johtuen ei ole yllättävää, että Kreikka on saanut laajalti tukea EU:n aluekehitysrahastoista koheesiopolitiikan periaatteita noudattaen. Erityisesti saaritoihin kytkeytyviä ohjelmia on ollut jo aikaisemmillä ohjelmakausilla, esimerkkinä ohjelmakauden 2007–2013 "Operational Programme 'Crete and the Aegean Islands'". Tälläkin ohjelmakaudella on niin kasainvälisiä, kansallisia kuin spesifisti alueellisia ohjelmia, jotka tukevat muun muassa saarien taloudellista kehitystä kuten yritysten ja työpaikkojen luomista. Esimerkkejä saariin kohdistuvista ohjelmista ovat Ionian islands OP, Crete OP, South & North Aegean OPs ja Interreg V-A Greece-Cyprus²⁷¹. Maaseudun kehittämissuunnitelman kautta Kreikassa rahoitetaan 50 paikallista kehittämissuunnitelmaa, joista Kreetalla on 5, Etelä-Egeanmeren saarilla 2, Pohjois-Egeanmeren saarilla 4, Joonian saarilla 3 ja Attikan saarilla 1.²⁷²

Kreikan maaseutuohjelman kautta saaristoalueiden tukitaso on korkeampi useissa toimenpiteissä hanke- ja yritystuille. Lisäksi useiden toimenpiteiden valintakriteereissä on lisäpisteitä, jos investointi tehdään saaristossa. Saaristoalueiden maataloustuotantoa tuetaan myös luonnonhaittakorvauksen kautta.²⁷³

Kreikan kansalliset saaristokehitystoimet liittyvät pääosin infrastruktuuriin, vesihuoltoon²⁷⁴ sekä valtion tukemiin yhdysaluksiin ja lentokenttiin.²⁷⁵ Pohjois- ja Etelä-Egeanmeren saarille on tehty erityinen kehityssuunnitelma, jota tuetaan kansallisen investointiohjelman puitteissa. Maaliskuussa 2018 merenkulku- ja saaristoministeriö tiedotti, että 101

271 European Commission, EU regional and urban development, Programmes http://ec.europa.eu/regional_policy/en/atlas/programmes/?search=1&keywords=&countryCode=EL&regionId=ALL&themeld=ALL&programType=ALL&objectiveld=ALL&periodId=3

272 Greek National Rural Network, List of Greek LAGs, https://ead.gr/wp-content/uploads/2017/09/OMAΔΕΣ-ΤΟΠΙΚΗΣ-ΔΡΑΣΗΣ_1_2018.pdf

273 Sähköposti Kreikan maaseutuverkostolta 4.6.2018

274 Greek News Agenda, Island Policy: Nectarios Santorinios on Insularity and the need for equal growth for the islands, 20.8.2017 <http://www.greeknewsagenda.gr/index.php/interviews/government-policy/6516-santorinios>

275 Athens News Agency, Santorinios: Transport subsidies planned to offset higher cost of island living, 12.5.2018, <http://www.amna.gr/en/article/256588/Santorinios-Transport-subsidies-planned-to-offset-higher-cost-of-island-living>

paikallishallinnon hakemaa hanketta tuetaan 180 miljoonalla eurolla.²⁷⁶ Lisäksi saaristoja kytketään mantereen sähköverkkoihin.²⁷⁷

The Hellenic Small Islands Network (HSIN) on Kreikan kansallinen saaristojärjestö, jonka fokuksena on tukea saarien kestävästä kehitystä ja niiden itsehallinnollista asemaa. Kestävä kehitys ja sosiaalinen koheesio ovat verkoston päätavoitteita. Verkosto onkin jäsenenä alianssissa, jossa eri toimijat ovat lyöttäytyneet yhteen EU:n koheesipolitiikan lisäämisen ja jatkumisen vuoksi²⁷⁸.

Italia

1950-luvulta 1990-luvun alkuun saakka Italian aluepolitiikka tarkoitti lähinnä kehittämättömämmän Etelä-Italian tukipolitiikkaa erityisten instituutioiden kautta. Vuonna 1992 aluepolitiikkaa muutettiin tukemaan jälkeenjääneitä alueita koko maassa. Italiassa on monitasoinen (kunta / kaupunki, lääni, alue, valtio) hallinto, jonka valtasuhteet ovat muuttuneet perustuslakimuutosten johdosta vuosien saatossa. Saarista tai saarten asemasta ei ole mainintaa Italian perustuslaissa. Keväällä 2018 Sardinia, Sisilia ja Italian pienet saaret tekivät kansalaisaloitteen saarten aseman määrittelystä Italian perustuslaissa.²⁷⁹ Saarten erityisasemaa voisi siten käyttää koherentin politiikan ja saarille edullisempien valtioneuvoston sääntöjen pohjalla parantamaan saarten kilpailuasemaa.²⁸⁰

Tällä hetkellä Italian alueilla (regione) on toimivalta alueen taloudellisessa kehittämisessä. Italian talouskehityksen ministeriö on vastuussa teollisuus- ja energiapolitiikasta.²⁸¹ Aluepolitiikassa valtiolla on tärkeä rooli EU-ohjelmien laatimisessa ja neuvottelussa. Alueelliset viranomaiset ovat usein toimeenpanevassa roolissa. Poikkeuksena on maaseuturahasto, jossa jokaisella Italian alueella on oma ohjelmansa.

Pienten saarten tärkeys alueellisessa aluekehitysjärjestelmässä vaihtelee alueittain. Esimerkiksi Sisilian hallinnossa on oma pienten saarten koordinaatioryhmä, joka suunnittelee

276 Athens News Agency, 101 projects of 180 mln euros on the Aegean islands , 16.6.2018, <http://www.amna.gr/en/article/239776/101-projects-of-180-mln-euros-on-the-Aegean-islands->

277 Athens News Agency, PM to inaugurate four islands' connection to mainland power grid on Monday, 18.3.2018, <http://www.amna.gr/en/article/240363/PM-to-inaugurate-four-islands-connection-to-mainland-power-grid-on-Monday>

278 Hellenic Small Islands Network http://www.smallislands.org/18/1/archives_news/?recID=90

279 La Provincia del Sulcis Iglesiente, "Sardegna, Sicilia e Isole Minori unite nella battaglia per il principio di insularità", 13.3.2018, <http://www.laprovinciadelsulcisiglesiente.com/wordpress/2018/03/sardegna-sicilia-e-isole-minori-unite-nella-battaglia-per-il-principio-di-insularita/>

280 TE News, "Cosa vuol dire principio di insularita' in costituzione?" 3.4.2018, <http://www.tenews.it/giornale/2018/04/03/cosa-vuol-dire-principio-di-insularita-in-costituzione-74381/>

281 OECD, Regional Policy Profile Italy <https://www.oecd.org/regional/regional-policy/profile-Italy.pdf>

pienten saarten kehityspolitiikkaa ja toimeenpanee sitä.²⁸² Sardiassa puolestaan tällaista ei ole.

Italiassa ei ole erillistä saaristostrategiaa tai -lakia. Saariston kehittämisessä keskiössä ovat suurten saarten (Sisilia ja Sardinia) kehittämistoimet. Pienille saarille on kuitenkin sekä valtiollista että alueellista tukea sekä erillishankkeita. 2000-luvun alussa pienten saarten kehittäminen valtion toimesta keskittyi vesihuollon järjestämiseen. Italian hallitus perusti vuoden 2008 budjettilain yhteydessä pienten saarten kehittämisrahaston, josta tuetaan erityistoimin pienten saarten energia-, liikenne, ja kilpailukykysektoreita elämänlaadun ja -edellytysten parantamiseksi pienillä saarilla. Kehittämisrahastosta jaettiin vuosina 2007 ja 2008 yhteensä 40 miljoonaa euroa²⁸³ saariston kunnille hanke- ja investointitoimintaan.²⁸⁴ Kansallinen pienten saarikuntien järjestön (ACIM²⁸⁵) mielestä saarille kuitenkin pitäisi olla erillinen kehittämisohjelma.²⁸⁶ Saarikuntien järjestön 2016 tekemän saarimanifestin mukaan saarille tulee luoda uusi talouden kehitysmalli edistämällä julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuutta matkailun, kulttuurin, ympäristön, maatalouden ja vihreän talouden aloilla.²⁸⁷ Viime vuosina Italian valtion tuki pienille saarille on näkynyt erityisesti uusiutuvan energian tuessa²⁸⁸ sekä kulttuurin ja turismin tukemisessa²⁸⁹. Kestävällä kehityksellä (jätehuolto mukaan lukien²⁹⁰) on huomattava painoarvo pienten saarten kehityspyrkimyksissä.²⁹¹

282 Regione Sicilia, Coordinamento Attività Isole Minori, http://pti.regione.sicilia.it/portal/page/portal/PIR_PORTALE/PIR_LaStrutturaRegionale/PIR_Presidenza della Regione/PIR_SegreteriaGenerale/PIR_4888371.753747488/PIR_5248543.261626217

283 Presidenza del Consiglio dei Ministri, Dipartimento per gli Affari Regionali e le Autonomie, Fondo di sviluppo delle isole minori <http://www.affariregionali.gov.it/attivita/aree-tematiche/ripartizione-dei-fondi-e-azioni-di-tutela-isole-minori/fondo-di-sviluppo-delle-isole-minori/>

284 Art 2 (41) della legge 24 dicembre 2007, n. 244 Disposizioni per la formazione del bilancio annuale e pluriennale dello Stato (legge finanziaria 2008) <http://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2007/12/28/007G0264/sg>

285 Associazione Nazionale Comune Isole Minori http://www.ancim.it/chi_siamo/

286 Conferenza delle regioni e delle province autonome, "Isole minori" 2.7.2009 <http://www.regioni.it/upload/soleminori2lu09.pdf>

287 La Repubblica, "C'è un Manifesto per lo sviluppo delle isole minori italiane" 29.5.2016 http://www.repubblica.it/ambiente/2016/05/29/news/c_e_un_manifesto_per_lo_sviluppo_delle_isole_minori_italiane-140864047/

288 Ministero del Sviluppo Economico, Decreto 14 febbraio 2017, Disposizioni per la progressiva copertura del fabbisogno delle isole minori non interconnesse attraverso energia da fonti rinnovabili. (17A03304) http://www.mise.gov.it/images/stories/normativa/decreto_ministeriale_14_febbraio_2017_energia_isole_minori.pdf

289 Ministero dei beni e delle attività culturali e del turismo, Contratto di sviluppo per i beni culturali e il turismo nelle isole Italiane e del Mediterraneo http://www.beniculturali.it/mibac/multimedia/MiBAC/documents/1480520494088_Contratto.pdf

290 Fondazione Sviluppo Sostenibile, La Gestione dei Rifiuti nelle Isole Minori, 19.7.2017, https://www.fondazionevilupposostenibile.org/wp-content/uploads/dlm_uploads/2017/06/La-Gestione-dei-Rifiuti-nelle-Isole-Minori_-giugno-2017.pdf

291 Fondazione Sviluppo Sostenibile, Manifesto delle isole minori, 10 proposte per lo sviluppo sostenibile, 19.7.2017, <https://www.fondazionevilupposostenibile.org/manifesto-isole-minori-10-proposte-lo-sviluppo-sostenibile/>

6 Järvet ja joet politiikkatekijöinä Euroopassa

Suurimmassa osassa Euroopan maita järviin liittyvät strategiat ja politiikat liittyvät veden laatuun²⁹², ympäristöön ja matkailuun, ja ne ovat erillisstrategioita ilman itse järveen tai sen ympäristöön liittyvää integroitua aluekehittämissuunnitelmaa. Lisäksi järvialueiden kalatalousleader-ryhmien alueelliset kehittämissstrategiat keskittyvät ammattikalastuksen ja kalastusmatkailun kehittämiseen. Matkailustrategioissa ja matkailun tilastoinneissa järviä ei ole useinkaan eroteltu, vaan niissä puhutaan yleisesti järvialueista. Jokimatkailun kehittämistä tutkitaan tarkemmin. Esimerkiksi Euroopan komission rahoittamassa European Inland Navigation Market Observation -raportissa kerätään tietoa Euroopan jokimatkailusta sekä rahtikuljetuksesta Euroopan joilla.²⁹³

Tämän tutkimuksen kattamista maista integroitua järvialueen strategista kehittämistä löytyi vain Unkarista (Balaton), ja Virosta (Peipsi). Ruotsissa Vänern-järven ympäryskunnilla on Vänernsamarbetet-yhdistys, joka tavoittelee Vänernin alueen yhteistyön ja elinkeinoelämän kestävä kehitystä, erityisesti sisävesiliikenteen ja matkailun aloilla.²⁹⁴ Lisäksi Warmia-Masurian alueellisessa kehittämissstrategiassa järvimatkailulla on suuri rooli.

Jokiin liittyviä strategioita löytyi Euroopasta hyvin vähän. Suurin osa jokiin liittyvistä strategisista toimista johtaa Euroopan Unionin vesiensuojelu- ja logistiikkapolitiikkoihin. Lisäksi Tonavan alueella on vuodesta 2011 toimeenpantu EU:n Tonavan alueen strategiaa. Joki-alueilla on kuitenkin tehty yhteistyötä jo ennen Euroopan Unionia. Nimittäin navigointikel-poisilla joilla (Tonava, Rein, Mosel, Tonava) on jo vuosikymmeniä ollut omat kansainväliset jokikomissionsa, joille joenvarsivaltiot ovat sopimuksin valtuuttaneet vastuun vesiliikenteen hallinnoimisesta. Suomella ja Ruotsillakin on vuodesta 1971 ollut rajajokikomissio, joka edistää yhteistyötä vesi- ja kalastusasioissa Tornionjoen vesistöalueella.²⁹⁵

292 Vesipuidedirektiivin 2000/60/EY velvoite

293 European Inland Navigation Market Observation <https://www.inland-navigation-market.org/en/>

294 Vänernsamarbetet <http://vanern.org/>

295 Suomalais-ruotsalainen rajajokikomissio <http://fsgk.se/>

6.1 Euroopan unioni

Euroopan unionin politiikkatoimet järvi- ja jokialueilla painottuvat vesiensuojeluun ja logistiikkaan. Lisäksi Euroopan unionin matkailustrategia liittyy epäsuorasti järvi- ja jokialueisiin. Järvi- ja jokialueiden kehitystä tuetaan myös koheesio-, aluekehitys-, kalatalous- ja maaseuturahastojen ohjelmien ja hankkeiden avulla.

Euroopan unionin vesistöpolitiikka painottaa vesistöjen ja vesivarantojen suojelemista. Vesiensuojelua edistää erityisesti vesipolitiikan puitedirektiivi 2000/60/EY, joka tuli voimaan vuonna 2000. Vesipuitedirektiivin vesiensuojelutavoitetta täydentää muu veden käyttöön ja laatuun liittyvä lainsäädäntö, muun muassa direktiivi ympäristölaatuormeista vesipolitiikan alalla 2008/105/EY, uimavesidirektiivi 2006/27/EY, nitraattidirektiivi (91/676/ETY) sekä yhdyskuntajätevesidirektiivi (91/271/ETY).

Vesipuitedirektiivin tavoitteena on ollut, että Euroopan vesistöjen tila olisi hyvä vuoteen 2015 mennessä. Direktiivin tarkoituksena on varmistaa Euroopan unionin alueella puhtaan veden riittävyys sen asukkaille ja elinkeinoelämälle, turvata vesistöjen ekologinen tila ja suojata niiden kestävää käyttöä. Vesipuitedirektiivi velvoittaa jäsenvaltioita hoitamaan ja suojelemaan omia vesistöjään ja pohjavesiään sekä tekemään yhteistyötä yli valtiorajojen hoitaessaan EU:n vesistöaluetta kokonaisuutena. Maiden pääinstrumentteja direktiivin puitteissa ovat joki- tai vesialueiden hoitosuunnitelmat (River Basin Management Plans – RBMPs) ja erilaiset muut ohjelmat.

Vuodesta 2013 lähtien Euroopan unioni on toimeenpannut liikenneinfrastrukturipolitiikka Euroopan laajuisen liikenneverkon (TEN-T) kehittämiseksi kehityskäytävien kautta.²⁹⁶ Usean kehityskäytävän (Rein-Tonava²⁹⁷, Rein-Alpit²⁹⁸, Pohjanmeri-Baltia²⁹⁹, Pohjanmeri-Välimeri³⁰⁰) tunnistettuihin prioriteettihankkeisiin kuuluu kansainvälisen sisävesiliikenteen parannus eri Euroopan joilla ja kanavilla. Sisävesiliikenne on tärkeä kuljetusreitti Euroopassa. Eurostatin mukaan vuonna 2016 Euroopan sisävesillä kuljetettiin 554 tonnia

296 Euroopan komissio, Kuljetus ja Liikenne, TEN-T -käytävät, <https://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure/ten-t-guidelines/>

297 Euroopan komissio, Kuljetus ja Liikenne, Rein-Tonava -käytävä https://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure/rhine-danube_en

298 Euroopan komissio, Kuljetus ja Liikenne, Rein-Alpit -käytävä https://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure/rhine-alpine_en

299 Euroopan komissio, Kuljetus ja Liikenne, Pohjanmeri-Baltia -käytävä https://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure/north-sea-baltic_en

300 Euroopan komissio, Kuljetus ja Liikenne, Pohjanmeri-Välimeri -käytävä https://ec.europa.eu/transport/themes/infrastructure/north-sea-mediterranean_en

tuotteita, erityisesti malmia ja kaivannaisia sekä kivihiiltä. Eniten sisävesikuljetuksia oli Alankomaissa ja Saksassa.³⁰¹

Järvi- ja jokialueiden kehittymistä tuetaan EU:n varoin myös koheesio-, aluekehitys-, katalalous- ja maaseuturahastojen ohjelmien ja hankkeiden avulla. EU:n osarahoittamien Interreg-hankkeiden joukossa on muutama järviin liittyvä projekti, kuten Interreg Central Baltic -ohjelman rahoittama Lakesperience³⁰², joka pyrkii kehittämään järvimatkailua Suomessa, Ruotsissa, Virossa ja Latviassa sekä edellisellä ohjelmakaudella toteutettu LakeAdmin -hanke³⁰³, jolla kartoitettiin järvien kunnostustoimenpiteitä Euroopassa. Jokialueiden kehittämiseen on myös toteutettu Interreg-hankkeita, kuten EMMA,³⁰⁴ joka kehittää Itämeren maiden sisävesiliikennettä. Lisäksi Tonavan alueen kehittämiseen on oma alueellinen yhteistyöohjelma Interreg Danube Transnational Programme³⁰⁵.

Case: Tonavan alueen strategia

EU:n Tonavan alueen strategia (EU Strategy for the Danube Region, EUSDR³⁰⁶) hyväksyttiin vuonna 2011 toisena makroaluestrategiana. Strategia kehitettiin yhteistyössä EU:n komission ja Tonavan alueen maiden sekä keskeisten sidosryhmien kanssa. Strategia tuo yhteen 14 valtiota Tonavan varrella ja ulottuu yhteensä alueelle, jolla asuu 112 miljoonaa henkilöä. Tonavan alue kokonaisuudessaan on siis varsin merkittävä kattaessaan viidenneksen EU:n väestöstä ja havainnollistaa hyvin sitä, millainen merkitys tällaisella massiivisella vesistöllä voi olla. Tonava onkin maailman kansainvälinen joki ja se tuo mukanaan omat haasteensa; Tonavan varrella on niin EU:n menestyneimpiä kuin köyhimpiä valtiota ja tämä edellyttää alueen kokonaisvaltaista strategista kehittämistä, että ympäristö saadaan niin ekologisilla kuin sosiaalisilla mittareilla hyvinvoivaksi.

Tonavan alueen strategian tavoitteena on muun muassa: parantaa kulkuyhteyksiä, rohkaista kestävämpiin energiaratkaisuihin, edistää paikalliskulttuurien huomioimista ja turismia, palauttaa vesistön kunto entiselleen, hallinnoida ympäristöllisiä riskejä, säilyttää alueen biodiversiteettiä, kehittää tietoyhteiskuntaa, tukea yrityksiä ja ihmisiä ja tuoda toimijat yhteen turvallisuuden luomiseksi. Strategia ei perustu rahalliseen tukeen vaan sen määrä on hyödyntää jo olemassa olevia resursseja. Strategian keskiössä on alueen välisten toimijoiden yhteistyön lisääminen ja synergiaetujen löytäminen.

301 Eurostat, Inland Waterway Transport Statistics, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Inland_waterway_transport_statistics

302 Lakesperience, <https://www.baltic.org/project/lakesperience/>

303 LakeAdmin <https://lakeadmin.savonia.fi/>

304 Enhancing freight Mobility and logistics in the BSR by strengthening inland waterway and river sea transport and proMoting new internAtional shipping services (EMMA) <https://projects.interreg-baltic.eu/projects/emma-20.html>

305 Interreg Danube Transnational Programme <http://www.interreg-danube.eu/about-dtp/programme-presentation>

306 EU Strategy for the Danube Region <http://www.danube-region.eu/>

Tonavan alueen strategian toimeenpano aloitettiin vuonna 2011. Sen jälkeen useita tärkeitä makroalueellisia projekteja on käynnistynyt mm. liikenneyhteyksien ja ilmastonmuutoksen torjunnassa. Strategia on onnistunut tehtävässään luoda uusia yhteistyön rakenteita ja kehittää monikulttuurista dialogia. Se on myös onnistunut vahvistamaan koordinoitua ja luomaan synergioita eri politiikkalinjojen ja instituutioiden välillä. Konkreettisia tuloksia ovat tuoneet muun muassa SEERISK, FAIRWAY, Danube River Forum ja Empowering Young People – Connection Europe -projektit. Näiden myötä on saavutettu parempaa riskien hallintaa esimerkiksi tulviin liittyen, purettu esteitä alueen navigointiin liittyen ja onnistuttu osallistamaan nuoria alueen kehittämiseen.

6.2 Pohjois-Eurooppa

Case: Ruotsin vesienhoitosuunnitelmat

Ruotsilla on kaksi kansallista vesialuesuunnitelmaa, jotka ovat voimassa vuodesta 2016 vuoteen 2021. Joki/vesialueiden hoitosuunnitelmien toimeenpano on jaettu alueellisten viranomaisten vastuulle. Ruotsilla on viisi vesipiiriä joista kolme jakavat kansainvälisiä vesistöjä Norjan ja Suomen kanssa. Vesipiirit on jaoteltu merialueittain (Pohjanlahti, Selkämeri, Pohjoinen Itämeri, Eteläinen Itämeri, Skagerrak & Kattegat).

Jokaisella vesipiirillä on vesienhoitosuunnitelma. Esimerkiksi Pohjanlahden suunnitelmassa korostetaan vesien merkitystä kansallisperintönä sekä niiden herkkää tilaa ja tarvetta rajat ylittävälle yhteistyölle ekologisen tasapainon vaalimiseksi. Ruotsi harjoittaa yhteistyötä naapureidensa Suomen ja Norjan kanssa mm. informaation jakamisen ja rajat ylittävän yhteistyön kautta.

Suunnitelmassa on tunnistettu vesistöjen tilaa heikentäviä tekijöitä ja listattu konkreettisia keinoja ongelmien ratkaisemiseksi ja mittareita niiden mittaamiseksi.

Suunnitelman laatimishetkellä alueella on käytetty keskimäärin 25 000 milj. kruunua vesistöjen hallinnointiin. Suunnitelman mukaisina ehdotuksina resursseja lisätään vuoteen 2021 asti. Resursseja on suunniteltu lisättävän 2 500 milj. kruunulla per vuosi keskeisten toimenpiteiden suorittamista varten. Tämän lisäksi hallinnollisiin kuluihin on ennustettu menevän ylimääräiset 5 300 milj. kruunua vuoteen 2021 saakka.

Case: Peipsi-järvi

Peipsi-järven yhteistyökeskus (Peipsi Kostöö Keskus) on kansainvälinen instituutti, joka tukee Peipsi-järven/Chudskoen-alueen tasapainoista kehitystä. Sen juuret ovat vuonna 1993 alkaneessa Peipsi-järven ympäristöprojektissa. Yhteistyö laajeni sosiaalisiin projekteihin ja

paikallisen väestön osallistamiseen. Lisäksi Tartossa sijaitseva Peipsi-järven yhteistyökeskus vetää useita yhteistyöhankkeita lähialueilla.

6.3 Keski-Eurooppa

Case: Rein-Alpit -käytävän tukitoimet

Rein-Alpit-käytävä muodostaa yhden Euroopan vilkkaimmista sisävesireiteistä. Se yhdistää Pohjanmeren avainsatamat (Belgia, Hollanti) Välimeren Genovan sataman kanssa. Käytävä kulkee Euroopan tiheimmin asuttujen ja taloudellisesti vahvimpien alueiden läpi. Tällä alueella asuu ja työskentelee yhteensä noin 70 miljoonaa ihmistä. Alueella on useita johtavia teollisuuden ja kaupankäynnin laitoksia ja yrityksiä.

Käytävä on otettu EU:ssa strategisen suunnittelun kohteeksi ja se saa CEF-rahoitusta. CEF eli Connecting Europe Facility, suomeksi Verkojen Eurooppa, on EU:n rahoitusinstrumentti, joka tukee EU-varoin liikenteen, energian ja televiestinnän infrastruktuurihankkeita Euroopassa.

Rein-Alpit-käytävän tukitoimia on kohdistettu ja tullaan jatkossakin kohdistamaan erilaisiin infrastruktuuriprojekteihin, jotka poistavat käytävältä ns. ”pullonkauloja” ja helpottavat liikennettä. Muun muassa satamaprojekteihin, navigoinnin helpottamiseen, turvallisuuden ja kestävä kehitystä tukeviin ratkaisuihin on investoitu. Kestäväan kehitykseen liittyen erityisesti lauttojen käyttämät polttoaineet ovat keskeisimpiä ratkaistavia asioita.

Case: Balaton

Balaton on Unkarin ja koko Keski-Euroopan suurin järvi. Sen pinta-ala on 596 km² ja pituus 77 kilometriä. Balatonin kapein kohta on 1,5 km leveä ja levein kohta 11 km. Järven syvin kohta on 10,2 metriä ja keskisyvyys 3,5 metriä. Balatonin eteläranta on tasainen ja matala, kun taas pohjoisranta on jyrkkä. Balatonin alue jakautuu kolmen läänin (Somogy, Veszprém ja Zala) alueelle 180 asutuskeskukseen, joista 18 on kaupunkeja. Balatonin alueella asuu noin 274 000 pysyvää asukasta ja noin 250 000 vapaa-ajan asukasta.

Balaton on Budapestin lisäksi Unkarin matkailun helmi. Noin kolmasosa koko maan majoituskapasiteetista löytyy Balatonin alueelta, ja noin viidesosa matkailijoista vierailee Balatonilla. Vuonna 2015 Balaton-järven alueen majoitusliikkeissä yöpyi noin kaksi miljoonaa yksittäistä vierasta, jotka viipyivät keskimäärin 3.2 päivää. Balatonin alueella vietetään keskimäärin kauemman aikaa kuin Unkarin muilla matkailualueilla. Ulkomaalaiset turistit viiptyvät Balatonilla unkarilaisia pitempään. Kaksi kolmasosaa matkailijoista on unkarilaisia. Ulkomaalaisista matkailijoista eniten on saksalaisia, itävaltalaisia, tšekkejä ja puolalaisia.

Ulkomaalaisten osuus vaihtelee alueittain suuresti. Eniten ulkomaalaisia on alueilla, joissa on terveyskylpylöitä (esim. Hévíz ja Balatonfüred).

Balatonin matkailua korostaa keskittyneisyys, sekä ajallisesti että maantieteellisesti. Yli puolet Balatonin alueen majoitusliikkeiden yöpymisistä tapahtuu heinä- ja elokuussa. Lisäksi noin puolet yöpymisistä sijoittuu kuuden kunnan (Siófok, Hévíz, Balatonfüred, Zalakaros, Keszthely ja Zámárdi) alueelle.

Balatonin alueen integroitu kehittäminen aloitettiin 1990-luvun lopulla, jolloin laadittiin pitkän aikavälin aluekehittämisen malli ja sitä toteuttava strateginen ohjelma. Balatonin strategia päivitettiin vuonna 2005 EU:n 2007–2013 ohjelmakautta varten, ja samalla laadittiin Balatonin kehittämisohjelma. ja vuonna 2014 EU:n ohjelmakautta 2014–2020 varten. Balatonin integroitu aluekehittämissuunnitelma toimii sekä EU-rahastojen että kansallisten strategioiden (esim. Unkarin matkailustrategia) ja suunnitelmien koordinoivana dokumenttina.

Balatonin alueen kehittämisen vetovastuu on Balatonin kehittämiskomitealla (Balatoni Fejlesztési Tanács) ja Balatonin kehittämis- ja koordinaatiovirastolla (Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség). Balatonin kehittämiskomitean jäsenenä on aluekehitysministeriön edustaja, Balatonin alueen kolmen lääninhallituksen puheenjohtajat ja kolme edustajaa kustakin, edustajat EU-ohjelmista vastaavasta neljästä ministeriöstä sekä pääministerin kanslian edustaja. Kehittämiskomitealla on myös työryhmiä (mm. maaseutu- ja matkailutyöryhmät). Kehittämiskomitea suunnittelee strategian ja ohjelman, kun taas kehittämis- ja koordinaatiovirasto toimeenpanee ohjelman. Ohjelmakauden 2014–2020 strategian painopisteinä on erityisesti matkailu (sesongin pidentäminen, terveys- ja hyvinvointipalvelujen tuotteistaminen, palvelut eri matkailijaryhmille kuten lapsiperheille, nuorisolle ja pyöräilijöille), gastronomia, liikenneinfrastruktuuri sekä ympäristö.

7 Johtopäätökset ja esitykset

Saaret

Eurooppa on satojentuhansien saarien manner. Euroopan saaristoisuus ei kuitenkaan ole jakautunut tasaisesti, vaan suurin osa Euroopan saarista sijaitsee Pohjois-Euroopassa. Ruotsissa, Norjassa ja Suomessa on saaria yhteensä noin 686 000, kun taas saaristoisena pidetyssä Välimeressä saaria on noin muutama tuhat. Euroopan valtioista Irlanti, Iso-Britannia, Kypros, Malta ja Islanti sijaitsevat kokonaisuudessaan saarilla. Ranskalla, Iso-Britanniassa ja Alankomailla on merentakaisia saaristoalueita.

Yleisesti ottaen Euroopan saaristoa kuvaa se, että saaristomailla on muutama suurempi saari, joilla asuu suuri osa saariston asukkaista. Näiden lisäksi on pieniä joko vähäväkisiä tai suurimmaksi osaksi täysin asumattomia saaria. Pääsääntöisesti Euroopan saaristoalueiden väkiluku on laskenut viimeisten vuosikymmenten ajan. Poikkeuksen tekevät Kanariansaaret sekä muutama muu saari.

Euroopan kooltaan ja väkiluvultaan suurimmat asutut ilman kiinteää tieyhteyttä olevat saaret kuuluvat Etelä-Euroopan maille ja sijaitsevat joko Välimeressä kuten esimerkiksi Sisilia, Sardinia, Kreeta, Korsika, Rodos, Baleaarit) tai Atlantilla kuten Kanariansaaret, Madeira ja Azorit.

Pohjois-Euroopassa eniten asuttuja saaria vailla kiinteää tieyhteyttä mantereelle on Suomessa (590). Ruotsilla näitä saaria on 368 ja Norjalla 327. Eniten asukkaita saarilla, joilla ei ole kiinteää tieyhteyttä, on kuitenkin Norjalla (89 342). Ruotsissa näillä saarilla on 71 365 asukasta ja Suomessa 35 907. Asukasluvultaan suurehkoja saaria Pohjois-Euroopassa ovat Tanskan Färsaaret (49 864 asukasta) ja Bornholm (39 697 asukasta, Ruotsin Gotlanti (58 595 asukasta), Suomen Ahvenanmaa (29 489 asukasta) ja Viron Saarenmaa (33 307 asukasta) ja Hiidenmaa (9 335 asukasta).

Euroopan maiden saaristoisuutta on vaikea vertailla, sillä yhteismitallista tietoa ei ole koottu. Jokaisella maalla on oma saaren määritelmä, jos sellaista edes on. Saaren määritelmään kuuluu usein saaren koon alaraja, joka vaihtelee maittain. Euroopan Unionin käyttämässä saaren määritelmässä on niin suuri saaren kokovaatimus, että se käsittää

määrällisesti vain pienen osan Euroopan saarista. Euroopan unionin kokoama saaristotieto ei anna kattavaa kuvaa Euroopan saarista.

Tämän selvityksen tiedonkeruuvaiheessa kävi ilmi se, että useassa Euroopan maassa ei koota kerätä järjestelmällisesti tietoa saarista, joten virallista tietoa saarten lukumäärästä ei ole saatavilla kaikista maista. Niissä maissa (Viro ja Norja) joissa on viime vuosina tehty paikkatietotutkimus vesialueista, on saarten ja luotojen lukumäärä noussut huomattavasti virallisissa tilastoissa. Näiden maiden saaristoisuus näyttäytyy siten eri valossa kuin muiden Euroopan maiden, joissa ei ole määritelty saaristoa uuden tekniikan avulla.

Suomen, Ruotsin ja Norjan saarien määrästä voi vertailla ainoastaan kokonaislukuja, jos niitäkään, sekä noin aarin kokoisia saaria. Suomessa yli aarin kokoisia saaria on 224 661 ja Norjassa 239 057. Ruotsissa yli 9 m² saaria on 267 570 kappaletta. Suurin osa näistä saarista on pieniä. Suomessa yli neliökilometrin kokoisia saaria on 713, kun taas Ruotsissa niitä on 618.

Järvet ja joet

Euroopan mantereen kattavat useita miljoonia kilometrejä pitkät virtaavat vesistöt ja sadattuhannet järvet. Joet ja järvet ovat tärkeitä liikennereittejä, elinkeinon lähteitä ja vapaa-ajan virkistätymiskohteita. Noin kolme neljäsosaa Euroopan järvistä sijaitsee Norjassa, Ruotsissa, Suomessa ja Venäjällä. Valtaosa Euroopan järvistä on pieniä. Lisäksi Euroopassa on suurehkoja tekojärviä, jotka on padottu joista tai merestä. Yli 100 km² kokoisia järviä on alle sata, ja niistä noin puolet sijaitsee Suomessa. Suurilla järvillä on merkitystä kuljetusreitteinä, mutta järvien rooli korostuu erityisesti virkistys-, kalastus- ja matkailukäytössä. Järvillä on myös tärkeä rooli paikallisissa ekosysteemeissä.

Kuten saarien, myös järvien määrää on vaikea vertailla yhteismitallisesti Euroopan maiden kesken. Tilastoja joko ei ole saatavilla lainkaan tai sitten järven määritelmä vaihtelee siten, että pienimpiä järviä ei ole tilastoitu. Järven minimikoko vaihtelee tilastoviranomaisten kesken. Esimerkiksi tämän selvityksen aikana kerätystä tilastoaineistosta vertailukelpoista järvien kohdalta on ainoastaan 1 hehtaaria suurempien järvien määrä. Ruotsissa on 97 500 yhtä hehtaaria suurempaa järveä, Suomessa 56 000, Itävallassa 2 140, Saksassa 1 958, Virossa 1 200 ja Irlannissa noin 2 000. Norjassa järvitilastoinnin minimiraja on 2,5 hehtaaria. Tätä suurempia järviä Norjassa on noin 250 000.

Eniten suuria jokia Euroopassa on Venäjällä ja muualla entisen Neuvostoliiton alueella. EU-maista lukumäärällisesti eniten jokia on Ruotsissa, Ranskassa ja Saksassa, kun taas jokien yhteenlaskettu pituus on suurin Ranskassa, Saksassa ja Puolassa. Etenkin Keski-Euroopassa on vain muutamia laajempia vesistöalueita, koska maita halkovat suuret joet. Euroopan suuret joet ovat suuressa merkityksessä maiden välisessä ja sisäisessä kuljetuksessa. Niiden

varrelle on kehittynyt paljon teollisuutta, asutuskeskuksia sekä matkailua. Joet ovat myös tärkeitä matkailuelinkeinolle.

Euroopan joista on saatavilla yhteismitallista tietoa, johtuen EU:n vesiputedirektiivin 2000/60/EY toimeenpanoon liittyvistä vaatimuksista. Jäsenmaiden tilastoviranomaisten tai maanmittauslaitosten sivuilta ei kuitenkaan aina löydy tarkentavaa tilastotietoa joista.

Saaristo- ja vesistöaluepolitiikat

Saaristopolitiikka näyttäytyy Euroopassa eri tavoin. Siihen vaikuttavat maan saaristoisuus ja hallintorakenne sekä tehtävien hoidon delegointi. Saaristopolitiikkaa tehdään strategia-ohjelmin valtion tasolla Euroopassa ainoastaan Suomessa ja Kroatiassa, aluetasolla Skotlannissa sekä Italian, Espanjan ja Portugalin suurilla saarilla. Saariston kehittämistoimia tehdään valtiotasolla lisäksi Irlannissa, Virossa, Kreikassa ja Italian pienillä saarilla ja aluetasolla Ruotsissa, Tanskassa, Italiassa, Hollannissa ja Italian pienillä saarilla. Sen sijaan Islannissa, Norjassa, Englannissa ja Walesissa ei ole erityistoimia saaristolle.

Saariston kehittämistoimissa ympäri Eurooppaa näkyy sekä valtion rooli (esimerkiksi yhteysalusten rahoittamisen kautta) että EU-rahastojen tärkeys. EU:n koheesio-, rakenne-, maaseutu- ja kalastusrahastoilla on suuri merkitys saaristoalueiden kehittämisessä. Erityisesti maaseudun kehittämisvaroista rahoitetulla Leader-toiminnalla, joka perustuu omaehtoiseen paikalliseen kehittämiseen ja paikallisten asukkaiden aktivointiin, on saatu aikaan huomattavaa kehitystä usean maan saaristoalueilla.

Leader-toiminta on tuonut sekä rahoitusta että tietotaitoa myös pienten saarten käyttöön, mikä on puolestaan tukenut saarten paikallista kehittämistä asukkaiden tarpeiden mukaan. Lisäksi EU:n Interreg-ohjelmia on käytetty tukemaan Euroopan saarten kehittymistä eri aihealueilla useiden maiden saarilla. Myös EU:n merialuepolitiikka, joka edellyttää merialuesuunnitelmia vuoteen 2021 mennessä, tukee saariston kokonaisvaltaista kehitystä.

Järvalueiden strategista kehittämistä näkyy Euroopassa vain vähän. Jokiin liittyviä strategioita ja yhteistyötoimia löytyy enemmän, johtuen ehkä jokien tärkeämmästä strategiasta merkityksestä kuljetukselle, teollisuudelle ja asutukselle.

Esitykset

Suomi on yksi Euroopan saaristomaisimpia maita saarten määrällä mitattuna ja maailman suhteellisesti suurin sisävesistömaa. Suomella on myös suuret merialueet. Lisäksi vesistöt ja meri rikkovat Suomen sisäistä aluerakennetta aiheuttaen lisäkustannuksia ja kehittämissaasteita alueille ja maalle.

Euroopan unionin toiminnan tärkeä osa sisämarkkinoiden luomisen rinnalla ja sen vaikutusten tasaajana ovat alue- ja rakennepolitiikka. EU:n ja kansallisella aluepolitiikalla mahdollistetaan kaikkien alueiden vahvuuksien hyödyntäminen ja Euroopan ja jäsenvaltioiden tasapainoinen kehitys. Niillä turvataan saaristo, rannikko- ja vesistöalueiden elinkeinotoiminnan, paikasta riippumattoman työnteon sekä opiskeluedellytysten kehitys ja edesautetaan parhaimmillaan julkisten ja yksityisten palvelujen kohtuullista saatavuutta.

Saariston kehittämiseen on käytettävä jatkossakin sekä kansallisia että EU-rahoitusvälineitä. Parhaiten tuloksia saadaan aikaan silloin, kun saariston kehittämiseen on yhteinen tahtotila eli strateginen näkemys. Toimenpiteiden tulee olla toisiaan tukevia ja muodostaa hyvän pohja saariston kokonaisvaltaiselle kehittämiselle.

Saariston kehittämisessä on tärkeää myös paikallislähtöisyys ja saariston asukkaiden osallistuminen. Alueperustaista, yhteisölähtöistä paikalliskehittämistä eli CLLD/Leader-toimintaa tulisi edelleen vahvistaa saaristoalueilla maaseudulla ja kaupungeissa. Saariston elinvoiman uudistamiseen tulisi budjetoida riittävästi varoja.

Saaristo- ja vesistöaluepoliittista yhteistyötä ja keskustelua tulisi kehittää Euroopassa. Suomen EU-puheenjohtajakaudella voitaisiin järjestää tarvittaessa seminaari, jossa keskusteltaisiin eurooppalaisen saaristo- ja vesistöaluepolitiikan kehittämisestä sekä saaristosta eri EU-rahastojen yhteistyön areenana.

Saariston erityisasema tulisi huomioida riittävällä painoarvolla Suomen EU-linjauksissa, Suomen EU-puheenjohtajakaudella, merialuesuunnittelussa ja muussa päätöksenteossa.

Suurimmilla järviolueilla tulisi saada aikaan toimivat laaja-alaiset yhteistyömuodot. Paikka-perusteisella strategisella kehittämisellä voitaisiin kehittää järviolueita kokonaisvaltaisesti ja koordinoida hankkeita sekä muuta rahoitusta koherentilla tavalla.

Saarten, jokien ja järvien tilastointia tulee parantaa ja harmonisoida Euroopassa. Tähän tarvitaan toimia sekä kansallisella tasolla (maanmittauslaitokset, tilastokeskukset, vastuulliset viranomaiset ja tutkimuslaitokset) sekä EU-tasolla (Eurostat, DG Regio). Lisäksi tarvitaan kansallisten ja EU-toimijoiden yhteistyötä tilastoinnin kehittämisessä ja yhdenmukaistamisessa.

Tilastoinnin edellytys on tilastoitavan kohteen määrittely. Saaren ja järven määritelmät tulisi yhtenäistää ja niiden tulisi olla sellaiset, että ne kattaisivat myös pienet saaret ja järvet. Asukas-, sijainti- ja kokoluokituksella voidaan saaria ryhmitellä tarpeen mukaan eri kategorioihin. Tilastoinnissa tulee huomioida myös saarten osa-aikaiset asukkaat.

Edellä olevaan viitaten esitetään, että Suomi EU-ohjelmakauden 2021–2027 linjauksissaan, Euroopan neuvoston puheenjohtajuutensa 2019 aikana ja muussa EU-toiminnassaan

- a. tukee EU:n aluepolitiikan jatkamista riittävin resurssein ja Suomen saaristo, rannikko- ja vesistöalueiden tarpeiden vahvaa huomioimista tämän osana, ja
- b. esittää saaristo-, rannikko- ja vesistöalueidensa matkailun, jalostuksen, maatalouden, kalatalouden, yhdyskuntien ja asumisen kehityksen, rajat ylittävän yhteistyön, liikenteen ja tietoliikenteen, sosiaalisen ulottuvuuden, globaalin, kansallisen ja alueellisen ympäristöhoidon ja kulttuurin kehitystarpeiden huomioimista EU-ohjelmissa ja tukijärjestelmissä vähintään nykyisen tasoisena,
- c. hakee aluepoliittisia lisäkeinoja maan runsaan vesistöisyyden ja saaristoisuuden haasteisiin vastaamiseen ja vahvuuksien hyödyntämiseen,
- d. edistää saarten, jokien, järvien ja merialueiden eurooppalaisen yhtenäisen määrittelyn ja tilastoinnin kehittämistä. Tämä tulee tehdä siten, että kehittämistyössä huomioidaan asianmukaisesti myös Pohjois-Euroopan maantieteelliset muusta Euroopasta poikkeavat olot, ja
- e. edistää yhteen sovittavan laaja-alaisen paikkaperusteisen yhteistyön synnyttämistä Euroopan suurilla järviolueilla.

Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2018

Toimintaohjelma maatalouden ammoniakkipäästöjen vähentämiseksi Suomessa

Operativt program för att minska jordbrukets ammoniakutsläpp i Finland

Action plan for reducing ammonia emissions in Finland

Assessment of risks related to increasing heavy metal limits for fertilizers in Finland

Biopaths to Carbon Neutrality

Paikkatietopoliittinen selonteko

Redogörelse om politiken för geografisk information

Saaristo- ja vesistömatkailun Hyvät tuotteet -projekti. Loppuraportti

Out of the Blue - Sinisen biotalouden tutkimus- ja osaamisagenda

Out of the Blue - Forsknings- och kompetensagenda för den blå bioekonomin

Jakamistalous saaristo-, rannikko- ja vesistöalueiden mahdollisuutena –selvitys

Saaristopolitiikan arviointi

Utvärdering av skärdgårdspolitik

Maa- ja metsätalousministeriö

Hallituskatu 3 A, Helsinki
PL 30, 00023 Valtioneuvosto

mmm.fi

ISBN: 978-952-453-994-4 PDF

ISSN: 1797-397X PDF